

BARIŞ DÜNYASI

AYLIK SİYASİ FİKİR MECMUASI

BU SAYIDA

Ölmeyen
Atatürk Nedir?

Kalkınmamızı
Nasıl Sağlarız?

Osmanlı devrinin
iktisadî yapısı

VE

AHMET HAMDİ BAŞAR'IN
D.P. nin KURULUŞUNUN
İÇYÜZÜNÜ ANLATAN
İKİNCİ YAZI SERİSİ

Demokrat Parti'nin
2nci iktidar Devri

Sayı: 19

2 Lira

Aralık 1963

GENERAL OTOMOTİV

ÇELİK KAROSERİLİ OTOBÜS ENDÜSTRİSİ

Garp teknik Standardile seri imalât ve süratli teslimat
Acéntalar. Belediyeler ve Müesseselerin siparişlerini
muvaffakiyetle karşılamaktadır

Merkez : Kadri han No. 8 - Telefon : 44 47 96/8

BARIŞ - 203

M. A. N.

DIESEL

KAMYON-OTOBÜS

Türkiye Distribütörü :

ERCANLAR TİCARET Ltd. Şti.

ŞİŞLİ BÜYÜKDERE CADDESİ NO. : 16 — 18

TELEFON : 48 61 88

BARIŞ - 204

Barış DÜNYASI

AYLIK SIYASİ
FİKİR MECMUASI

Sahibi, Başyazarı ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

**Ahmet Hamdi
BAŞAR**

İdare Yeri : Cağaloğlu, Tür-
bedar Sokak, Trakya İş Han
No. 18, İstanbul
Tel. : 22 08 91

Mektup adresi :
P. K.: 478 — İstanbul

Bu mecmuada çıkan
imzasız yazılar çeşitli
meslek ve bilim kolları-
na mensup bir grup
tarafından benimsen-
miş fikirlerin ifadesidir.

Abone : Yıllığı 24 TL..
Sayısı : 2 TL.

İlan : Arka kapak 2 renkli
800 TL., 1 sahife 600 TL.
santimi 15 TL.

Basıldığı Yer :
Türkiye Basımevi

Basıldığı Tarih :
(30 Kasım 1963)

Sayı : 19 — Cilt : 2
Aralık 1963

Dünya Matem içinde

AMERİKA Cumhurbaşkanı ve dünya barışının baş savaştısı, büyük insan Kennedy, menfur bir cinayete kurban gitti. Bu, yalnız Amerikan milletini değil, bütün dünyayı matemebürdü. Kennedy'nin şahsı, barış ve huzura susamış dünya milletleri için bir ümit ışığıydı. İnsanlık âlemini nelerin tehdit ettiğini, milletler ve fertler arasında ekonomik ve sosyal dengesizliğin nasıl barışı ve huzuru bozduğunu pek iyi kavramıştı. Temsil ettiği büyük kudrete dayanarak, emsalsiz bir cesaret ve azimle bu yolda başarılı hamleler yapmaya koyulmuştu. Kapitalist ve sosyalist iki âlem arasındaki ölüm - dirim savaşını sona erdirmek ve uzlaşmaya varmak yolunu tuttu. Fakir - zengin milletler arasındaki uçurumu doldurmaya çalıştı. Memleketinde, insanlık idealine aykırı gördüğü beyaz - zenci düşmanlığını ortadan kaldırmaya karar verdi. Henüz 46 yaşında, hayatının tam olgunluk çağında, kendisine her yerde, her gün inanç ve güven duygularının bir çığ gibi büyüyerek çoğaldığı ve bağlanan ümit ışıklarının gittikçe daha da parladığı bir zamanda dünyamızdan göçüp gitti.

Çok yazık oldu! Kennedy ölmeliydi... O'na yalnız Amerikan milleti değil, her millet, hepimiz muhtaktık...

Tek tesellimiz, Kennedy'nin tek bir şahıs değil, Amerikan milletinin sembolleşmiş timsali olması ve açılan völden artık geri dönülemeyeceği inancının, Kennedy'den sonra bishütün kuvvetleneceğidir. İnsaniğin büyük evlâtlarından biri olarak tarihin silinmez sahifelerine ismi kazınmış bulunan muhterem Kennedy'nin aziz hâtrası önünde biz de saygıyla eğilir ve yalnız Amerikan milletine değil, insanlık idealine bağlı bütün dünya milletlerine başsağlığı dileriz.

BARIŞ DÜNYASI

Ölmeyen Atatürk Nedir?

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR (*)

10 KASIM 1938 sabahı saat dokuzu beş gece hayata ebediyen gözlerini kapayan Atatürk, her insan gibi bir fânî idi. Onu, değişmez tabiat kanunları öldürdü. Fakat aynı tabiat kanunlarının öldürmeyeceği bir Atatürk vardır ki, onu Türk milleti yaşatmaya mecburdur. Ölen Atatürk tarihin, yaşayan Atatürk milletimizin malıdır. Her vesilede olduğu gibi, onun ölüm yıldönümünde de, büyük bir hüşu içinde, ruhlarımızı ezen acı bir matem şuuru ile ondan, eserlerinden bahsetmek vazifemizdir, ihtiyacımızdır. Bu sayede ölümün aramızdan ayırdığı fânî Atatürk'ün içimizden hiç çıkmıyan acısını, ruhumuzda daima yaşayan manevî varlığıyla teselli etmiş oluruz.

Türk milletinin kalbinde nesilden nesile ebediyete kadar yaşıyacak olan Atatürk nedir?

Bu, onun hatıraları mı, mücadele hayatı mı, inkılâp tarihi mi, nutku mu, bıraktığı eserler mi veyahut bunların hepsi mi; yoksa bunlardan başka bir şey midir?

Bir inkılâbcının tarihi ile hatıraları ve bıraktığı eserler, onun kalplerde yaşayan büyük manevî varlığının ancak tezahürlerine vesile olur. Yoksa bütün bunlar ne tek başına, ne de toplu olarak bizzat yaşayan büyük manevî varlığı teşkil etmezler, edemezler. İnsanlar sevdiklerini hatıralarıyla, eserleriyle, kendilerine verdiği maddî ve manevî faydalarla anarlar. Babalarımızı, sevdiklerimizi hep böyle düşünürüz. Fakat bu hatıralar ve faydalar, eserler insan kadar fânî olmasa bile neicede gene ölüme mahkum olan şeylerdir; yâni bunlar da fânîdirler. Onun için ki hayatımızın en büyük teessür ve is-

tirab sebeplerinden biri olan babalarımızın ölümünü, aradan seneler geçince hatıralarıyla dahi unutmıya başlarız.

Hatıralar fânîdir: Hafızamızın ve tarihin karanlıklarına gömülür. Nihayet millî kahramanlara ait olanlar milletin destanlarına karışarak edebiyatına, darbi mesellerine karışarak an'anesine girerse bir müddet yaşar; fakat gene ölür. Eserler de fânîdir; bunları insan zaten değiştirmek ve yıkmak için yapmaktadır. Hatıralar ve eserler, ebedî yaşayan manevî varlığını kendisi değil, onun fânî taraflarıdır. Nasıl et ve kemik fânî hayatımıza bağlı ise, hatıralar ve eserler de manevî ve ebedî hayatımıza aittir. Şu haldə manevî varlığını kavrayamadığımız insanları, yalnız hatıralarıyla ve eserleriyle yaşatmayız.

Atatürk'ü milletin kalbinde, asırdan asıra, hiçbir şey kaybolmadan yaşatmak lâzım ise onun manevî hayatını çerçevelemeye ve kavramaya çalışmalıyız. Aksi takdirde onu yalnız hatıralarıyla ve eserleriyle yaşatmaya mecbur kalırsak, onun bu fânî taraftan yavaş yavaş ihtiyarlanacağına şahid oluruz; 10 Kasım 1938 sabahı ölen Atatürk, milletin kalbine ve tarihine geçtikten sonra, hain ve korkurç ihmal boşluklarından atlayarak bizi eskiten seneler geçtikçe eserleriyle, hatıralarıyla dahi unutulmaya başlar.

Atatürk'ün manevî varlığı, bugün hatıralar, eserler ve heyecanlar şeklinde kalblerimizde yaşayan, gözlerimizde can

(*) Bu yazı, Atatürk'ün 3. ölüm yıldönümünde neşredilmiştir. (Son Posta 10 Kasım 1941)

lanan tezahürlerinin sistemli bir şekilde tetkikinden sonra anlaşılır. Bu araştırmalar inkılâp içinde Türkiye'nin idolojî köşesini, iman esaslarını, ilmini, onca dayanan ahlâkını ve dünya görüşünü meydana getirir. Bütün bunlara bağlı da millet olarak, ferd olarak yaşamamızı icab ettiği usuller, prensipler, müesseseler ve bunları idare edecek yüksek ruhlu, temiz ve idealist insan tipinin yaratılması esaslarını ortaya koyar. Yani bir büyük dâva ki, bunda başta Üniversitelerimiz olmak üzere bütün âlimlerimiz, fikirçilerimiz, idarecilerimiz elele vererek çalışmaya, birbirini tamamlayarak çalışmaya mecburdurlar.

Atatürk'ün manevî tarafının henüz tam mânasile keşfedilmiş, sistemleştirilmiş olmaması onun mevcut olmadığı, yeneden yaratılması icab ettiği mânasına gelmez. İnsanlar, tabiat ve cemiyet hâdiselerinin birçoklarını bilmedikleri, keşfetmedikleri zaman dahi bu hâdiseler vardı; yaşıyordu. Onun gibi, bugün içimizde Atatürk'e karşı olan derin bağlılığın kökleri, onun manevî varlığına bağlıdır. Bizim şimdi yapacağımız şey, o bağları ve manevî varlığın keşfinden ibarettir. Yalnız bu araştırmalarımızı bu heyecan devresinde yapmazsak, bu manevî varlığı öldürmüş oluruz. Çünkü bu varlık - tabiat ve cemiyet hâdiseleri gibi - biz araştırmazsak da mevcut olacak, yaşayacak bir şey değil; bilâkis bir fâninin yaratarak hatıralar ve eserler halinde aramızda yaşamaıya terkettiği şeylerdir. Eğer bunları heyecan ve hareket halinde olduğu zaman farkedemezsek sonra işitemeyiz, hissedemeyiz. Ve tarihin bir dönüm noktasında bir milletin hayatını değiştirmek için tesadüfün bize bahsettiği büyük bir fırsatı kaçırmış oluruz. Ses, henüz havada aksi mevcut iken işitilir; onu yaşatmak için kulağımızı kapamamak ve işittiklerimizi zaptetmek lâzımdır.

Atatürk'ün yaşayan manevî varlığı, yalnız hayatından, eserlerle hatıralarından ibaret değildir. O, başlanmış ve nihayet bir insanın mahdud yaşama devresine sığamamış, yarım kalmış hareketlerin, eserlerin tamamlanmasıyla bir bütün teşkil eder. Fânî Atatürk'ü tabiat 10 Kasım 1938 de öldürdü; Ebedî Atatürk'ü her

gün bir köşesinden öldürmek için ise, onun yarım bıraktığı işleri tamamlanmış zannetmek, manevî varlığını hayatındaki hareketler ve sözlerle hatıralardan ibaret addeylemek kâfidir. Atatürk'ün birçok işleri vardır ki, yeni yapacağı binanın temellerini atmak için eskiyi yıkmak ile işe başlamış, işini bitirmeden fânî hayata veda etmiştir. Atatürk'ün manevî varlığına, hayatının çerçevesi içinde bir kıymet vermek istersek, bu büyük inkılâbcının yapmak için yitirdiği işler karşısında apışıp kalırız. Atatürk sevgisinden uzaklaşmamak için, bir imâr sahası şeklinde onun kafasında plânı yapılmış olan büyük cennet parçası yerine, önümüzdeki canlanan harabe karşısında, derhal kafalarımızda müstakbel güzel yapının plânını çizmemiz ve onun bıraktığı işe devam etmemiz lâzımdır.

Atatürk inkılâbı, tamamlanmış değil, sadece başlanmış bir iştir. Onun yalnız eserleri değil, manevî varlığı da hayatından sonra çalışılarak ikmal edilmeye muhtaçtır. Ruhlarımıza yalnız müphem bir Atatürk sevgisi sokmakla iktifa ederek ona hatıralarımız ve bıraktığı eserler derecesinde bağlanmak, kalblerimizi bu büyük adamın mezarı haline koymak demektir. Atatürk ve onun yardımcısı ve yapıcısı olan İnönü ile Türk milleti, gerek onların hayatında ve gerek onlardan sonra, Atatürk'ün manevî varlığını vücudunda getirmişler ve getireceklerdir. Büyük yapı henüz devam etmektedir. Bu yapıyı hergün daha büyüyen bir iman ve bir cehd ile ikmale çalışmalıyız. Inkılâba düşen, memlekete düşen, gençliğe düşen varzife bundan ibarettir.

Atatürk'ün büyük manevî varlığının anlaşılması için ikinci şart, onun inkılâbcılık vasfını kavramak ve millî imanımız arasına sokmaktır. Birçoklarımız onun hayatında, kararlarında ve sözlerinde birbirini nakzeder gibi gözükten noktalar fark etmişizdir. Bu, onun zâfını değil, bilâkis kuvvetinin esasını teşkil eder. Inkılâbcılığı ve Atatürk'ün yüksek manevî varlığını anlamak için, cemiyet hâdiselerindeki dinamizmi Atatürk'ün mükemmelen kavramış ve temsil etmiş olduğunu bilmek lâzımdır. O, hayatın değişikliğine, daima değişen dünya karşısında sabit fikirlere, donmuş

kalıplara ve an'anelere bağlanmanın felâket olduğuna kanîdi. Maziye aid bu an'aneleri ,donmuş kalıpları ve saltanat usullerini yıkarken, bunların doğarken değil, yıkılırken fena şeyler olmasından dolayı ortadan kaldırdı. Atatürk eskinin doğarken fena olarak halkedilmediğini, fakat bunların devrelerini bitirmiş ve zarar verecek hale gelmiş olmalarından dolayı yıkılmaları icab ettiğini biliyordu.

Atatürk'ün en büyük tarafı, mücadele ve iş hayatında cemiyet hâdiselerinin dinamizmine birçok inkılâbcılardan fazla inanması; değil mazinin kanunlarına ve an'anesine, hattâ hareket halinde olduğu müddetçe an'anesine cemiyetin bu

dimanik ihtiyacını fedâ etmemesidir. Bugün Atatürk'ü anlamak ve onun sevgisini gönüllerimizde daima yaşatmak için, onun hayat anlamını kavramamız ve kendi an'anelerine dahi icabında bağlanmıyarak, yalnız onun büyük manevî varlığına inanmamızla mümkündür. Vaziyet böyle olmaz ve Atatürk'ü hayatındaki eserleriyle ve an'anesile tamam olmuş bir adam addederek bunu kendimize iman esası tanırsak, yarın da bunlara donmuş şekiller vererek dinin taassub şeklindeki tahakkümü ve saltanat gibi Atatürk sevgisini menfaatlerine âlet yapacak insanlar ve sınıfların türemesi ve cemiyete tahakküm etmesi gibi bir tehlikeye doğru gideriz.

- Mesken temini,
- Bol para ve apartman daireleri ikramiyeleri
- Bankacılık hizmetleriyle

Halkımızın rağbetini kazanan banka...

TÜRKİYE
EMLÂK KREDİ
BANKASI

TUSTAV

BARIŞ — 195

Savaş Reklam

TURİZM

Gerçekten bir teşkilât ve mutlak kültür işidir

YAZAN : SAFAEDDİN KARANAKÇI

BUNDAN tam 25 sene evvel (Cumhuriyet) te yayınlamış olduğumuz bir yazıda, Batı devletlerin turizme vermiş oldukları önemi ve özellikle Yunanistan ve Romanya'dan misâller getirerek turizmin bu memleketlere sağlamış olduğu menfaatleri belirtmiş, memleketimizde turizmin gelişebilmesi için, bu işin ulusal bir dâva olarak ele alınması lüzumundan bahisle Çırağan Sarayının bir otel haline getirilmek suretile harabilikten kurtarılmasını temenni etmiştik (1).

15.2.1946 dan itibaren otel yapılmak üzere muhtelif kanunlarla çeşitli sahipler değiştiren Çırağan Sarayı enkazı ve arsası, Bakanlar Kurulunca tesbit edilecek bir para ile turistik bir otel haline getirilmesini T.C. Emekli Sandığının himmetini beklemektedir. Bundan mütevellit teessürümüz nekadar büyükse, T.B. Millet Meclisince kabul olunan son bir kanunla Turizm ve Tatil Bakanlığına bağlı olarak bir Turizm Genel Müdürlüğü kurulmasında dolayı duyduğumuz sevinç de o oranda büyüktür.

Memleketimizdeki turizm çalışmalarının öncesinden bahis etmeden turizmin tarifini yapmak isteriz.

Turizm, yerleşmek kasdı olmaksızın, eğlenmek, görmek, dinlemek, temiz hava, güneş, deniz ve kumdan faydalanmak, tedavi edilmek, kür yapmak, inceleme ve araştırma yapmak, kültür, spor, sanat ve ticaret hareketleri bakımlarından toplu veya tek başına yapılan seyahattir.

Memleketimizdeki turizm çalışmaları oldukça eskidir.

(1) Turizm bir teşkilât işidir. 9.7.1938 tarihli (Cumhuriyet).

1890 ve 1894 yıllarında (Seyyahine tercümanlık edenler) hakkında iki tüzük hatırlamaktayız. Cumhuriyetimizin ilk yıllarında, (Ecnebi seyyahlara tercümanlık ve rehberlik edecekler) hakkında bir yönetmelik yayınlanarak yeni hükümler konulmuş ve eskiler yürürlükten kaldırılmıştır.

Turizm ilk defa 27.5.1934 tarih ve 2450 sayılı İktisat Vekâleti Teşkilât ve vazifeleri hakkındaki kanunla bir kamu hizmeti olarak telâkki edilmiş, bir deneme senesi geçiren turizm, nihayet 22.5.1940 tarihli 3337 sayılı kanunla Başvekâlete bağlanan Matbuat Umum Müdürlüğünde bir müdür lük 4475 sayılı kanunla da bir daire halini almıştır.

Turizmin gerek sağlamış olduğu geliri, gerek propaganda bakımlarından önemini takdir eden uygar memleketler gereken itinayi göstererek turizmi bir kamu hizmeti olarak kabul etmişlerdir. Bu suretle birçok memleketler dış ticaret muvazenesi açığını kapatmak, karşılıksız döviz sağlamak, aynı zamanda memleketlerini yabancılara tanıtmak ve sevdirmek imkânlarını bulmuşlardır.

1910 senesi kabul olunan bir kanunla Fransa'da Turizm Ofisi kurulmuş, bu teşekkül çeşitli değişiklikler geçirerek bu gün Bayındırlık - Ulaştırma - Turizm Bakanlığı içinde bir Genel Müdürlük halini almıştır.

İtalya'da turizm teşkilâtı çeşitli değişiklikler geçirdikten sonra bugünkü hüviyetini, (Ente Nazionale Industrie di Turistiche) adı verilen ve sadece E.N.I.T. harfleriyle ismi kısaltılan Milli Turizm Endüstrisi Müessesesi ile kazanmıştır. Hususî bütçesi ve tüzel kişiliği haliz olan E.N.I.T.

nin dışarda ve içeride turizm propagandası yapmak, yayın ve istatistikler hazırlamak, sergilere iştirak etmek görevleri arasındadır. Bundan başka 1926 tarihinde özel bir kanunla kurulmuş bir de İtalyan Turizm Kumpanyası vardır ki, sermayesi eshame ayrılmıştır. Gayesi iç ve dış turizmin ticaretini yapmaktır.

Lübnanda turizm, özel teşebbüsle işe başlamış, kısa bir müddet sonra İktisat Bakanlığına bağlı Turizm Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 14 Aralık 1950 tarihinde otel, eğlence, lokanta, kahve ve içki yerleri işletmeciliği Kanunu ile Turizm Genel Müdürlüğüne birçok hak ve yetkiler verilmiştir.

Yunanistan'da 1919 senesi bisikletçiler tarafından kurulan bir dernek turizm işleriyle amatör olarak uğraşmış, 1929 tarihinde kurulan Yunan Milli Turizm Ofisi 1936 senesi Matbuat ve Turizm Genel Müdürlüğü olarak Başbakanlığa bağlanmıştır.

Aşağıdaki rakkamlar 1960 - 1961 - 1962 seneleri zarfında İtalya'da, Türkiye'ye ve Yunanistana gelen turistleri ve bıraktıkları dövizleri takribi olarak göstermektedir :

1 9 6 0		
	Turist	Döviz
Türkiye	94077	0,715
İtalya	910000	7,320
Yunanistan	343913	6,010

1 9 6 1		
	Turist	Döviz
Türkiye	129104	0,832
İtalya	960000	9,750
Yunanistan	440248	8,125

1 9 6 2		
	Turist	Döviz
Türkiye	172867	1,560
İtalya	1137500	10,221
Yunanistan	541470	10,850

İtalya'daki turist adedine transitler de dahildir.

Bu rakkamlar turizmin İtalya ve Yunanistan'a sağlamış olduğu menfaatleri ve bu menfaatler karşısında bizim durumumuzu belirtmesi bakımından ciddi önemlilerdir. Bunu takdir eden İkinci Koalisyon Hükümeti Beş Yıllık Kalkınma Plânında turizme

gereken ehemmiyeti vermiştir (2). Türkçemizin, bu gün yabancı ülkelerde yükselen gelir seviyelerine paralel olarak gelişen turizmden, ödeme bilançosu açığının kapatılmasında geniş ölçüde yararlanmak zorunda olduğunu açık olarak belirten plân, turizmin gelişmesi için birçok tedbirler öne sürmüştür.

Koalisyon Hükümetinin turizme karşı göstermiş olduğu diğer bir ilgi de son çıkan Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Kanununda, Turizm Genel Müdürlüğü kurulmak suretile verilmiş olan önemdir.

Hükümetin turistik tesisler için sağladığı yardım ve kredileri, memleketin çeşitli bölgelerinde yaptırılan ve yaptırılacak olan oteller neticeyi temine kâfi değildir.

Turist sadece eski eserleri görmek için gelmez. Eski eserleri görmek için gelenler Üniversite mensupları veya fikir ve ilim adamlarıdır ki, bunlar (ekonomik) seyahat ederler, bir memleketi döviz getirecek turist, zengin olanlardır. Bunlar her şeyden evvel güler yüz, iyi muamele, kayıtsız doluşma, eğlenmek, kumar oynamak ve hatâ çapkınlık yapmak ister.

Zengin turist beraber seyahat ettiği veya yolda tanyıp ahbab olduğu kadınla aynı odada kalmak ister. Güzel Helen'in aşk beşiği olan Truvoda veya Efes'in günah odalarında yanındaki kadın okşamak, lüks ve konforlu bir yerde şansını denemek ister. Böyle imkânlarına sahip olamayacağını anlayan turist vapurundan dışarı çıkmaz.

Bacaklarına sort, başına kolonyal şapka geçirmiş bir turist yanındaki kadınla gezerken şunun bunun mütecessis nazırlarına veya böyle bir turist seyahat arkadaşı kadının beline sarılıp giderken vatandaşlarımızdan bazılarının müteceviz veya ayıplayıcı bakışlarına hedef olursa, gidilen otelde nikâh kâğıdı sorulursa bu memleketi turist gelmez.

Toplu halde gelecek orta halli turistlerde bizim için dikkate değer bir inceleme konusu olmalıdır. Yüz kişilik bir grupdan müteşekkil bir turist kafilesi düşününüz. Bunların otel, lokanta, nakil vasıtaları, ulaştırma masrafları, alış-veriş vesaire dâilyisile bırakacakları para hiç şüphesiz ki, küçümsenmeyecek kadar önemlidir.

Birçok yabancı turist şirketlerinin, Yunan adalarını da içine alan Akdeniz gezi e-

(2) Kalkınma Plânı Birinci Beş Yıllık Başbakanlık Devlet Plânında Teşvikiyatı. Sahife 425 - 428.

Yabancı turistleri yalnız İstanbul'a Ege ve Akdeniz sahillerimize değil, İç Anadolu'ya çekmek, onlara memleketimizin tarihi yerlerini, güzel göllerini ve ormanlarını gösterip yurdumuzu sevdirmek pekâlâ mümkündür. Yukarıda yurdumuzun cennet köşelerini Abant Gölünü görüyorsunuz.

ri yaptıklarını duyuyoruz. Bu grupların İstanbul'a kadar gelmelerini, bir cennet kadar güzel olan Ege ve Akdeniz kıyılarına uğramalarını, oralarındaki tarihi eserleri görmelerini sağlayabilmek için bu yabancı şirketlere menfaatler sağlamak mümkündür.

Diğer taraftan Efesi; Antakya'da yeni bulunan ve bir haç yeri olduğu ilân edilen Saint Pierre kilisesini istismar etmek mümkün olduğu gibi Pâques dolayısıyla Fener Rum Patrikhanesine yapılan ayinler dolayısıyla Ortodoks dünyasından turist çekmek de pek zor bir şey değildir.

«Hatay» bir zamanlar Soğuk Kayadaki otelleri, Harbiye'deki şelâlesi altın gibi kumları ve denizi ile bütün Lübnan ve Suriye'nin dinlenme ve eğlenme yeri idi.

Turizm, bir ticaret konusu olduğuna

UYANIK OLALIM !.

Bütün dâva adamları, insanlar ve ülkücüler birleşiniz. Hangi inanca bağlı kalırsanız kalın, sadece ülkücü olmanız bu birleşmeye yetmelidir. Birbirinizi cepheler kurarak yemeyi bırakınız. Aklınızı kendinize rehber yaparsanız ışığa kavuşacaksınız.

göre, sınırı olmamak lâzımdır. Binaenaleyh bilhassa turistik bölgelerde daha fazla müsamahakâr olmamız, «memnu mın-taka kompleksinden kendimizi kurtarmamız lâzımdır. Bir zamanlar «turist zabıtası» günün mevzuu olmuştu. Bize kâir, sa, bütün Türk milleti turistin emrinde, turizm polisi olmalıdır.

Beş Yıllık Kalkınma Plânının turizmle ilgili bölümünde öne sürülen tedbirler arasında, eğitim ve halk eğitim programlarında bölgedeki turistik eserlerin tanıtılması ve benimsenmesi hususlarının gözönüne tutulacağı belirtilmiştir. Bu tedbiri faydasız telâkki etmemekteyiz. Ancak turistlerin mühim bir kısmının turistik eserleri tanımak bakımından birçok aydınlarımızdan daha bilgili olduklarına işaret etmek isteriz. Biz temenni ederdik, turistik bölgelerdeki okullarımıza halk eğitim merkezlerinde, medeni insanlara yakışacak şekilde konutseverlik de öğretilmelidir. Belki bu suretle çocuklarımızı alışık olmadığımız şekilde giyinmiş bir turistin arkasına takılmaktan, bir kısım vatandaşlarımızı da kaba hareketlerinden kurtarmış olurduk.

Özet olarak diyebiliriz ki, turizmden istenilen sonucu sağlayabilmek için bu işi bir «Zenaat» olarak kabul etmek ve kendimize namuslu, nazik ve tedbirli bir tavâğâhtar hüviyeti vermekliğimiz lâzımdır.

Yalnız plân ve kanunların bizi başarıya götüremeyeceğine inanmalıyız.

« Bugünkü durum mutlaka değişmelidir! »

Mecmuanızın 16 ncı sayısında çıkan bu yazı dolayısıyla seçkin ve münevver bir okuyucumuzla yazı kurulumuz arasında geçen bir görüşme ve tartışmanın özetini veriyoruz :

DOSTUMUZ: «— Her satırını dikkatle okuduğum mecmuanızın 16 ncı sayısında çıkan «Bugünkü durum mutlaka değişmelidir» yazınızda şöyle diyorsunuz:

«Kolay, havadan para kazanma ve kazandığını kendine maletme devri artık bitmiştir. Müteşebbis ve sermayedar, toplumda bir ödevi, bir fonksiyonu olan adamdır. Üretimi çoğaltma ve düzenleme onun işidir. Ama işi dolayısıyla eline geçen para, topladığı servet, mülkiyeti altına koyduğu üretim araçları yalnız onun değildir. Onda ancak bir payı vardır. Cerisi vergi ve sosyal mükellefiyet şeklinde zorla elinden alınır. Bunun dışında, kazanmanın zorlamadığı birtakım mükellefiyetleri de servet sahipleri gönül rızasıyla yapmaya mecburdurlar.»

Siz, özeli, yani liberal rejimi hem savunuyor, hem de bunun temel prensiplerini sarıyorsunuz. Bir rejim, bütün kaideleriyle uygulanmak gerekir. Nasıl futbol oyunu belirli kurallara bağlıysa, liberal olsun, sosyalist olsun, her rejim de kendi kurallarıyla yaşar. Kolay, havadan para kazanma ve kazandığını kendine maletme, özeli liberal rejimin ana kaidesidir. İnsan, kazanma hırsıyla harekete gelecek ve hattâ kolay ve havadan para kazanmaya çalışacaktır. Sermayedarlık nizamı her yerde böyle kurulmuştur. Siz bunu ölerseniz, liberal rejim kurulamaz, yaşayamaz.

Sonra, müteşebbis ve sermayedar toplumda bir ödev almış adam da değildir. Onun işi ve vazifesi, para kazanmaktır. Bunu, topluma hizmet için değil, kendi çıkarına hizmet için yapar. Siz ona üretimi, çoğaltma ve düzenleme işi de yüklüyorsunuz. Yani bu vazifesi dolayısıyla para kazanmaya hakkı oldu-

ğunu anlatmak istiyorsunuz. Halbuki hiçbir üretimi çoğaltmadan, düzenlemeden, hattâ aksini yaparak para kazanmak da onun işidir ve kazanılan para onun hakkıdır.

Yazınızda, liberal rejim kurallarıyla bağdaşmayacak olan diğer bir nokta da, mülkiyet anlayışınızdır. Servette, kazananın ancak küçük bir payı olabileceğini, gerisinin topluma ait olması gerektiğini iddia ediyorsunuz. Bu, ne demektir? Servet, kazananın mülüdür. Ama, ondan vergi yoluyla devlet bir kısmını alırmış! Vergi, ferdin hakkı olmayan kazanç veya servetin devletçe elinden alınması değil, kamu masraflarına onun iştirak payıdır. Her iki mefhum arasında önemli farklar vardır.

Özeli ve liberal görüşünüzle, bu fikirlerinizi nasıl bağdaştırabiliyorsunuz?»

BİZLER: «— Yazınızı dikkatle okuduğunuzdan ve tenkidinizden dolayı teşekkür ederiz. Savunduğumuz sistemin bütün prensiplerini iki küçük sayfada özetleyerek yayımlamak herhalde riskli bir iştir. Bunlar, daha evvel mecmuanızda uzun boylu işlenmiş olan konular olduğu için, özetleyerek somut prensipler haline koymakla anlaşılır sanmıştık. Meselâ «havadan, kolay para kazanma devri geçmiştir» derken, liberal ekonominin rekabet kurallarının çok defa uygulanmadığı son otuzbeş-kırk yıllık hayatımızda ağır gümrük resimleri, ithalât güçlükleri, döviz kıtlığı, devlet müdahalesi, enflasyonist politika vesaire gibi sebeplerle yaratılan ortam gözönüne alınmıştır. Artık bu derdin geçeceği ve normal şartların hayatımıza hâkim olacağı belirtilmek istenmiştir. Yoksa, bu yolda kazanılan servetlere bir diyeceğimiz yoktur. Her yerde havadan para kazanılarak, dış ve iç pazarlar sömürülerek, teknik ilerlemelerden faydalanılarak, kısaca bizim de yaşadığımız ortama yakın veya onlara bazı bakımlardan benzetilmesi mümkündür. Bire yüz kazananlar olmuş, fırsatlardan insafsızca faydalanılmıştır. Sermayedarlık rejiminin normal başlangıç devreleri böyledir.

Fakat bu konuda da Garpla aramızda çok köklü bir fark var:

Garpta havadan para kazanma, devletin sırtına dayanılarak veya devletin yaptığı müdahalelerden ve yanlış politikalarından yararlanarak olmadı. Yeni kıt'alar keşfedilmiş, eski dünya memleketlerine giden yeni denizyolları bulunmuş, dünya genişlemiş, Garpli her yerde, her şekilde para kazanmak için bitmez tükenmez sahalar bulmuştur. Fertler, bütün bu fırsatlardan zekaları, beceriklilikleri, risklere katlanmaları, durmadan çalışmaları sayesinde faydalandılar ve helki insafsızca kazandılar. Beş parasız adam, beş-on senede milyarder olabiliyordu. Fakat Garpta kapitalizmin ilk sermaye birikimi yapıldığı kuruluş devrelerinde, şimdi bizde olduğu gibi, her işe karışan bir devlet yoktu ve böyle bir devleti kimse istemiyordu. Aksine, «Gö'ge etme, başka ih-san istemem!» diyorlardı. Fırsatlar herkese açık olduğu bir zamanda kırasıya çarptırarak büyük servetler elde etmek başka, devletin gölgesine sığınarak zengin olmak başkadır. Bu ikincisinde, fırsatlar herkese açık değildir ve zaten açık olursa, fırsat olmaktan çıkar.

Hemen şunu söyleyelim ki, biz, bu yolla dahî olsa, elde edilmiş servetlerin, sahipleri elinde meşru bir hak olarak korunması gerekliliğine inanmaktayız. Meğer ki, kanun gö-zünde haksız olduğu anlaşılın. Bunlar dışın-da, devlet nüfuzuna dayanarak veya devlet müdahaleleri yüzünden ortaya çıkan fırsatları sömürerek havadan para kazananlar, bu yolda sermaye biriktirmiş olanlara, bu iş olup bit-tikten sonra bir diyeceğimiz yoktur. Bunlara meydan vermeme vazifesi devletindir. Bizim yazımızda, «Havadan para kazanma devri bit-miştir» dememiz, artık yaşadığımız bu devir-lerin arkada kalmasını özlediğimizden, gittik-çe normal rekabet kurallarının hâkim olacağını ummamızdandır.»

DOSTUMUZ: «— Yazımızdan, şimdi açık-ladığımız şekilde mânâ pek çıkmıyor. Belki de, söylediğiniz gibi, savunmakta olduğumuz büt-ün ana fikirleri iki küçük sayfa içinde top-lanmış olmanız dolayısıyla yanlış anlayışa yol açmışımızdır. Ben de şahsen sizin gibi düşü-nüyorum. Artık devlete dayanarak veya onunı tedbirlerinden ve daha doğrusu tedbirsizlik-lelerinden faydalanarak zengin olma devri geç-miş olmalıdır. Fırsatlar açık olarak herkesin önüne serilmeli, kimse bunlardan imtiyazlı şekilde faydalanamamalıdır. Meselâ, mâmul halde yurda giren bir malı parça parça getirip burada birleştirmek için bir fabrika kurulu-rda, parça halinde ithal kotası sade bu fabri-kaya tahsis edilmiş olursa, devlet eliyle be-berli kimseye veya kimselere fırsat verilmiş demektir. Bu gibi durumlara artık son ver-

meliyiz. Maksadımız bu ise, ben de sizinle beraberim.

Fakat yazınızda dokunduğum ikinci nok-taya, yani müteşebbis ve sermayedarın üreti-mi çoğaltmak için çalıştığı ve toplumda bir vazife aldığı hakkındaki görüşünüz yanlış de-ğil midir? İlk konuşmaya başlarken belirtti-ğim gibi, müteşebbis ve sermayedar, toplun-da vazife alan adam olamaz. Onun işi, para kazanmaktır. Buna ne dersiniz?...

BIZLER: «— Şüphesiz, müteşebbis ve sermayedar, üretimi çoğaltmak için vazifelen-dirilmiş bir adam değildir. Çünkü onu, kimse böyle bir işe memur etmemiştir. Ama, sadece para kazanmak hırsıyla ve gayesiyle çalışan bu adam, faaliyeti neticesinde toplumun üre-tim gücünü çoğaltmaktadır. Yani, bir vazife yaptığı, memur olduğu için değil, fakat para kazanmak için didinip çırpındığı için, neticede sanki bir fonksiyonu varmış gibi sonuç alın-maktadır.

Şimdi size bunu, belki hoş karşılanmay-a-caksınız, bir misalle gözünüzde canlandırmaya çalışacağım:

Kadınla erkeğin birbirini arayıp bulma-ları, sevişmeleri ve cinsî münasebete girişme-leri, acaba onların çocuk yapma vazifelerini yerine getirmek için mi oluyor? Yoksa, tabi-atın yarattığı seksüel arzuyu tatmin için mi kadın - erkek sevişiyor? Şüphesiz, onları se-vişmeye ve beraber yatmaya sürükleyen kuv-vet, seksüel arzudur. Fakat neticede, bu ar-zudan çocuk meydana geliyor ve bu suretle nesil devam edip gidiyor. İşte, seks gibi, yine tabiatın yarattığı bir arzu olan para kazanma ve kazandığını kendine maletme hırsı netice-sinde insanlar, üretimi çoğaltmakta, düzenle-mekte ve toplum hayatını devam ettirmektedirler.»

Şimdi, siz diyeceksiniz ki, komünizmde para kazanma hırsı ortadan kaldırılarak, üre-timin çoğalması sağlanmıştır. Şu halde, para kazanma ve kazandığını kendine saklama ar-zusu, seksüel arzu gibi, tabiatın yarattığı bir-şey değildir.

Eğer bunları söylüyorsanız, hemen cevap verelim:

Komünist cemiyetlerde de para kazanma ve kazandığını kendine maletme, yani farklı kazanma ve servet elde etme hırsı, ortadan kaldırılamamıştır. Müsavat, komünizmin yüzde yüz iflâs etmiş demagojik veya ütöpik bir isteginden başka birşey değildir. Komünizmin bu alanda yaptığı şey, eğer bir kıyaslama ge-rekirse, medenî cemiyetlerde seksüel mürase-betlerin düzenlenmesine benzer. Sevişme ve cinsî münasebette bulunmak, artık medenî ce-miyetlerde tabiatın insanı zorladığından çok başka şekiller almıştır. Ahlâk, kanun ve gele-

nekler bu işi düzenlemiştir. Komünist cemiyetlerde de farklı kazanma ve mülkiyet ortadan kaldırılmamış, ancak düzenlenmiş sayılabilir. Zaten insanın yaradılışında mevcut olan kazanma ve kazandığını kendine maletme içgüdüsünü, bugün kapitalist toplumlarında da düzenlemektedirler. Bu bakımdan, komünizmle kapitalizm arasındaki fark, bir düzenleme metodu ayrılığından ibaret kalmıştır. Komünistler düzeni, devlet kapitalizmi ve istihşal vasıtalarında kollektif mülkiyet yoluyla yapıyorlar; kapitalistler ise, aşağı yukarı aynı neticeye, özel teşebbüs ve sermaye rejimi altında gitmeyi mümkün ve uygun görüyorlar.

Ama, hangi metod doğrudur? diye bir sorunuze muhatap olursak, o zaman size, bizim özel teşebbüs ve sermayeye dayanan bir nizam içinde kazanma ve kazandığını kendisi ve ailesi için saklama içgüdüsünü en iyi şekilde özel teşebbüs ve sermaye rejimini harekete getirdiğini söyleyeceğimize şüphe yoktur.

Neden mi?...

Yine seksüel münasebetler konusundan misâl getireceğiz :

Bu münasebetler, nesli devam ettirmek için lazımdır. Fakat bu yüzden hirtakım fenalıklar da oluyor; ırza geçmeler, cinayet işleyenler; hanüman söndürenler görüyoruz. Mademki gaye çocuk yapmaktır; insanları şehvetten uzaklaştıracak bir çare bulunsa da, kadın - erkek, seksüel arzularından değil, toplumun bir vazifesi olarak birleşip çocuk yapmalar, bu fenalıklar kökünden ortadan kalkmış olmaz mı? Olur; fakat acaba insanlar ne hâl alır, medeniyet nice olur?

İşte, insanlarda kazanma ve kazandığını elinde tutma ve bunun için serbestçe çalışma ve çarpışma duygularını söndürür ve teşebbüs ve sermaye rejimini ortadan kaldırarak, üretimi çoğaltmak ve onları düzenlemek işinde sadece vazife yapan hâle koyarsak, seksüel arzudan yoksun bırakılmış gibi bir hâle koyarız. Böyle bir dünyanın gittikçe yaşanmaz hâle geleceğine şüphe etmiyoruz. Bundan do-

laydır ki, komünizm şimdi büyük bir ideolojik inhiraf yapmakta ve tabiatın yoluna yeni-baştan girmeye çalışmaktadır.»

DOSTUMUZ: «— Anlamadım; siz yoksa komünizmin bu yolla ortadan kalkacağı kanaatinde misiniz?..»

BİZ: «— Konuyu dağıtmamak için, izin verirsiniz, bu bahsi başka gün konuşalım. Komünizmin silinip kalkacağını sanan biçare insanlar artık dünyada kalmamış olsa gerektir. Fakat komünizmin bir istihale, bir bünye değişikliği içinde olduğu görülmektedir. Ama, yalnız komünizm değil, kapitalizm de kendi bünyesinde bir istihale ve değişiklik halinde-dir. İkî tezat âlemin, sosyal hedef bakımlarından neticelerde birleşmeye doğru gittiğine şüphe etmemek lazımdır. Yaşamıyacak olan şeylerin ne olduğunu hem komünistler, hem de kapitalistler görmüşlerdir. Bu açıklamamızı sizi tatmin ettiyse, bir başka gün bu bahsi daha derinleştirmek üzere müsaade ediniz. Şimdi, tartıştığımız konuya dönelim:

Yazımızda belirttiğimiz gibi, bugün artık toplumun istihşal münasebetlerini düzenleme işini üzerine almış olan özel teşebbüs ve sermaye adamı, bu fonksiyonu dolayısıyla elde ettiği kazancın tamamına sahip ve mâlik olduğu kanaatinde ise, çok halatırdı ve bu kafa ile toplumun kendisine emanet ettiği bu işte devam edemez. Bu nokta çok önemlidir. Özel teşebbüs ve sermaye adamlarımız, hele zenginlerimiz bir vazife şuuruna, bir vazife sorumluluk duygusuna kavuşmazlarsa ve her şeyden evvel «sosyal adam» olamazlarsa, bugünkü devirde onları sınıf ve zümre olarak hâdiseler tasfiyeye mecbur eder. Komünizm böyle gelir; komünizmden de beter olan parazit sınıfların diktatörlüğü altında devlet despotizmi böyle gelir.

Teşebbüs ve sermaye adamımızda, memleket şuru ve devrin sosyal akımına uyma eğilimi olmazsa, tehlike büyüktür. Hem kendisi ve hem de memleket için... Memleket idaresi, mal ve iş sahibi adamımız batar. Zaten devletimiz, kökleşmiş olan bu cılız sınıfın elinde değilse, yani burjuva iktidara hâkim olma ehliyetinden uzaksa, memlekete kimlerin sahip çıkacağı belli olmaz. Biz bu halde devam edersek, hem komünizmden ve hem de kapitalizmden korkacak ve zarar görecektir garip bir duruma düşmüş oluruz. Bilmem, siz ne düşünüyorsunuz?..»

DOSTUMUZ: «— Teşekkür ederim. Beni aydınlattınız. Ben de tamamen sizin fikrinizdeyim.»

BİZ: «— Sorunuz üzerine, okuyucularımıza, nüjüncelerimizi bir daha açıklamaya fırsat verdiğiniz. Asıl biz size teşekkür borçluyuz.»

Ahmet Hamdi Başar'ın

şu kitapları okuyucularımıza %
20 indirimli ve ödemeli olarak
postalanır :

Milletçe Kalkınma Dâvamız	3 L.
Demokrasi Buhranları	2 "
Demokrasi Yolunda nereye Gidiyoruz?	2,5 "

P. K. 478 — İstanbul

Çalışma hürriyeti

Geri kalmış memleketlerde, ferdin "Çalışma hürriyeti" yerine, işsiz ve boş insana devletin "İsbulma ve çalıştırma mükellefiyeti" diye yeni bir kavram artık insan hakları arasında yer almıştır...

İNSANLAR yalnız çalışma hürriyetine değil, çalışmama hürriyetine de sahiptirler. Bundan dolayı milletlerarası hürriyet hakları anlayışı her yerde zorla çalıştırmayı, yani çalışma hürriyetine dokunmayı kabul etmez. Bu konuda anlaşmalar yapılmıştır. Hür milletler camiası içinde yerini almak isteyen her millet, bu anlaşmalara uymaya mecburdur.

Fakat acaba geri kalmış memleketlerde, çalışma hürriyetine, ileri milletler kadar saygı göstermek mümkün ve doğru mudur? Buralarda halkı tembellikten kurtaracak, bazı işsiz ve boş insanları işe zorlayacak metodlar uygulanamaz mı?

Konu, geri kalmış milletlerin hızla kalkınması bakımından özel bir önem taşımaktadır. Somut şekilde çalışma hürriyetine dokunmama prensibi, geri milletlere uymadığı görülüyor. Bu milletlerin kalkınması için geniş dış yardımlara, şüphesiz, ihtiyaç vardır. Fakat bu yardımlar, bazan, yeni bir tembelliğe sebep oluyor. Yardım, çalışmadan harcama ve yaşama eğilimini körükliyor.

Halbuki bu milletler, gerçeğe bakılırsa, dış yardımlardan evvel, kendi verimsiz iş güçlerini harekete getirmeye, ilkönce bu kaynaklarından faydalanmaya çalışmalıydılar. Dışardan yardım görmezlerse, basit ve fakir hayatlarını devam ettirebilmek için olsun, tabii içgüdüleriyle çalışmaya mecburdurlar. Yardım olunca, asgari hayat seviyesini korumak için, çalışmak ihtiyacı bile hafifliyor. Buğdayını, yağın, pirincini bile yardımdan sağlamak, geri memleketlerde zararlı sonuçlar doğuruyor.

Neden geri milletler çok çalışmazlar?...

Bunun sebepleri, her geri toplum için ayrı ayrı araştırılmak, incelenmek gerekir. Fakat umumiyetle kabul edilmiştir ki, toprağa yerleşmemiş ve ayrılamaz şekilde ona bağlanmamış, esaret ve serf devirlerini ve sonra da liberal kapitalizm devrini sırasıyla yaşamamış olan toplumlar, bugün modern ekonomi hayatının gerektirdiği çalışma zevkine ve temposuna bir türlü erişememekte-dirler. Her hürriyet gibi, çalışma veya çalışmama hürriyeti de, daha önceki hürriyetsizlik ve esaret devrinden sonra olumlaşan birşeydir. Garp milletleri ve Şark'ta Japon milleti asırlarca feodalite baskısı altında kaldılar. Köylü, topraktan ayrılmadı ve durmadan çalışmak zorundaydı. Bu devir, en az altı-yedi asır sürmüştür. Kadın, erkek, çoluk çocuk, herkes çalışmaya mecburdu. Ekim ve hasat zamanları dışında bile köylünün boş hiçbir vakti yoktu. Feodalın bitmez tükenmez hizmetleri ve angaryaları altında, bütün mevsim, gece gündüz çalışırdı. Hiç yapacak birşey bulunamazsa, ona, tarlalarda taş ayıklattır, sümüklüböcek ve hasarat toplattırır. Garp ve Japon köylüleri, "başını alıp gitmek" gibi, Şark köylüsünün mutlak şekilde mâlik olduğu hürriyetin zevkini hiçbir zaman tadamamışlardır.

Feodalite yıkıldıktan sonra, sanayi kapitalizmi devresi yaşandı. Vâkıa uzun asırlar derebeyin emrinde, toprağın esiri olmuş bulunan köylü, hürriyetine kavuşmuştu. Fakat toprak, verim sağlamıyordu. Garp memleketlerinin iktisadî çehreleri tamamen değişmişti. Şimdi fabrikalarda, gündelikçi işçi olarak çalışmak gerekiyor-

du. İnsan bu sefer de, makineye ve sermayeye esir olmuştu. Sanayileşmenin ilk devrelerinde çoluk çocuk, kadın, erkek herkes, oniki, hattâ onaltı saat çalışmazsa aç kalmaya mahkûmdu. Ne dış yardımlara el açarak, ne de şefkate veya devlet yardımına bağlanarak yaşamak mümkün değildi. İşte, Garp memleketlerinde ve sonra da Japonya'da feodalitenin hukukî bağları gözülüp yıkıldıktan sonra bu devrin esaret zincirini insan, sözde hür olduğu halde, bileklerinde taşımaya devam etti.

Tarihî olgunlaşma devrelerini bu suretle, sırasıyla yaşamış ve atlamamış olan geri milletler, şimdi kalkınmaya başladıkları için, en büyük hazineleri olan çalışma gücünü gereği gibi kullanma imkânından yoksun kalmışlardır. İnsanlar, hakikatte çalışmaktan kaçan, kolay yaşama peşinde olan akıllı hayvanların başında gelir. Yâni tabiatları çalışmaya, karşıdır. Onlarda, durmadan çalışmanın bir itiyat haline gelmesi için, uzun nesiller bu yolda zorla terbiye edilmiş olmaları lâzımdır. Yâni, hürriyet yoluyla kendiliğinden ve itiyat hâsıl olmaz. İnsan, çalışmaya esir olmaksansa, basit yaşamayı tercih eder. Bu hâl, iptidai kavimlerde, yahut uzun asırlar çalışma itiyadından yoksun bırakılmış olan eski ileri milletlerde görülür. Bu gibi kavimler veya milletler, bir baskı olmadıkça yaşamalarına yetecek en basit ihtiyaçları kadar çalışırlar.

Birinci Dünya Harbi esnasında, Kuzey Afrika'da Alman donanmasının kömür ikmâlini sağlayan "Bunker" istasyonlarında, yerli amele, Avrupalı ameleye nazaran üç defa daha az randıman verdiği için, bunların randımanlarını yükseltmek bir problem olarak, etüd konusu olmuştu. Yapılan incelemelerde, yerli amelenin, Avrupalı amelelerden üç defa daha az para aldığı görülmüş ve randımanı çoğaltmak üzere bunlara da, Avrupalı işçiler gibi gündelik ödenmeye başlanmıştır. Alman netice, Almanları sonsuz derecede şaşırtmıştır. Çünkü, ücret üç misline çıkınca, işe talep o ölçüde çoğalacak yerde, tersine, yerli işçi, aşağı yukarı üçte bire düşmüştür. Çünkü kömür yükleme, boşaltmada bu yerliler, belirli bir para ellerine geçinceye kadar çalışmakta idiler. Bunu üç günde ahrlarsa üç gün, bir günde ahrlarsa bir

gün çalışacaklardı.

Bu hâl, başka geri memleketlerde, hattâ birtakım hallerde memleketimizde bile vardır. Dünyanın en zengin bir parçası olan Ege'de, Çukurova'da amele gündelikleri çoğaldıkça, işçinin çalışma gücünün azaldığı görülmüştür. Bodrum civarında şahsen yaptığımız incelemede, maddalına bahçelerinde çalışan işçilerin, yevmiyeleri yükseldikçe, daha az gün çalıştıklarını tesbit etmiş bulunuyoruz.

Maden ocaklarında, inşaatta ve diğer hizmetlerde geçici olarak çalışan bazı amelenin muayyen bir para topladıktan sonra, ne verirsiniz veriniz, işi bırakıp gitmesi, çalışmayı bir esaret, bir azap halinde görmenin neticesidir.

Çalışmayı esaret, bir azap halinden çıkarıp, bir itiyat ve hattâ bir zevk haline koymak, yukarıda da belirttiğimiz iki büyük tarihî devreyi sırasıyla yaşamamış olan ve fertleri ötedenberi çalışmama hürriyetine kavuşmuş bulunan topluluklar için çözümü güç bir problemdir. Yeni kalkınan Afrika kavimleri, şimdi millet haline gelmeye çalışırken, bu güç problemi çözmek için plânlar hazırlamaktadırlar. Yâni bu memleketlerde plân, bir yatırım programı olmaktan çok daha evvel, istihdam plânı olarak ele alınmaktadır.

Uzun asırlar, halkı vahşî ve iptidai bir hayat yaşamış, son derece basit ihtiyaç maddelerini tedarik dışında, çalışma nedir bilmemiş olan, fakat buna karşılık ibadet ve raks için gerekirse yirmidört saat durmadan çalışmaktan çekinmeyen bu memleketlerde çalışma ve istihdam, plânlamada ön hedefi teşkil etmektedir. Bu plân, çalışabilecek yaşta kadın ve erkek, bütün insanları kapsayacak şekilde hazırlanmaktadır.

Gerek Afrika'da ve gerekse diğer kıtalarındaki geri kalmış milletlerin en büyük kayguları, çalışma problemlerini en iyi şekilde çözmekten ibarettir. Bu bakımdan Garp milletleri için terkedilemez bir prensip olan "Çalışma hürriyeti ve zorla çalıştırma yasağı", geri kalmış milletlere tamamını uygulamamıyacağı ve buralarda uzun tarihî olgunluk devrelerinin yaşanmamasından dolayı birtakım yollarla "Çalıştırma mecburiyeti" koymanın bir zaruret olduğu anlaşılmıştır.

Hürriyet şartları için zorla çalıştırma prensibi nasıl bağdaşabilir? Bu, cidden üzerinde enine boyuna durmaya değer, çok önemli bir konudur. Bir kere, "zor kullanma" tâbiri bir bakıma doğru bir deyim değildir. Derebeyi veya kapitalist yerine, devletin geçerek, halkı zorla çalıştırdığı memleketler, ancak komünist rejimde olanlardır. Hakikaten komünizmin, geri kalmış memleketlerde bu bakımdan faydalı neticeler sağladığı inkâr edilemez. Herkesi çalıştırmaya zorlaması ve çalışmaya hayat hakkı tanımaması dolayısıyla, komünizm, tarihî olgunluk devirlerini yaşamamış olan memleketlerde, çalışmaya doğru bir itiyat doğmasına hizmet etmiştir. Fakat bu, o kadar pahalı ve o derece gayri insanî olmuştur ki, elde edilen fayda, kaybedilenlere nazaran bir hiçten ibarettir.

Şimdi, komünizmi kabul etmeden, hürriyet ve demokrasi rejimini de bozmadan, çalışmaya hürriyetini bertadan kaldıracak, herkesi çalışmaya sürükleyecek yolların bulunması gerekir. Buna, "zorla çalıştırma" tâbirini kullanmak doğru olmayacaktır. Bunun için problem, "Geri kalmış memleketlerde tam istihdamı sağlama" gibi bir isim almaktadır.

Biz, henüz, bu probleme köşesinden dahi el atmamış durumdayız. Hattâ böyle bir problemin varlığını bile fark etmemiş gibi bir tutumumuz var. Gün geçtikçe ve dış yardım devam ettikçe artan, yahut bir türlü eksilmeyen tembelliğimiz, bir millî tehlike halini almaktadır. O kadar ki, bugün politikamıza tembellerin hâkim olduğunu, her işimize buna göre düzen verdiğimiz iddia etmek bile mümkündür. Devlet kâşısına dayanma ve oradan kolay, çalışmadan kazanma, münevverimizin tarihî geleneğidir. Şimdi demokrasi devrinde, bu kapının nimetlerini elde etmek ve onu paylaşmak için parti mücadeleleri yapıyoruz. Partilere giren ve ön plânda çalışanlar, kolay yollarla, tembelce hayatlarını ve istikbâllerini sağlamak peşindedirler. Mekteplere akın edip, üniversitelerden çıkmak yolunda olan gençlerimizin çoğu da, ya ailelerinin varlıklarına veya cemiyetin çeşitli yardımlarına yaslanarak, tahsil devrelerini mümkün merteye uzatarak, gençliğin a-

teşli devirlerini rahat içinde geçirmek yolundadır. Bunlar, diplomayı, bir tembellik, bir kolay hayat kazanma vesikası olarak elde etmeye çalışmaktadırlar.

Nihayet, demokrasiden sonra kendilerini devletin koruduğunu gören köylülerimiz de, aydınlarımız gibi, fazla çalışmak değil, devlete yaslanmak yolundadırlar. Hemen hemen bütün sosyal sınıflarımızın, hattâ iş adamı, burjuvamızın dahi gözü buraya dikilmiştir. Hepimiz çalışmadan, maharet ve ehliyet sahibi olmadan, kolayca para kazanmak istiyoruz. Bundan dolayı da, hemen her resmî, hattâ özel işimizde bu eğilimimize cevap verecek kurullar, usuller ve gelenekleri durmadan kuvvetlendiriyoruz.

Bir kere, çalışmaya, yarı veya tam parazit halde geçinenlere hayat hakkı tanımayan, devleti ve toplumu tembelleri koruma organı halinden çıkaran büyük bir zihniyet devrimine ihtiyacımız vardır. Hemen bunun yanısıra da, çalışmaya hürriyetini, demokratik hak ve hürriyetler sarsılmadan, sınırlayacak ve hattâ topluma zararlı olan hallerde ortadan kaldıracak çok köklü tedbirlere de ihtiyacımız vardır.

HALK SİGORTA

- ★ Yangın
- ★ Nakliyat
- ★ Hayat
- ★ Kaza
- ★ Otomobil
- ★ Trafik

Sigortalığınız için
daima emrinizdedir.

Telefon : 49 22 30

Galata, Söğüt Sokağı
Halk Sigorta Hanı

Telgraf : Kurtaran

BARIŞ — 197

Devletin ilk Vazifesi

İstihdam Dâvasını Çözmektir

PLÂNIN İLK HEDEFİ, İŞSİZ, YARI İŞSİZ VE GİZLİ İŞSİZ OLARAK ENAZ MİLLİ GÜCÜN YARISINI BOŞ BIRAKAN BUGÜNKÜ EKONOMİK VE SOSYAL YAPIMIZI EN KISA ZAMANDA DÜZELT-

MEK OLMALIDIR. YATIRIM. DA DAHİL

OLDUĞU HALDE BÜTÜN POLİTİKALA-

RIN ONA GÖRE AYARLANACAĞI BÖY-

LE BİR PLÂNLAMADA, İSTİHDAM DÂVASINI

ÇÖZMEK İŞİNDE EN BÜYÜK, EN BİRİNCİ VAZİFE

VE MESULİYET « D E V L E T E » DÜŞECEKTİR.

Yazan : S. F.

İLERİ memleketlerdeki işsizlik problemi ile, henüz gelişmemiş geri memleketlerdeki işsizlik, gizli işsizlik problemi birbirine benzemez. Birincisinde işsizlik talebin azlığından doğar, ve bu alanda yeter bir hareketlilik olunca ortada kalkar. Bu sebepten dolayı da bünyeye bağlıdır. Gizli işsizlik ise yok gibidir. Halbuki, bünyeleri ziraat ve teknikleri de ilkel olan geri memleketlerin normal belirtisi olan çalışacak iş azlığı ve gizli işsizlik, birikmiş sermayenin mevcut çalışma gücünden çok az oluşunun neticesidir. Millî hasılat, işgücü fazlasını karşılamayacak derecede düşüktür. Hem adam başına düşen sermayenin cılızlığı ve hem de sermayenin iktisadi enfratrüktür yatırımlara kaymaması ve ziraat sahaya çok yavaş yayılışı geri ve nüfusu fazla memleketlerde olağan hallerdendir. Bu memleketlerde talebi çoğaltarak işsizliği azaltmaya ve ileri memleketlerdeki tedavi usullerini uygulamaya imkân yoktur (1).

İşsizliğin ve daha önemlisi gizli işsizliğin bünyelerinden doğmuş olması sebebiyle bu dâva; iktisaden gelişmemiş ülke'lerde,

(1) *Ethan Gannage - Economie du developpeman; Paris 1962; S. 117.*

sadece hızla sanayileşme ve geniş yatırım politikaları sayesinde çözülemez. Dâvanın devletçe ele alınarak, toplumun ekonomik ve sosyal yapısını değiştirecek köklü tedbirlere başvurulması gerekir.

YATIRIM plânları hazırlamak kolay iş- tir. Hele dış yardımlardan faydalanmak mümkün oldukça bu plânların uygulanması da kolaylaşır. Fakat boşuna akan veya verimsiz kullanılan iş güclerinden azami derecede faydalanma hedefiyle plân hazırlamak ve uygulamak çok güç bir meseledir. Bu güçlük, sadece boş veya yarı boş iş gücünün miktarını, ne gibi işlere yararlanabileceklerini, nasıl çalıştırabileceklerini ve nasıl işe hazırlanabileceklerini tesbit etmek bakımından beliren teknik bir güçlük değildir. Konunun asıl önemli yönü, geri memleketlerde halkın fazla çalışma arzusunun eksik oluşudur. Bundan başka uç ve yarı işsiz kütle yeni yatırımlarla açılacak iş sahalarında çalışma ehliyetinden geniş ölçüde yoksundurlar.

İstihdamı esas alan bir plânın yatırım-plânlarından daha güç hazırlanması ve uygulanması sebeplerinden biri de birincisinin insanla, ikincisinin para ile ilgili olmasıdır. Plân devletin müdahalesi demektir.

Bu müdahale insan konusunda bir takım hukuk kurallarını bozabilir. Çalıştırmaya zorlamanın hürriyet haklarına aykırı olduğu hür milletlerin genel olarak kabul ettikleri en başlı prensiptir. Çalışmaya zorlayıcı tedbirler alınması imkânsız veya çok güçtür. Bunu hem milletlerarası kurallar ve hem de demokrasi rejimi önlüyor.

Gizli işsizlik, küçük aile işletmelerinin hâkim olduğu ziraat bünyeli geri memleketlerde nasıl önlenir? Bugün sosyal ilimlerin başlıca inceleme konusu, bu olmuştur. Asya, Orta Şark ve Lâtin Amerika memleketlerinde ziraatta çalışan nüfusun en az yüzde 25 i gizli işsiz olduğu tahmin olunmaktadır. Mısırda bu nisbet yüzde 40-50 ye yükselir. Tam istihdam hâlinde bu memleketlerin milli gelirlerinde, sermaye yatırımlarıyla elde edilmesi düşünülen kalkınma hızından çok daha fazlası sağlanabilir. En başarılı plân uygulanan memleketlerde bu hız yüzde 7-8 i geçmemektedir. Bu rakam da istisnai bir rekor olabilir. Halbuki, gizli işsizliğin önlenmesi sayesinde, kalkınma hızını bunun iki misline çıkarmak mümkünür. Hindistan'da tam istihdam halinde milli gelirin yılda % 20 yükseleceği hesaplanmıştır (2).

Ekonomileri yeteri derecede gelişmiş memleketlerde, mücadele ve hizmet sahaları da gizli işsizliği besler. Ticaret ve sanayi genel olarak küçük aile işletmeleri halindedir. Şehirlerde sabit iş yeri tutanlar dışında birçok da gezginci esnaf, lüzumsuz ve faydasız yere emek kaybına sebep olurlar. Geri memleketlerde, ticaret ve hizmet alanında ileri memleketlerle kıyaslanmayacak kadar fazla emek israfı vardır. Bunun, nisbet edilirse, ziraat sahadaki gizli işsizlikten aşağı kalmayacağını söylemek mümkündür. İleri memleketlerde on personelli bir orta ticaret işletmesi, geri memleketlerde belki yüz insanın ve yirmi otuz işletmenin işi olur. Teknik ve enerji geriliği de bu duruma eklenirse, geri memleketlerin çoğunda milli gücün ziyan çuğ gittiğini ifade etmekte hatâ ve mübalâğâ yoktur.

Tarım sahasındaki gizli işsizlik nasıl önlenir?

GİZLİ işsizlik hâdisesi, toprak sahiplerinin bizzat işlettikleri küçük ziraat ünitelerinin bulunduğu yerlerde kendini gösterir. Aile fertlerinin çoğalması, çalışan kollarda

(2) Aynı eser, S. 120.

bir fazlalık doğurur. O şekilde ki, bunlar istihsal yekûnunda bir düşüklüğe sebep olmadan, başka sahalara gidebilirler. Hatta tarımda kalmaları istihsalin verimliliğini bile azaltmaktadır. Topraklar, ona sahip olmayan gündelikçiler tarafından işletildikçe, gizli işsizlik azalır ve işsizlik ayan beyan meydana çıkar. Artık senede bir iki ay veya daha az çalışarak, geri zamanını boş geçiren tenbel köylü yerine, çalışarak hayatını kazanmaya mecbur kalmış işçi tipi, hayata karışmıştır. Ziraatta makinalaşmak, endüstride olduğu gibi az işçi ile daha çok iş görececek metodlara başvurmak zarureti ve imkânı doğar. Öte taraftan senenin her mevsiminde elemesine ihtiyaç duyulan ziraat şubelerine, tarla ziraatı yerine bahçe ziraatına doğru akım başlar.

Şu halde, gizli işsizliğin en büyük kaynağını kurutmak için alınacak tedbir özetlenebilir:

1 — Ziraatta küçük aile işletmelerini, bilhassa tarla ziraatında teşvik etmemek; bunların yerine sermaye ve teknik imkânları yeterli büyük ve orta işletmelerin kurulmasını desteklemek. (Bu işletmelerin özel teşebbüs veya ortaklıklar veya bizzat işçilerin kurdukları istihsal kooperatifleri veya devlet işletmeleri olması her memleketin bünyesine, şartlara ve yerine göre değişir. Bu konu ayrıca incelenmeye, tartışılmaya değer.)

2 — Büyük işletmeleri parçalama ve köylüye dağıtma hedefi güden toprak reformlarından kaçınmak.

(Toprak dağıtımı, bir sosyal adalet meselesi olarak müdafaa ediliyor. Halbuki problem, sosyal olamazdan evvel ekonomiktir. Küçük işletmelerin ekonomik ise dağıtım faydalı olabilir. Bunun için zorlamaya bile lüzum yoktur. Hükümetlerin topraksız çiftçiye toprak edinme imkânını sağlama, yardım etmesi yetiştir. Fakat ekonominin büyük işletme halinde kurulmasını gerektirdiği hallerde, toprağı parçalamanın ve köylüye dağıtmanın hiç bir açıdan faydası olamaz.)

3 — Senenin muayyen birkaç ayı dışında işletmecileri işsiz bırakan ziraat çeşitleri, tarla ziraatı yerine devamlı el emeği kullanan bahçe ziraatına doğru bir reform yapılması (Tarla randımanının çoğaltılması tedbirleriyle birlikte).

4 — Ziraat nüfusunun azaltılması ileri zamanın en kesin delillerinden biridir. Türkiyede de mukadder olan böyle bir neticeyi hızlandıracak ve gelişmesini sağlayacak bir politika güdülmesi lâzımdır. (Bunun başında hızla sanayileşme gelir. Ortak Pazar'a gir-

memiz karşısında bu konuda kötümserlik gösterenler yanlış düşünmektedirler. Biz, sanayileşmede Ortak Pazar'ın bize faydalı olacağına inanıyoruz. Yeter ki, tarımda ve diğer iş ve hizmet sahalarında, sanayi ve hizmetler sahasına akacak her yaşta insanları yeni işlerine alıştırarak bir eğitim ve hazırlama sistemi bulunsun ve bütün hızla bu hedef uygun çalışmaya girilmiş olsun.)

5 — *Bununla beraber, yetkili ecnebi uzmanlar şunu da söylüyorlar:* (3) Türkiye, tarım reformu yapabildiği taktirde bugün ziraat sahasında çalışan nüfusunu, tam istihdam halinde bu sektörde çalıştırabilir. Köyden şehire büyük ölçüde akım olması beklenmemelidir. Nüfus çoğalması oranını geçmeyecek kadar bir akım olabilir. Şüphesiz şehir nüfusunun çoğalma hızı büyük olacak, köy nüfusu ise ya istatik kalacak veya çok az nisbetinde bir fark gösterecektir. Türkiye'nin kalkınma planına göre 15 sene tahmin edilen 50 milyonun üstündeki nüfusun yarısından çoğu şehirlerde toplanabilir.

İstihdam dâvasının genel meseleleri

Plânlamadaki hedef, millî iş gücünü randımanlı şekilde kullanmak olmalıdır. Biz bu kısa çerçeve içindeki yazı denememizde problemi her bakımdan ortaya koymak durumunda olamayacağımıza şüphe yoktur. Esasen konuyu çeşitli açılardan, ancak yetkili kimseler alıp inceleyebilir. Bizim burada yapmak istediğimiz şudur: Plân hedefi olarak kabul edilecek istihdam davasında, hangi meseleler ele alınmalıdır? Yukarıda işaretlediklerimizden başka olarak bu problemin genel konuları, fikrimizce şunlardır:

1 — Çalışma devresini uzatacak işler.

(Gençlerin çabuk hayata atılması, tahsil ile çalışmayı birleştirecek müesseseler kurulması (Çiftlik, fabrika, okul gibi); çalışan gençlerin tahsillerini tamamlama ve yürütmelerini sağlayacak şekilde eğitim sisteminde reform yapılması, yaşlıların çalışmaları konularının birer problem olarak ele alınması gibi).

2 — *Gençlerin mecburi veya gönüllü olarak belirli sürelerde âmme işlerinde veya mesleki formasyon için çalıştırılması.*

Gelişmemiş birçok memleketlerde bu konuda yapılan tecrübelerden de faydalanarak bu probleme en kısa zamanda bir

(3) Prof. Baade, bunlardan biridir.

çözüm yolu bulunmalıdır. Askerlik devresini bu maksatla uzatmak veya konan çalışma mükellefiyetleri koymak mümkündür. Çalışma mükellefiyetleri bayındırlık ve ağaçlandırma işleri için tatbik edilebilir. Şüphesiz bunun da sosyal adalet ve modern hukuk prensipleriyle bağdaştırılması lâzımdır.)

3 — *Ordunun müstahsil işlerde kullanılması prensibinin kabulü.*

(Yalnız gelişmemiş memleketlerde değil, ileri memleketlerde de ordunun askerlik dışında memleketin sosyal ve ekonomik kalkınmasında gittikçe vazife aldığı görülmektedir. Bunun küçük bir misâlini geçen ay limanımızı ziyaret eden Amerikan donanması vermiştir. Misafir donanma askerleri mektep yapımına, kamu binalarını boyamaya kadar birtakım işlerde fiilen çalışmışlardır. Bugün ordu, istihdam dâvasına önemli şekilde yardım edebilecek bir organdır. Gençlerin mesleki formasyonları bakımından, hayatlarında askerlik için ayrılan aylardan faydalanmak lâzımdır.

4 — *Normal çalışma kadrosu içinde iş bulamayanları rantabilitesi düşük olan işlerde kullanacak kamu ve yarı kamu müesseselerin kurulması.*

(Devlet, iktisadî devlet teşekkülleri, belediye, ticaret odaları, diğer mesleki teşekküller, büyük sanayi ve mali müesseselerin yardımları sağlanarak, her vilayette çocuklar, gençler, kadınlar ve her yaşta insanlar için her çeşit ziraat, sanayi ve diğer hizmetler sahasında çalışan kurumlar meydana getirilebilir ve bu uğurda ödenecek fazla iş ücretlerinin enflasyonist etki yapmaması tedbirleri de bulunabilir. Gaye boş ve çalışmayan insan bırakmamaktır.)

5 — *Küçük sanat ve iş sahasında özel teşebbüsü destekleyici tedbirler alınması.*

(Bizde yeni işe atılacak insan için hiç bir yardım müessesesi yoktur. Yeni işe atılacaklara bankalar kapılarını kapamışlardır; ancak bir iş tutup kazançlı hale geldikten sonra bankalar bunlara kapılarını açarlar. Hem kredi bulunmaz ve hem de bulunsa bile faiz yüksek olduğu için yeni işe girişen insana bunun faydası olmaz. Sonra bu krediler tek imza ile de açılmaz. Problemin çözüm şekli:

- 1) Bir mesleki formasyonla yetişmiş bir kimse sadece kendi imzasıyla ve ucuz faiz ve uzun vade ile işe başlamış kredi bulabilmeli.
- 2) Teknik yardım da görebilmeli;
- 3) Başarı gösterenlere ortaklıklar kurarak işlerini büyütebilmesi için kredi ve yardım genişletilebilmeli.

6 — Sermaye piyasasının açılması orta ve büyük teşebbüslere girişenleri destekleyecek ve sağlayacak tedbir alınması. (Bunu da devletten beklemekteyiz. Sermaye şirketlerine halkın tasarruflarını aktaracak tedbirler başlı başına bir inceleme konusudur. Bugün bu saha tamamen boştur ve doldurulmadıkça da kalkınma - mız ve çalışma problemimizi çözemez

mümkün değildir (4).

İşte bizim görüşümüze göre Türkiye'de işsizlik ve istihdam dâvasının çözüm yolları ve genel konuları bunlardan ibarettir.

(4) Bu konu üzerinde Bk. Mecmuamızın 2. sayısında sayfa; 20-84 ve 6. sayısında Sf. 6-302.

'Terylene'

ENSON REKLAM

MADE
67

MADE FROM NOT LESS THAN

67

TERYLENE
10 Polyester Fibre
WITH COTTON

BOZKURT

BARİŞ — 198

İÇ TURİZM

(Otomobille Marmara Turu)

Yazan : Dr. İlhami MASAR

ARAMIZDA, otomobil sahibi olmalarına rağmen, büyük şehirler çevresi dışına çıkmayanlar çoktur. Filhakika yolların bozukluğu ve otellerin pisliği, pek çok kimsenin gözünü korkutmuş bulunuyordu. Fakat şimdi vaziyet değişmektedir. Şoselerimiz gittikçe gelişmektedir; otellerimiz de daha ideal halde olmaktan uzak iseler de, artık oturulur hale gelmektedirler.

Biz, Cumhuriyet Bayramından istifade ettik ve İstanbul'dan hareket ederek, Trakya'dan Gelibolu yarımadasına gittik ve Marmaranın güney sahilinden yine İstanbul'a avdet ettik. Takriben 1.000 kilometre tutan bu turu kolaylıkla dört gün ve üç gecede yaptık. Bu yazıda, bu gezme hakkında izahat vermeğe çalışacağım:

1 inci GÜN :

İstanbul'dan sabahleyin erken hareket ettik. Tekirdağ'a kadar deniz kenarını takibeden çok iyi vaziyetteki asfalt yol 140 kilometre kadardır. Bu yolu iki saat zarfında katetmek kabildir.

Tekirdağ'da Karsonun inşaatı ikmâl edilmiş; tahminime göre, bahara kadar tanzim işi de bitirilecek ve Tekirdağ, en şirin sahil şehirlerimizden biri haline gelecektir.

Tekirdağ - Keşan yolu stabilize olarak bitirilmiş, fakat daha asfaltı dökülmemiştir. Bu sebeple şose, ya tozlu, ya gamurlu halde bulunmaktadır. Asfalta başlanacakmış; fakat bugünkü haliyle de 100 kilometreye yakın olan bu mesafeyi iki saatte almak kabildir.

Keşan'ı Eceabat'tan ayıran mesafe 120 kilometre kadardır; fakat yol muntazam asfalt olduğundan, bu arayı da iki saatte katetmek kabildir. Kısacası, İstanbul'dan Eceabat'a kadar 6 saatte varmak mümkündür.

bul'dan Eceabat'a kadar 6 saatte varmak mümkündür.

Keşan'dan Gelibolu'ya kadar yol, çam ormanları içinden geçmektedir. Burası, memleketimizin en şirin köşelerinden biridir. Gelibolu'da iyi lokantalar vardır. Öğle yemeğini burada yemek uygun oluyor.

Araba vapurunun Eceabat'tan Çanakkale'ye son geçişi olan saat 19 a kadar, Birinci Dünya Harbi sahasını gezmek için saatlerce vakit kalmaktadır. Her iki taraftan 450 bin kişilik zayıat verilen bu çetin savaşın en mühim noktalarına kadar muntazam yollar yapılmış ve bu sahalar bir millî park telâkki olunarak ağaçlandırılmış bulunmaktadır. Tabiatın güzelliği her tahminin fevkindedir.

Seddülbahir, Arıburnu, Anafartalar, Conkbayırı savaş sahalarını ziyaret etmek ve bu sırada birçok Türk, İngiliz, Fransız, Avustralya, Kanada, Yeni Zelânda âbide ve mezarlıklarını görmek mümkündür. Her Türk'e, bu sahayı gezmesini tavsiye etmek isterim.

Akşam araba vapuru ile Çanakkale'ye geçiliyor. Tabii en güzeli, şehir dışında, Çanakkale - Truva yolu üzerinde, çamlar arasında ve deniz kenarında olan Tusan moteline geçirmektir. Burası, bütün Tusan otelleri gibi iyi bakımlıdır. Fakat motel kışın kapalıdır ve fiyatça biraz pahalıdır. Bu sebeple, Çanakkale içindeki otel-terde geceleme de olabilir. Bunların yatakları temiz, fakat tuvaletleri pek memnun edici değildir. Biz, Evkaf'ın şehir içinde yeni inşa ettirdiği Truva otelinde kaldık.

2 nci GÜN :

Sabahleyin ilk yapılacak şey, şehre 20 kilometre mesafedeki Truva harabelerini ziyaret etmek olmaktadır. Burada, geçen

asırda kazıyı idare eden Schliemann ismindeki Almanın bilgisizliği yüzünden, şehir harabesinden görülecek çok şey her ne kadar kalmamış ise de, muhit insanın gözünde Helena ve Paris'i ve Truva atını canlandırmaktadır.

Çanakkale'den Edremit'e giden 180 kilometrelik asfalt şose mükemmel vaziyettedir ve memleketimizin bir cennet kadar güzel bir bölgesinden geçmektedir.

Okuyucularıma, seyahatin bu ikinci gününü, fazla yol yapmıyarak, geceyi ya Edremit civarı sahillerdeki otellerde geçirmelerini, yahut da Ayvalığa kadar uzanarak yaz ise orada Çamlık'daki otellerde, mevsim dışında yine Ayvalık'daki temiz Ekonomi Palas'ta kalmalarını tavsiye ederim.

Gelibolu ve Çanakkale'de olduğu gibi, Edremit ve Ayvalık'ta da güzel balıklar yemek kabildir.

Edremit - Ayvalık yolu tamir halinde bulunmaktadır. İnşaat daha bitmemiş ise, Ayvalığa gitmekten vazgeçmek daha uygun olur. Yukarıda söylediğim gibi, Edremit sahillerinde de kalacak yerler vardır.

3 üncü GÜN :

Bugün zarfında en normal şey, 270 kilometrelik bir yol katederek Edremit'ten hareketle Bahkesir üzerinden Bursa'ya varmaktır. Yol umumiyetle düzgün ve asfalttır. Yalnız Edremit'ten biraz ilerdeki ormanlar arasından geçen pitoresk dağ yolunun daha asfaltı dökülmemiştir; fakat 30 kilometrelik bu kısım da, yağmurlu havada bile rahat geçit vermektedir.

Bugün öğle yemeğini, Bahkesir'deki, ismi galiba Özen Palas olan lokantada yemek doğru olur.

Üçüncü geceyi, söylediğim gibi, Bursa'da Çelik Palas'ta, Çekirge'deki otellerde

veya Uludağ'da Büyük Otel veya Kirazlı Yayla'da geçirmek kabil olduğu gibi, Yalova'ya kadar uzanıp Termal Otelinde kalmak veya mevsim uygun ise Bursa'ya varmayıp, Marmara sahilinde şirin Erdek'te geçelemek mümkündür. Erdek hakikaten görülecek bir yerdir ve yazın temiz plaj oteli açıktır.

4 üncü GÜN :

Bugün 250 kilometrelik mesafe katederek Bursa'dan İzmit'e ve oradan İstanbul'a gelmek kalıyor. Gece, Erdek veya Yalova'da kalmış ise, bu mesafe uzamakta veya kısalmaktadır. Her üç şıkta da yolu bir günde rahatça yapmak kabildir. Yolu yüzde sekseni asfalttır; yalnız Gemlik ve Karamürsel civarında yol yapılmış, fakat daha asfalt dökülmemiştir.

Ufak bir zahmete katlanıp, Yalova - İzmit arasını karadan yapmak şayanı tavsiyedir. Bu yol çok şirindir ve söylendiği gibi pek bozuk değildir. Karamürsel veya Değirmendere'de de sahile inip, deniz kenarında bir kahve içmek insana bütün yorgunluğunu unutturur.

Dördüncü gün öğle yemeğinin İzmit'te Şehir Lokantasında yanmasını tavsiye ederim.

Yalova'da pek fena organize edilmiş olan araba vapuru bekleme işine tahammülü olanlar, tabii Yalova'dan Kartal'a araba vapuru ile geçerek mesafeyi 150 kilometre kadar kısaltabilirler.

Biz, İzmit üzerinden, karadan gitmeyi tercih ettik ve hiç pişman olmadık. Akşam İstanbul'a, dört günlük seyahatın hiç yorulmamış olarak avdet ettik.

Katettiğimiz 1.000 kilometrelik yolun yarısından fazlası, tabiat güzellikleriyle insanda unutulmaz hatıralar bırakan bölgelerden geçtiği için, seyahatimizden çok memnun olarak döndük.

BARIŞ DÜNYASI

Memleketi idare mes'uliyetini üzerine almış bütün insanlara yollanmakta ve büyük bir okuyucu kütlesi tarafından ilgi ile takip edilmektedir.

Sosyal Sigortalar Kanunu B.M.M. de Görüşülürken

Av. Ekrem AMAÇ

BÜYÜK Millet Meclisinde idüzkere edilmekte olan SOSYAL SİGORTALAR KANUNU, yurdumuzda geniş bir kütlevi ilgilendiren günün önemli konularındandır.

Bilindiği gibi, 9.7.1961 tarihinde halkın oyuna sunulacak yürürlüğe konulan ANAYASAMIZ; insan hak ve hürriyetlerini, milli dayanışmayı, sosyal adaleti, şahsı ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak DEMOKRATİK HUKUK DEVLETİ'ni bütün hukuki ve sosyal temelleriyle kurmak amacı ile hazırlanmış ve kabul edilmiştir.

Bu sebeple, memleketimizde iktisadi ve sosyal münasebetler alanında tek başına veya bir meslek gurubu içinde yer alan İNSAN'a, çalışabildiği müddetçe kabiliyet ve bilgisine göre bir iş ve meslek edinme hakkı, o meslek içinde gelişme ve ilerleme hakkı tanıdığı gibi, gördüğü işe karşılık haklı ve adil bir ÜCRET alma imkânları da sağlanmıştır.

Ayrıca, çalışanın işini ve mesleğini; maddi ve manevi gücünü, israf olunmaktan alıkoyacak, sıhhatini koruyacak şartlar içinde görmesi hakkı yanında, bir gün kendisi elinde olmayan sebeplerle çalışamayacak bir hale geldiği zaman, kendisini ve ailesini sefaletten düşmekten koruyacak GARANTİLER elde etmek ve bunları korumak hakkı gibi imkânlarla da yeni Anayasamız geniş ölçüde yer vermiştir.

Sosyal güvenlik, bunlardan biridir ve bu gün hemen bütün memleketlerde, ilk planda mütalâa edilen ve büyük önem taşıyan mevzuların başında gelmektedir.

Memleketimizde mevcut, sosyal sigorta kolları esas itibarıyla halen İş Kanununun uygulandığı İŞYERLERİ'nde çalışanlar ve o kanuna göre SİGORTALI sayılanlar hakkında uygulanmaktadır. Bunun yanında, bir kısım medeni memleketlerde hemen he-

men bütün vatandaşları kapsamına alan sosyal sigortalar, bizde henüz mahdut zîni-
releri kapsamaktadır.

Halbuki, Anayasanın 48 nci maddesinde, HERKESİN SOSYAL GÜVENLİK HAKKINA SAHİP OLDUĞU, bu hakkın sağlanması için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurma ve kurdurmanın Devletin ödevlerinden bulunduğu açıklanmıştır.

Böylece, halkın bu gününü ve yarınını emniyet altına almayı amaç edinen bu ANAYASA prensibi, birinci beş yıllık Kalkınma Planında belirtilen tedbirler arasına da girmiştir.

Hükümetçe hazırlanan tasarının geçici 20. maddesinde yer alan bir hükmün, geçici komisyon tarafından kaldırılması, Bankalar, Sigorta ve Reasürans Şirketleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, Borsalar veya bunların teşkil ettikleri birlikler personelinin haklı şikâyetlerine yol açmıştır.

Çünkü adigeçen müesseselerin ekserisinin, memur ve müstahdemlerin sosyal güvenliğini teminat altına alan eskidenberi kurulmuş sandıkları mevcuttur. Bu sandıklar, personelin sosyal durumlarına göre, ihtiyaçlarına daha iyi cevap vermekte ve sosyal sigortalar kanunundan daha üstün faydalar sağlamaktadır. Bu gibi müesseseler personelinin (sosyal güvenlikleri) bin eskiden olduğu gibi, kendi sandıkları tarafından teminine devam olunmasında Hükümet bir mahzur görmediği halde, geçici komisyon, bunu plân hedeflerine aykırı görmüş ve personele adı geçen kurum, teşekkül ve birliklerce yeni çıkacak kanuna nazaran fazla bağlanmış olan yardımların münzam sigorta sistemleri ile devam ettirilmesine kanunî bir engel bulunmamasını ileri sürerek maddeyi kaldırmıştır.

Halbuki, birinci beş yıllık plânın SOSYAL GÜVENLİK TEDBİRLERİ kısmında,

genel sosyal güvenlik düzenine doğru gitmeyi hedef tutan hükümler yer almışsa da, bunun tek elden temin edileceği hakkında plânda bir kayıt yoktur. Plânın esas hedefi, çalışanların sosyal güvenliğini temindir. Sözü geçen sandıkların gayeleri de bundan başka bir şey değildir. Şu halde, ortada plân hedeflerine aykırılık diye bir şey yoktur.

Kaldı ki, Anayasamızın 48 nci maddesinde açıkça ifadesini bulan prensipte, inhisarcı bir zihniyet asla yer almamıştır. Anayasada (kürmek ve KURDURMAK) terimleri vardır. Bu suretle en aşağı sosyal sigorta kanununun kabul ettiği normları sağlayacak diğer müesseselere ve bu arada Bankaların, Sigorta Şirketlerinin, Ticaret ve Sanayi Odaları ile Borsaların kurdukları sandıklara da (hayat hakkı) tanınmıştır.

Bundan başka, yeni kanun aslında, bütün çalışmaları şumulüne almış, TEK BİR SIGORTA REJİMİ kurmuş da değildir. Devlet memurlarında olduğu gibi, kanunla kurulan diğer emekli sandıklarının ÖZEL REJİMLER'i devam edecektir. Aynı hak ve imkânı, emsali sandıklara tanımamak, hem MÜKTESEP HAKLARI, hem de EŞİTLİK prensiplerini ihlâl etmez mi?

Batı Almanya, Belçika, Danimarka, Hollanda ve İsviçre gibi medenî memleketlerde DEVLET kurumu yanında, bu gibi

ÖZEL teşebbüsler de pekâlâ yer almakta ve işlemektedir.

Geçici Komisyonun, güya bir çaredir diye ileri sürdüğü, (bu gibi sandıkların Sosyal Sigortalar Kanununa nazaran temin ettikleri fazla yardımların devarına bir engel bulunmadığı) gerekçesinin de, ta'akküfta yeri yoktur. Çünkü, bu müesseseler, evvele büyük fedakârlıklarla kurduklarını sanctıklarını Sosyal Sigortalar Kanununa tâbi tutulduktan sonra da devam ettirmek imkânına sahip olamazlar.

Gerçekten, ne bu müesseseler, ne de onların personeli, kanunun emrettiği SOSYAL SIGORTA PRIMİNİ ödedikten sonra, buna ilâveten Sandığa da ayrı bir prim ödeyemezler. Bundan zarar görecektir kimseler, her şeyden önce SOSYAL GÜVENLİK HAKKI'na sahip, personeldir.

Kaldı ki, geçici komisyonun değiştirdiği şekilde madde kanunlaşırca, aynı kanunun 128 nci maddesinde İHTİYARI olarak devamı derpiş olunan bu gibi sandıkların, fazla haklar bakımından devamını MECCURİ kılmak gibi, yekdiğerine uyanı ve gerçekleşmesi hukuken ve fiilen mümkün olmayan bir hüküm, kanunda yer almış olacaktır.

Bu noktaların, Millet Meclisi'nde ve Senatoda gözden uzak bulundurulmıyacağı ve sonunda Hükümet tasarısı ve teklifinin terçih edileceği kanısındayız.

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A. Ş.

Kuruluşu : 1946
Sermayesi : 20.000.000.— Lira
Yurt içinde 56 Şube

Her türlü Banka muamelâtında
Emniyet, Sür'at, Kolaylık
Dünyanın her yerinde muhabirleri vardır.
Tasarruf mevduatında zengin para ikramiyeleri.

GARANTİ BANKASI

BARIŞ — 196

Devletçilik Yolunda Özel Kalkınma

Feridun AKDAĞ

KARMA ekonomiyi kabul ettik. Yani hem devletin hem de özel sektörün yatırım yapmasını ve kalkınmada her iki sektörün birbirini desteklemesini istiyoruz. Fakat bunun yolunu bulmuş değiliz. Bugün özel sektör tek başına kalkınmamızı sağlayacak güçten uzaktır. İster istemez özel sektörden fazla devlet, yatırımlara girişecektir. Şu halde iktisadî Devlet teşekkülleri daha da çoğalacak demektir. Bundan dolayı Hükümet, iki başlı maksat düşünerek iktisadî devlet teşekkülleri hakkında yeni bir kanun hazırlamıştır. Millet Meclisinde görüşülerek kabul edilen bu kanunun birinci maksadı, mevcut devlet işletmelerini kâr getirir hale koymaktır. Çünkü, Beş Senelik Planın finansmanında bu işletmelerin elde edecekleri kârlar da gözönüne alınmıştır. İkinci maksada gelince, devlet yatırımlarının hangi çeşit işletmelere yatırılacağı, yahut başka bir deyimle özel ve devlet yatırımları arasında mutlaka bir ayırımın nasıl yapılabileceği kesin hükümlere bağlanmıştır.

Fakat, Devletin özel şirketlere sermaye koymak suretile iştiraki, bu kanunla önlenmiş gibidir. Özel şirketlerin Devlet iştiraklerine ihtiyaçları vardır. Bir takım büyük işlere özel teşebbüsün katılabilmesi için Devletin de sermaye ile destek olması lâzımdır. Halbuki bu kanunla hem bu iştiraki güçleştirilmekte, hem de Devlet, sermayenin yüzde elliden fazlasına mâlik olursa, şirketlerin iktisadî devlet teşekkülü haline konacağından, bu yol fiilen kapatılmıştır.

Biz karma ekonomiyi, ters anlıyoruz. Devlet yatırımlarına her halde muhtacız. Devlet tek başına yüzde yüz sermayesi kendine ait işletme kurup idareye kalkarsa, bundan çok defalar zarar eder. Özel teşebbüs adamındaki basiret, işbilirlik, kombinasyon ve para kazanma ehliyeti devletin olamaz. Paranın çoğunu devlet koysa bile

idaresini ehliyetli özel kişilere bırakılmadığıdır. Tabii bu kişiler kendi çiftliklerini idare ediyormuş gibi, serbest ve kontrolsuz olmayacaklardır. Başlarında Devletin kontrolü bulunacaktır. Ama bu kontrol işi bozmamalıdır. Bu şart altında idareyi özel sektöre bırakacak bir karma ekonomi, memleket için tutulması en uygun bir yoldur.

ŞİMDİ karma ekonominin gelecekte olmasını özlediğimiz şekli düşünelim:

Devletin yatırımlara karışması, önyakın olması, desteklemesi ilk zamanlar için lâzımdır. Karma ekonomi, yani sermayenin çoğu devlette, idare sorumluluğu özel şahıslarda olmasının, gayeye varmak bakımından, bir sebebi de, devlet yatırımlarının yavaş yavaş özel şahıslara ve geniş halk kitlesine devredilmesini kolaylaştırmaktır. Devlet bir işletme kuracak veya kurulana büyük sermaye koyarak iştirak edecek; fakat gaye, devletin eline geçen hisse senetleri halka satmak olacaktır. Bu suretle devlet, bir taraftan yatıracak, öbür taraftan sermayesini geri çekerek tekrar başka işlere yatırılabilecektir.

Halbuki, çıkarılan kanunda devlet iktisadî teşekküllerinin devamı olarak yarışması ve özel sermayeye tamamen kapılarını kapaması prensip olarak kabul edilmiştir. Biz bunu çok zararlı ve kalkınmamıza karşı büyük bir engel olarak görmekteyiz.

Bu münasebetle, bir milletvekilinin 1951 de Büyük Millet Meclisine sunduğu Milletçe Kalkınma Kanunu teklifinde devlet işletmeleri ve işletmeciliği hakkındaki maddeleri bu defa dikkatle yeniden okudum. 273 maddede ve 6 geçici maddeden ibaret olan kanun teklifinde bu kısım 49 maddede tutulmaktadır.

Bu kanun teklifinde idarî ve siyasi devletin tesir ve nüfusunun kurtarılması, yeni ve kifayetti organların eline bırakılmaktaydı. Ortaya atılan ikinci nokta da, devlet

sermayesiyle kurulan şirketlerin sonra hakka mal edilmesiydi. Sermayesine özel sektörün de iştirak edeceği her devlet işletmesi, Anonim şirketleri halinde kurulacaktı. Yüzde yüz sermayesi devlete ait olan işletmeler iktisadi devlet teşekkülü olarak kurulacak veya kalacaktı.

İşletmeler, statüleri ilgili bakanlıkça hazırlandıktan sonra, Yüksek Plânlama Kurulu ve Bakanlar Kurulu kararıyla kurulabilecekti. Yüksek Plânlama Kurulu statüye, yatırım ve finans plânlarına, kısacası plânlamaya ait bütün konularda en büyük karar merkezi olacaktı. Bundan mâla Devlet İşletmeleri Genel Kurulu ismi altında doğrudan doğruya Büyük Millet Meclisine bağlı bir yüksek organ da kurulmaktaydı. Bu suretle devlet işletmeleri bir taraftan ilgili bakanlığın kamu kontrolü altında bulundurulmakla beraber, diğer taraftan plân bakımından Yüksek Plânlama kuruluna, işletme ve düzenleme bakımından da devlet işletmeleri genel kuruluna bağlanmak suretiyle idari ve siyasi devletin emir ve kumandası altında bulundurulmaktan çıkarılmış oluyordu. Mezkûr kanun teklifinde Milletçe Kalkınma Bankası ismiyle bir büyük yatırım bankası da kurulmakta ve devlet işletmelerinin teknik ve mali kontrolleri bu banka eliyle yaptırılmaktaydı.

MAALESEF bu kanun teklifi, o zamanki iktidarın başında olanların iktisadi diktatorasını yıkacağından, Anayasaya aykırıdır

diye reddedildi. Şimdi iktisadi devlet teşekkülleri hakkında yeni bir kanun hazırlanırken bu teklifi inceden inceye tetkik etmenin çok faydalı olacağına şüphe etmiyorum.

Bahsini ettiğim kanun teklifinde asıl önemli olan nokta, devlet işletmelerinin anonim şirketler haline konarak hakka devir edilmesi keyfiyetidir. Sermayesine özel kişilerin de katılabileceği işletmeler devlet anonim şirketi hâline konacaktı. Halen mevcut Sümerbank, Etibank'ın fabrika ve tesislerinden her biri ayrı ayrı, anonim şirket olacaktır. Bu fabrika ve tesislerin ticari kıymeti olanlarına yeni değerler biçilecek ve buna göre hisse senetleri çıkarılacaktır. Her fabrika veya tesisin yönetimini üzerine alacak ve kısmen, mese'â yüzde 5 - 10 kadar, sermaye koyacak ehliyetli işletmecilerle anlaşmalar yapılarak, şirketin idaresi bir müddet bunlara bırakılacaktır. Hisse senetleri satın alanlar, Milletçe Kalkınma bankasının kredi kolaylığı göstermesi, Hazinece de asgari kâr ve başabaş satın alma garantisi verilmesi de sağlanacaktır.

Sermaye piyasası kurmak işte böyle olur. Devletin kendisine özel sektörden herşeyile ayırması halinde imkâm yok, bu memlekette sermaye piyasası kurulmaz. Devlet, işin başına geçecektir. Özel teşebbüs ve sermaye ye dayanan, yani zamanla bu istikamette tekâmül eden bir karma ekonominin şartı da budur.

İSTANBUL BANKASI

Sermayesi : 20.000.000 Lira

1963 YILINDA

Mevduat Sahiplerine

APARTMAN DAİRELERİ

ve zengin

Çeşitli PARA İkramiyeleri

Mevduata
% 6 1/2 a kadar faiz

İSTANBUL BANKASI

BARIŞ — 159

EN KORKUNÇ HASTALIK

ÜMİTSİZLİK

DOSTUM, büyük ve çalışkan bir iş adamı. Şüphesiz zengindir; fakat arkasında bir yumurta küfesi olduğu için, ihtiyatlı ve çekingen: Etliye sütlüye karışmak istemez. İktidarın kendisine karşı tavrı değişir ve şüpheli tanınırsa, işleri hakikaten bozulabilir. Doğrusunu söylemek gerekirse, o da iktidarla hoş geçinmek için elinden geleni yapar; hakkında en ufak bir şüphe ve tereddüt doğmaması neye bağlı ise, hepsini itina ile yerine getirir. Bununla beraber, yarının ihtimallerini hesapladığı için, iktidara bağlı tek cepheli bir adam olarak tanınmayı da istemez. Fikir ve siyaset sahasında, iktidarla mücadele halinde olan eski dostlarını da ara sıra ihmâl etmez; onlarla görüşür; hattâ el altından bazı küçük yardımlar da yapar.

Dostum, benim didinmelerimin yalnız kendime zarar vereceğine kanidir. Bir görüşmemizde bana:

“— Kiminle, ne ile uğraşacaksınız? Beyhude çarpınıyorsunuz; kendinizi harcarsınız!...” diye bir dost nasihati vermişti.

Ben de bu konuşmamda, kendisinde

yerleştiğini gördüğüm ümitsizliği kırma-ya çalışmışım. İkinci buluşmamızı, bu mevzu üzerinde, bir sosyolog, bir âlim gibi, âfâkî bir tartışma için yapmıştık:

“— Müsaade edin, evvelâ ben konuşayım,” dedim ve devam ettim: “Hâdiselere boyun eğerek, değişmez şeyler olduğuna inanarak, bunlara teslim olmak, Şarklılıktır; geriliktir ve iptidalliktir. Geçen görüşmemizde siz, şikâyet ettiğimiz hâdiselerin değişmez şeyler olduğundan bahsetmiş, bunları değiştirmek için beyhude didinmek yerine, içimizde beşyüz seneden beri yaşamaya muvaffak olmuş azınlıkların metoduna uyarak, evvelâ hayata karşı kendimizi, çocuklarımızı ve neslimizi korumaya çalışmamızı tavsiye etmişsiniz. Düşüncenize iştirak etmiyorum. İş adamı, münevver, zengin, aklı başında insanların ümitsizliğe kapılarak kendi başlarını kurtarmaya çalışmalarını millete karşı ihanet, korku ve aşağı bir bencilik olarak karşılarım. Biz, içimizdeki azınlıklar gibi değiliz. Türk, asırlardan beri devletle birlikte yaşamış bir millettir. Nerede devlet varsa, orada

BU MEMLEKETTE MÜCADELE

Evet, Türkiye’de de bir sınıf mücadelesi vardır. Zaten sınıf mücadelesi olmayan bir memleket, ne dün, ne de bugün dünyada olmamış ve yarın da olmayacaktır. Mücadele, tarihin her devrinde, her memleketinde durmadan olmuş ve durmadan da olacaktır.

Sınıf mücadelesi, iktidara, mülke, ik-

tisadî hayata hâkim olan insanların teşkil ettiği tasavvur edilen cepheye bundan mahrum olanların hücumu demektir. Garp’ta hücumu geçen; çalışanlar, çok çalışanlar ve o ölçüde hakımı alamayanlardan ibaret proleterya sınıfıdır. Acaba bizde de durum böyle midir?

Buna hemen verilecek cevap, “Hayır”

Türk milleti vardır. Eğer millet olarak yaşamak istiyorsak, devlet halinde kuruluş ve yaşayışımızı iyileştirmekten başka yolumuz yoktur. Bu da münevverin, iş adamının en önemli vatan vazifesidir. Bu vazifeden kaçmak, düpedüz cephe harbinden kaçmaktır; vatana ve millete ihanettir. Eğer sizin gibi, benim gibi insanlar "Benim üzerine ne vazife?" derler de sahadan çekilirler ve bu milletin mukadderatını sadece politika ihtirasçılarının eline terkederlerse, o zaman sizin bir ekalliyet gibi yaşamak, çokluk çoğunuzun ve neslinizin istikbâlini emniyet altına almak gayeniz de gerçekleşemez. Rumların beş yüz sene evvel burada devleti yıkıldı; fakat milleti kaldı. Bizim Rumeli'de devletimizin yıkılması henüz elli sene olmadı; Tuna boylarına kadar gidip yerleşmiş, milyonlarca Türk'ten elli senede Rumele'de kimse kalmadı. Biz, devletsiz, sudan çıkmış balık gibi oluruz, yaşayamayız.

"Bu memlekette herşeyden evvel, toplumu idare sorumluluğunu üzerine alan münevverde, gittikçe artan bu korkunç ümitsizliği ortadan kaldırmak için çalışmalıyız. Ben size, politika yapın, demiyorum. Alâkasız ve ümitsiz olmayın, diyorum. Devleti iyi teşkil ve idare etmek meselesine karşı, ilgisiz kalamazsınız. İlk işimiz budur. Bugünkü devlet idaresinden mi şikâyet ediyoruz? Bunun, mutlaka düzelebilen bir iş olduğunu evvelâ inanmamız lâzımdır. Bizde

böyle inan olursa, onu düzeltmek elimizdedir. Ümitsiz olur, işi olurlarına bırakırsak, bizi çözülmekten hiçbir kuvvet kurtaramaz. Çünkü, devletimiz çokünce, milletimizden de eser kalmaz. İşte sizinle, iki aydın dost gibi, konuşarak, aramızda bir görüş birliğine varmak istediğim mesele budur.

"Neden bu korkunç ümitsizlik havasına tutulmuşuz? Neden gemisini kurtaran kaptan olmak yolundayız?... Bunun cevabını düşünüp, araştırıp vermemiz lâzım. Buna hemen bir çırpıda cevap verilemez. İnceden inceye araştırmalar yapılacak, üzerinde durulacak, fikir tartışmaları olacak. Sonra, sebep anlaşılacak. Ama biz, bu ümitsizlikten kurtulamadığımız için, galiba, böyle bir araştırmaya bile girişemiyoruz. Halbuki dâvadan ümit kesmek yerine, aydınlar, derde, herşeyden önce bir teşhis koyarlarsa, ümitsizliğin derhal ortadan kalkacağına ve kaderimizin değişeceğine inanmaktayım. İşte onun için sizin peşinizdeyim ve yıllarca, her sönük ışık arkasında kurtuluş güneşi doğacağına inanmış bir adam olarak, bana yardım etmenizi, hiç olmazsa beni anlamanızı istiyorum..."

Dostumdan, teşekkür ederek ayrıldığı zaman, onun saklandığı kanatlarda küçük bir sarsıntı yapmış olmanın ümidi içindeydim. Bu da belki bir hayâl, bir serap... Fakat ne yapayım? Bir ömrü uğruna harcadığım yolda devam edebilmem için, buna muhtacım.

HANGİ SINIFLARDA OLUR?

dan ibaret kalacaktır. Bizde çalışanlar ve çok çalışanlar değil, tersine, çalışmayanlar ve tembeler yan gelip rahat etmek isteyenler, çalışanlara hücum etmektedir. Biz, Garpta olduğu gibi, burjuva-proleterya arasında sınıf mücadelesi yaşayan devreye girebilmiş değiliz. Böyle olsaydı, bu mücadele, sosyal olgunlaşmamıza hizmet eder

ve bizi, doğru olan orta yolda yürümeye sürükleyerek huzura kavuştururdu.

Şimdi; tembellerin, işten kaçanların ve kıt kanaat da olsa, rahat rahat yaşamak isteyenler bir cephe; burjuvası ve proleteryasıyla çalışanlar karşı cepheyi teşkil etmişlerdir. Bu savaşta kazanacak cepheye göre, milletimizin kaderi çizilecektir.

İktisadî Devlet Teşekkülleri ve İdare Meclisleri

Yazan : Tarık İsmet ERDEM

KENDİ hususî kanunları ile kurulan ve 3460 sayılı kanunun da mürakabesine tâbi olan iktisadî devlet teşekküllerimiz, gerek sanâî, gerekse zirai alanda memleket iktisadiyatında büyük vazifeler görmüş ve hususî teşebbüs erbabına da görgü nümunesi olmuşlardır. Yine bu teşekküller, kuruldukları günden beri, memleketin muhtaç olduğu birçok teknik elemanı da yetiştirmiş, bu suretle hususî sektörün de istifade ettiği bu elemanlarla zaten çok zayıf olan teknik kadroların takviyesini de imkânlar nisbetinde sağlamıştır.

Garp âleminde emsaline rastlanan büyük holdingler çapında olan iktisadî devlet teşekküllerimiz, hususî kanunlarına göre, kendi idare meclisleri tarafından idare edilirlerdi. Şu veya bu sebeplerle 27 Mayıs'tan sonra kaldırılmış bulunan idare meclislerinin vazifeleri halen, teşekkül genel müdürlerinin başkanlığında, şube müdürleri ile tedvir olunmaktadır. Kuruluşlarından beri bu teşekküllerin işgal sahalarıyla uzaktan veya yakından hiçbir ilgi ve malûmatı olmayan zevatın himaye maksadıyla idare meclislerine getirilmeleri, âzâlıkların ancak birer arpalık koltuğu mahiyetinde telâkki olunmaları, bu makamlara yapılan tâyinlerde ciddî isabetsizliklere yol açmıştı.

Bir himaye, lûtufluk ve atıfet şeklinde ihсан olunan idare meclisi âzâlıklarına gelen zevattan, bu lûtufluk ve atıfete, icabında, mukabele edilmesini beklemek pek tabii bir gerçek olması lâzımgelir. Bu gibi mukabelelerin bittabi âzâlığı deruhte edilen teşekkülün sırtından yapılacağına da şüphe edilemez. Yukardan alınan emirlerin, ister kanunî olsun, ister gayri kanunî, teşekkül bünyelerine, bilânçooya geçmeyen birçok zararlarla sebebiyet verdiği inkâr olunamaz.

Kaldı ki, iktisadî devlet teşekküllerimizin yüksek idare kademelerinin hemen birçoğu, meslekten yetişmiş tecrübeli elemanlardan mahrumdur. Bu durum, eskiden olduğu gibi, bugün de böyledir. Her nedense meslekten yetişmiş, tecrübeli birçok elemanlar biraz istidat ve kabiliyet gösterdiler mi, bunların bir kulpu bulunarak tasfiyeye tâbi tutulmakta veya birtakım kısır görüşlü politik ve idarî oyunlara âlet olamadıkları için, kendileri çekilmektedirler.

Hemen her iktisadî devlet teşekkülünde aşağı yukarı sistem bu olunca, kadrolar daimî bir değişiklik arz etmekte, esas kabiliyetler tutunamamakta, kalanlar iş şahsî durumlarını gözönünde bulundurarak iyi, kötü günlerini doldurmaktadır.

Kanaatimizce, dâvayı yalnız idare meclisi âzâlıkları açısından değil, aynı zamanda teşekküllerin idarî bünyeleri ve bu bünyelerin sonradan yavaşmalardan ziyade, ihtisas sahibi yetişkin elemanlarla takviyesi yönünden mütealea etmek lâzımdır. Ârızayı gören ve bilen hemen her bitaraf kalem, senelerden beri ihtisas diye sahifeler doldurmuşlardır. Fakat, memleketimizin zavallı kaderi, bu ihtisasa hürmet etmemenin veya edememenin acısı içinde kıvrınmaktadır. Bütün mekanizmanın işleyişi bu minval üzerine kurulduğuna göre, bittabi idarî bünyede olduğu gibi, idare meclisi âzâlıkları ve bunların fonksiyonları da ötedenberi ciddî bir suiistimâle mâruz kalmıştır.

Garpta, İngiltere ve Amerika gibi memleketlerde mükemmel bir şekilde işleyen ve randımanlı işler yaratan idare meclislerine mukabil, bu meclislerin, maalesef bizdeki icraatı ise, âzâlarının mevzular hakkındaki kifayetsizlikleri veya yukarıdan alınan yüksek direktifler dolayısıyla birçok hallerde aksi istikamette te-

Nasıl plân istemeliyiz ?

Kalkınma Plânı!... Millî gelirden yüzde şu kadarını taassruf ederek yatırımlara ayracağız ve yılda yüzde 7 gelişme hızını sağlayarak kalkınacağız. Yani yatırıma dayanan, bu yolla kalkınmayı hedef tutan bir plân!...

Bunun aleyhinde değiliz ve kalkınma, yahut daha iyi bir deyimle gelişme için mutlaka buna lüzum olduğuna da şüphe etmiyoruz.

Fakat bizim için plânın hedefi yatırım ve bu yolla kalkınma değil, çalışma son ferdimize ve son nefesimize kadar durmadan çalışma ve bu yolla gelişme ve kalkınma olmalıdır. Çalışmayı, çalıştırmayı ön plâna alan bir plân istiyoruz. Yani parayı değil, in-

sanı düşünen ve onun için çalışan bir plân!...

Fakat biz böyle yapmıyoruz. İnsan faktörünü arkada bırakıyoruz; hatta hiç düşünmüyoruz bile... Plânda düşünülen yatırıma paramız yetişmeyecek endişesiyle «Vergilere zam yapalım; insanı biraz daha sıkıntıya sokalım» diye çırpıp duruyoruz.

Biz bu işin böyle sökmeyeceğine, Türkiyede Kalkınma Plânının çalışma plânı olması gerekliliğine inanıyoruz. Yatırım, hedefi çalışma ve çalıştırma olan plânın sadece vasıtalarından biri olmaktan başka hiç bir değer taşımaz ve baştaçı olamaz.

çelli etmiştir.

Bununla beraber, yukarıdan beri sıralanan realitelere rağmen, milyonluk ve hattâ milyarlık denilebilecek varlıklara sahip olan bu büyük teşekküllerin idare meclisi yerine, yalnız teşekkül umum müdürünün riyasetinde ve kendi maiyetindeki müdürlerle işleri tedvir etmenin isabetli olduğu da söylenemez. Bugünkü idare tarzının, ilk ağızda, mahzurları görülemezse bile, zamanla birçok aksaklıkların meydana geleceğini de beklemek yerinde olur.

İdare meclisi, teşekkülün, sevk ve idaresini sağlayan umum müdürlüğe, ana prensipler dahilinde direktif veren ve bu direktiflerin lâyıkıyla yürütülüp yürütülmediğini daimî surette kontrol eden bir organ olduğuna göre, bugünkü haliyle bu teşekküller bu gibi kontrollardan uzak kalmış durumdadırlar.

Hem iera, hem kontrol bir elde birleşmeyeceğine göre, iera organının günlük daimî işleri arasında bu kontrolü lâyıkıyla yapabilmesi mümkün olamaz. Günlük işlerin içine dalmış olan iera organı, psikolojik bir tesir altında, yapılan işlerden mütevellit ufak tefek aksaklıkları gayet tabîî karşılar, uzaktan bir gözün daha iyi görebileceği bu aksaklıklar, bu suretle vaktinde bertaraf edilme imkânlarından vareste kalır.

Bir müessesenin şurası veya burası iyi işleyemez; iyi işlemediği için de, bu müessesenin şurasını veya burasını yıkmak da iyi bir iş olmasa gerek. Medenî memleketlerde çok iyi işleyen idare meclisi müessesesinin bizde işleyememesi, elbette ki bir sebebe dayanır. Şu halde, kanaatimizce, yapılacak başlıca iş, bu sebepleri araştırarak izale etmek ve o müesseseyi iyi ve randımanlı işler bir hâlde getirmektir.

Bizdeki iktisadî devlet teşekkülleri çapındaki şirket veya holdinglerde, İngiltere ve Amerika'da âzalarının adedi 20-25 e kadar ulaşan idare meclisleri vardır. Maliyecisinden, iktisatçısından, bankacısından ve teknisyenlerinden terekkep eden idare meclisindeki bu üyelerin her biri, mevzularında ve memleketlerinde amelî ve nazarî birer otoritedirler. Bu otoritelerin aldıkları kararlarla hiç şüphesiz en az hata payı ile müesseselerinin daimî inkişafını sağlarlar.

Bizde de, himaye ve siyaneti bir tarafa bırakarak, teşekküllerimizin idare meclislerine, o teşekküller mevzularına vâkıf (yalnız ağızdan dolma değil) elemanlar getirilirse ve bunlar, her türlü tersirlerden de uzak tutulurlarsa, elbette ki idare meclislerinden beklenen büyük istifadeler elde edilir ve bir teşekküldeki 4-5 üyeye verilecek maaş ve primler, kendisini fazlasıyla öder.

Bir İz

Bırakmama Korkusu

BUNDAN sekiz sene kadar evveldi, Ada'dan son vapurla İstanbul'a dönüyordum. Prof. Yavuz Abadan, iki genç misafirini iskelede uğurluyordu. Beni onlara takdim etti:

“— Hamdi Başar'ı size tanıtıyorum,” dedi; “Yaptığımız anket için kendisinden faydalanınız. O, Demokrat Partinin bilinmeyen, bir numaralı kurucusudur.”

Tanıştığım iki gençle Ada'dan Köprü'ye kadar durmadan konuştuk. Ankara'daki Siyasal Bilgiler Fakültesinde biri profesör ve diğeri asistan olan bu iki genç, şimdi siyasî partiler hakkında bir etüd hazırlıyorlarmış. Asistan olan Amerika'da tahsil etmiş; yeni dönmüş. Bana sordu:

“— Değişen Dünya kitabı sizin midir?” ve sonra ilâve etti: “Onu, Amerika'da beraber tahsilde bulunduğumuz bir arkadaş çok methetti. Ben, eserlerinizi okumaya fırsat bulamadım. Fakat o, hepsini okumuş; bize daima bahseder ve fikirlerinizi muhitine yaymaya çalışırdı. Hattâ seminerde tartışma konusu bile yapılmıştı..”

Fikirlerini kimseye duyuramamış olma korkusu içinde yaşayan, unutulmuş bir adamın, bir eserinin neşrinden ondört sene sonra bir ses duyması, hayata yeniden gelmesi gibi birşey oluyor. Gözümün önüne, 1931 de “İktisadî devletçilik” tâbirini ilk defa ortaya attığım ilk kitabımdan, son 1951 de yayınladığım “Milletçe Kalkınma Dâvamız”a kadar, hep aynı dâvayı, aynı iman saflığıyla yaymağa çalıştığım cılız eserlerim sıralandı. İktisadî Devletçiliğin 1933 de ikinci cildi çıktı ve onu, üç sene sonra “Para ve İnkılâp”, nihayet 1941 de “Değişen Dünya” takibetti. 1943 de “Bir Medeniyetin Sonu”, hemen arka-

sından “Dâvalarımız”, “Türkiye ve Yeni Dünya”, sonra “Atatürk'le Üç Ay” ve 1946 da “Hürriyet Buhranı”... Bu arada muhtelif gazetelerdeki makalelerim, “Kooperatif” ve “Barış Dünyası” mecmualarımdaki yazıları, halkevlerinde, İktisatçılar Derneği toplantılarındaki konferanslarımda da hep aynı dâvayı savunuyordum:

“Değişen bir dünya vardır; Birinci Dünya Harbinden beri insanlık bu değişimin sarsıntılarına geçiyor. Türkiye, bu sarsıntı ve buhran devri içinde kalkınmaya, medeniyet âlemine en kısa yoldan ve en kısa zamanda karışmaya mecburdur ve kalkınmasını ancak bu devrede yapabilir. Bu da, devletçilik sayesinde mümkündür. Yalnız bugünkü devlet, asla bu işe ehil değildir. Devletçilikte bir reform yapmak, iktisadî ve sosyal devleti idarî devletten ayırmak ve birincisini demokratik bir örgü ile doğrudan doğruya halkın eline bırakmak lâzımdır. Böyle bir reform yaparsak, bu, değişen dünya şartlarına da uygun olacak ve yeni doğacak dünya medeniyet nizamının temelleri ilkönce Türkiye'de kurulmuş olacaktır.”

YIRMİBEŞ sene hep bu ana fikrin izahına, nasıl gerçekleşebileceğine dair araştırmalar, denemeler ve didinmelerle geçti. Evvelâ fikirlerimi, gerçekleşmesi için en kolay yol olan iktidara kabul ettirmek için uğraştım. Hayatımın güzel bir tesadüfü neticesinde, 1930 da Atatürk'ün teveccühüne mazhar oldum. Bu şerefe mahariyetim, Serbest Fırkanın doğurduğu ayaklanmanın en şiddet kazandığı bir zamanda, Dolmabahçe Sarayında başlamıştı.

Serbest Fırka programında kaldırılması istenen liman inhisarları hakkında

sayın Başvekil İnönü'ye, emirleri üzerine izahat verirken, Gazi de yanımıza gelmişti. İki saatten fazla süren görüşmemiz, evvelâ liman inhisarlarından başlamasına rağmen, biraz sonra, Serbest Fırkanın kurulmasıyla birlikte memlekette beliren şikâyet ve huzursuzlukların sebepleri konusuna intikal etti. Ben, görüşlerimi serbestçe açıklama emrini almıştım. Cesaretle, halkın birçok şikâyetinde hak olduğunu ve Halk Fırkasının ve Hükümetin yanlış yolda yürüdüğünü belirttim. Ne yapmalı sorusuna karşı verdiğim cevabın özeti de şu idi :

“— Türkiye, devlet eliyle kalkınacaktır. Fakat bu devlet, memleketi nasıl kalkındıracağını hem bilmiyor, hem de bilse bile, alınacak tedbirleri tatbik etme ehliyetinden yoksun bulunuyor. Bundan dolayı bütün dâva, kalkınmamızın başlıca dayanağını teşkil eden devleti, yeniden teşkil etmekten ibarettir. İktisadî hayatın idaresi, bugünkü devletin eline teslim edilemez. Gerek plân yapma ve gereksiz onu uygulama için, yeni ve genç uzviyetler meydana getirmemiz lâzımdır.”

Yine emirleri üzerine, iktisadî politika hakkında da özetle şunları söylemişim :

“— Tuttuğumuz iktisadî politika yanlışdır; hattâ hedefi belli bir politikamız bile yoktur. Bir misal arzedeğim: Yürürlüğe girmiş olan Lozan Anlaşmasının gümrük istiklâline ait kısmı dolayısıyla, yeni tatbik edilen gümrük tarifemizle sanayi, geniş bir himayeye kavuştu. Fakat bu durum, büyük çoğunluk teşkil eden köylümüz bakımından yıkıcı olmaktadır. Şimdi memlekette haksız işleyen bir fiat makası var. Halbuki hem sanayi, hem de ziraat dengeli bir şekilde himaye eden bir fiat politikası gütmemiz lâzımdır. Böyle bir politikaya, buğdayı koruyarak hemen başlamalıyız.”

Büyük Gazi, kendi emirleri üzerine açıkça yaptığım tenkitleri dikkatle dinlediler ve beni, lâıyk olmadığım iltifatlarla mahcup bıraktılar. İki ay sonra Serbest Fırkanın feshedildiği günün ertesi, başladıkları büyük yurt seyahatine iktisat müşaviri olarak katılmama emir buyurdular. Bu suretle hayatımın en şerefli üç ayını maiyetlerinde geçirdim. Yurdu beraberce gezdikten sonra, yanlış olduğunu

açıkça belirttiğim iktisat politikamızın nasıl olması gerektiği hakkında bir rapor hazırlıyacaktım. Rüya girse hayra yormaz, inanmazdım. Sözü kanun olan, herşeyi yapmaya kaadir Atatürk gibi iktidar sahibiyse karşı karşıyaydım. O'na fikirlerimi kabul ettirebilirim, kendi aklıma, bu memleket cennet olabilirdi. Çünkü, her türlü imkânâ mâlikti; siyasî istiklâline tam sahipti ve Atatürk başımızdaydı.

Üç ay süren seyahatte hayâl âleminin ucsuz bucaksız ufuklarında dolaştım ve hakikati unuttum. Bu memleketin en büyük ve en müstacel dâvalarının çözümü yollarını Atatürk'e arz ederek kabul ettirmekten başka hiçbir şey düşünmemiştim. Halbuki, her iktidar sahibi gibi, maalesef dünyanın en büyük adamlarının belki başında gelen Atatürk de, etrafını saran kapıkulu ağının içine düşmekten kurtulamamıştı. Aynı yerde, hattâ aynı sofrada olmama rağmen, Atatürk'ten ayrılmıştım. O'nunla aramda kapıkulu, aşılma bir duvar örmüştü. Emirleri üzerine hazırladığım raporu, seyahat bitince kendilerine verme imkânını bile bulamadan, hüsranda içinde İstanbul'a döndüm (1).

Bu hüsrandan sonra, ümitsizce çarpınmalarım başladı. Çok çetin bir yola doğru yüzümü çevirmiştim: Umumî efkâra ve bunları temsil edecek münevverlere hitap ederek, bir tek adama, hem de en büyüğümüze duyuramadığım sesi, onlara duyurmaya çalışacaktım. Yâni, üzerinden aşamadığım dağ, cılız kalemimle zerre zerre parçalayarak yok edecektim!.. Fakat başka da hiç çarem kalmamıştı. Kendi kendimi avutuyor, oyalyordum. Bu memlekette benim gibi manevî bir ıstırap içinde olanlara, bir kurtuluş yolu arayanlara sesimi işittirirsem, belki dağ devrilmez, fakat toprak üzerinde bir iz bırakmış olurum. Kitaplar, mecmualar, makaleler, konferanslar, tartışmalar, hepsini yapıyorum. Fakat çok zamanlar, yalnız kaldığıma ve bırakıldığımı görüyordum. Bu yol çıkmazdı. İktidara dayanarak ve ona fikirlerimi kabul ettirerek muvaffak olabilememden başka bir çare olmadığını tekrar anlamıştım.

(1) Bu seyahatin hikâyesi için lütfen «Atatürk'le Üç Ay» kitabıma bakınız.

1950 de Demokrat Parti mebusu olarak bir tecrübe daha yaptım. Bütün fikirlerimi 300 maddelik bir büyük kanun teklifine sığdırarak Meclise sundum. Fakat bu sefer de, kapıkulu kal'asından bir taş bile oynatmadan, hüsrana uğrayarak, yine yalnız kaldım.

İşte, Siyasal Bilgiler Fakültesine mensup iki seçkin gence rastlamadan evvel, parmaklarıyla bir dağ devirmeye kalkmış ve bütün ömrünü boşuna hareemiş, fakat

toprak üzerine bir küçük iz bırakmamış olmanın acısını ruhumda duymakta ve her tarafı karanlık görmekteydim. Genç asistanın, bana:

"— Değişen Dünya kitabı sizin mi? Amerika'da bir arkadaş çok methetti. Orada kitaplarınız, seminerde tartışma konusu bile oldu," demesi, karanlıkta önüme küçük bir ümit ışığı oldu.

Demek, tabiiatta hiçbir şey yok olmamış!... Ben de bir iz bırakmıştım!...

DEV RADYO - TELESKOP

Resimde görülen bu muazzam radyo-teleskop, California'da Stanford'da, Stanford Üniversitesi Araştırma Merkezinde son zamanlarda çalışmaya başlamıştır. 45 metrelik tabak biçimindeki bu teleskop, gökyüzünün herhangi bir noktaya tevcih edilebilmekte ve alüminyumdan yapılmış ağ örgüsü halindeki yüzü ile güneş âlemini ve gezegenlerarası gazları tetkik edebilmektedir. Bu teleskop aynı zamanda, peyklerin ve feza gemilerinin takibinde de kullanılacaktır.

KALKINMAMIZI Nasıl Sağlarız?

Kalkınmamızın yolunu henüz bulmuş değiliz. Özel teşebbüs ve sermaye rejimi, hızla kalkınmamızı sağlamak için bir vasıta değil, hızla kalkınmamızdan sonra varacağımız bir gayedir. Asıl anlaşılması ve kabul edilmesi gereken nokta bu olmalıdır...

“ **BÜTÜN** Avrupa işçi sıkıntısı çekiyor. Her yerde inanılmayacak kadar hızlı kalkınma var. Birçok memleketler dışardan işçi gelsin istiyorlar. Fakat şimdiye kadar işçi ihraç eden memleketlerden meydanda hemen hemen yalnız Türkiye kaldı. İtalya, Yunanistan, hatta İspanya artık işçilerini kendi kullanıyor. Bizden başka işçi ihraç edecek memleket yok gibidir.”

Bu sözleri, Avrupa'dan yeni dönmiş mühim bir iş adamımız söylüyordu:

“— Yeni Afrika memleketleri dev adimlarla kalkınıyorlar. Şimdi bu memleketler dışardan gelip çalışacak mütehasıslara dünyanın en yüksek ücretini ödiyorlar. Mühendis, mütehasıs, kalifiye işçi buralarda bir iki senede zengin olacak kadar para kazanabilir.”

Bu sözler herkesin gazetelerinde, mecmualarda okuyarak öğrendiği hakikatlardır.

İsrail'i gidip görenler hayretler içinde kalıyorlar. 20 bin kilometre kare, bizim Trakya'mızdan küçük bir çöl parçası üzerinde, 2 buçuk milyon insan ve hem de her yıl 100 bin muhacir geldiği halde, işe yetmiyor; işçi sıkıntısı var.

Amerikada Kennedy, göçmen kanununu değiştiriyor; mütehasıs elemanlara kapısını daha fazla açmaya hazırlanıyor. Dünyanın her tarafından Amerika'ya fen adamı, işbilir insan gidip yerleşmekte; birçok para kazanmaktadır.

Her yerde insan sıkıntısı var; fakat bizde, İsrail'den kırk defa büyük, yâni aynı ölçülerle 100 milyon nüfuzumuz olsa yine işsizimizin kalması gereken bu mübarek toprak üstünde, 30 milyon insanın hemen yarısı işsiz!... Evet, bu ifade de bir mübalâğa yoktur.

İsraililer, Avrupalılar, Amerikalılar gibi çalışma temposuna vurdursak, enaz yarı insanımız işsiz ve boştur. Fakat bir de randıman bakımından değerlendirsek, metodlarımızın ve tekniğimizin geriliğinden, iş bilmememizden dolayı çalışmalarımızdan belki üçte bir randıman bile alamadığımız anlaşılır. Türkiye bir ziraat memleketi, nüfuzumuzun üçte ikisi ziraatle geçiniyor. Fakat ziraata ayırdığımız saha ile aldığımız randıman, meselâ Rusya ile mukayese edilirse hasılat bakımından yarı yarıya düşük olduğunu görürüz. Rusya'da bir adama düşen tarla ile bizde bir buçuk adam yaşamaya

mecbur. Halbuki Rusya'nın millî gelirden ziraata düşen payı, yarıya yakın değil, üçte bir civarında. Tarla verimliliği bakımından Türkiye, dünya memleketleri arasında en geride kalır. Söyle böyle on milyona yakın insanımızın çalıştığı ziraatta elde ettiğimiz total hasılat, ileri ziraat memleketlerinde iki üç milyon insanın elde edebileceğinden ibarettir. Demek, ziraatta çalışan nüfusumuzun en az üçte ikisi boşuna harcanmaktadır. Netice şu oluyor ki, altı, yedi milyon insan arasında dağılması gereken bir hasılat yirmi

milyona taksim olunmakta; halkımızın çoğunluğunu teşkil eden köylü, yoksulluk içinde yaşamaktadır.

Köylülerimiz böyle de şehirlilerimiz refah içinde mi?...

Ne gezer!...

Lüks ve sefahat içinde yaşayan bir avuç insana bakmayalım. Şehirlerimizin yarı yarıya işsiz veya işsiz denebilecek insanlar yuvası olduğunu hep biliyoruz ve görüyoruz. Bir yere kapılanmış olan insanların nisbî saadetleri yanında, bu yoksulluklara, sefaletlere boyun eğerek

PARANIZI *Demir gibi...* SAĞLAM BİR İŞE YATIRIN EREĞLİ HİSSE SENETLERİNİ ALIN

Hayatta en değerli
bir yatırım
EREĞLİ HİSSE SENETLERİ
Bankalarda satışta

EREĞLİ
DEMİR VE

iş bekleyen milyonca boş insan var. Üstelik nüfusumuz hızla çoğalmakta; ziraat makineleştikçe işsiz kalanlar köylerden şehirlere hücum etmektedir.

Kıyası Türkiye için, elinde tabii ve beşerî imkânları fena kullanan, yavaş kalkan, işsiz çok ve çoğalmakta olan bir memleket demek hata olmaz.

BOŞ İŞGÜCÜNÜ NASIL KULLANABİLİRİZ ?

E N CAN alacak konu budur. Boş olan iş gücünü harekete getirerek,

topraktan ve insan emeğinden en fazla randıman olarak milli hasılaya çoğaltmak için nasıl bir yol tutmalıyız?

Birkaç senedenberi aramızda devletçilik — özencilik, yahut sosyalizm — kapitalizmen birini tercih etmemiz konusunda bir tartışma yapılıyor. Bilindiği üzere sosyalistler hem hızlı kalkınma ve hem de sosyal adâleti sağlamak için üretim araçlarının, bilhassa endüstri, ulaştırma, banka ve sigortacılık ve dış ticaret sahalarının devlet eline geçmesini istiyorlar. Devlet, en büyük sermayedar, en büyük

elik gibi

RİNİZ...

İNDEN

Z

aslanan
kâni olan
NETLERİNİN
devam ediyor.

GLİ
ÇELİK

Avrupa'da ve Amerika'da olduğu gibi Memleketimizde de genç, ihtiyar, kadın, erkek binlerce kişi toplu yatırım faaliyetine katılmaktadır. Bugüne kadar Türk hususi yatırımcıları 68.000'den fazla hisse almak suretiyle Türk ve Amerikan sermayesi ile kurulu Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T. A. Ş.'ne hissedar olmuştur.

Ereğli Hisse Senetleri bugün brüt %6 temettü veriyor. Yarın hisse senetlerinin değeri, tesislerin artacak kıymeti ile birlikte yükselecektir.

Resmî Dairelerce ve Müesseselerce teminat olarak kabul edilen Ereğli Hisse Senetleri, bugün kendiniz, istikbalde ise çocuklarınız için en sağlam ve kârlı bir yatırımdır.

Ereğli Hisse Senetleri ŞİRKET MERKEZİNDE, BANKALARDA VE İSTANBUL MENKUL KIYMETLER VE KAMBİYO BORSASINDA satılmaktadır.

Tamamlayıcı bilgi almanız için aşağıdaki kuponu kesip göndermeniz kâfidir.

EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI T. A. Ş.

İzmir Caddesi No. 18, Ankara

Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T. A. Ş. Hisse Senetleri hakkında mufassal malûmatı aşağıdaki adresime göndermenizi rica ederim.

İsim ve Soyadı: .....

Adres: .....

işveren olsun diyorlar. Onlara göre özel teşebbüs gittikçe tasfiye edilmelidir. Ziraat sahasında ise, toprak köylüye dağıtılmalı, yahut devlet çiftlikleri kurulmalıdır. Bu suretle her türlü üretim alanlarında devlet sermayedarlığı ve işletmeciliği usulü uygulanacaktır. Bu sayede hızla kalkınacağımız savunulmaktadır.

Öte taraftan özalciler de şunu istiyorlar: Özel teşebbüsü desteklemeli; kendisi doğrudan doğruya işletmeci olmalıdır. Ancak böyle bir politika sayesinde hem hızlı kalkınma ve hem de sosyal adalet sağlanmış olacaktır. Kâr elde etme hırsıyla insanların çalışmaya zorlanmaları ve işlerin fertler elinde daha rantabl idare edilmeleri sayesinde, kalkınma daha hızlı olacaktır. Bu nizam demokratik hak ve hürriyetlere dayanarak kurulacaktır. Bundan dolayı sınıflar arasında anlaşmaya ve dolayısıyla sosyal adâlete en yakın bir düzene ulaşma mümkün olacaktır.

Bizce ne devletçilik ve ne de özalcilik, Türkiye'de bir doktrin konusu olarak tartışılmamalıdır. Bizim için problem, insan gücünü en iyi şekilde karekete getirecek yolu bulmaktır. Bu hedef, şu safhada devletçilikle sağlanıyorsa, devletçi olacağız. Özel sermaye ve teşebbüsü desteklemekle sağlanırsa, özenci olacağız. İşsiz ve aç insan ordular halinde çoğalırken ve devletçe yapılacak yardım ve teşvikler erağmen özel sektör bunları kullanamazken, mutlak şekilde nasıl özalcilik doktrini savunulabilir? Aynı şekilde ancak fertleri kazanmaya ve bunun için çalışmaya teşvik sayesinde bu hedefin gerçekleştirileceği alanlarda devletçilik, işsizlik ve sefaleti çoğaltmaktan başka bir şeye yaramıyacaktır.

NE SAĞ YOL, NE SOL YOL

KALKINMAMIZ için ne sosyalistlerin ve ne de özalcilerin savdukları yollardan yalnız birini tercih etmek zorunda değiliz. Yalnız bir prensip üzerinde hiç fedakârlık etmemek lâzımdır. Devletçilik geçici bir zaruret olarak kabul edilmeli ve en kısa zamanda tasfiye edilmelidir. Uzun boylu izaha lüzum yok:

Türkiye gibi geri kalmış, şimdi kalkınmaya girişecek bir memlekette devlet, en kötü işleyen en liyakatsiz elemanları sineğinde barındıran, en basit menfaatler uğruna hareketini düzenlemeye doğru giden bir makinedir. Bu makinenin hangi parçalardan, uzuvlardan ibaret olduğu ve kurulduğu da bellidir. Toplumun iktisadî gücü tamamen elinde değilken bile, baskısından, keyfî idaresinden ve zulümünden kurtulmak için çareler aranan bir zamanda henüz halk idaresi kurulma imkânı bulunmadan, nasıl bu devlete her şeyimizle teslim olur, onu ekmek kapısı yaparız? Bu devletle sosyalizm yapılmaz despotizm yapılır. Devleti değiştirelim, islah edelim, diyorlar. Evet; bu mümkün olursa dâva belki başkalarış. Fakat nasıl değişecek, kim değiştirecek? Bir toplumun yapısı, bir insana benzer. Kuvvetli sıhhatli, bilgili ve akıllı insanın yapacağı işi kuvvetsiz, hasta, cahil ve aptal bir insan nasıl becerir? Tabiatın bir kanunu var. İnsanlar bu kanunu anlayarak ve ona uyarak tabiata tahakküm edebilirler. Bir cemiyette iyi devlet makinası kurulamıyorsa, devletin idaresi en ehliyetlilerin değil, en açık gözlülerin eline geçiyorsa, bunun elbette bir sebebi, tabiata bağlı bir kanunu vardır. Bu sebep ortadan kaldırılamaz ve tabiatın kanununu da keşfederek ona uygun bir nizamı kurma iktidarından yoksun olursanız sadece arzularınız idealinizin yolunu açmaya kâfi gelmez. Türkiye gibi memleketlerde devlet sermayedarlığına, dayanacak gerçek bir sosyalizmi, ihtilâl olmadan ve dış sosyalizm âlemiyle en kesin bir iş ve kadeş birliği yapmadan kurmaya imkân ve ihtimal yoktur. Bunun aksini iddia edenler, ya aldatıyorlar veya halkı aldatmaya çalışıyorlar. **Bizim yapabileceğimiz sosyalizm, Nâsır'ın Mısır'da yaptığından bir adım öteye geçemez ve bunu da ancak onun yoptığı gibi demokrasiyi ortadan kaldıran bir cunta idaresiyle kurabiliriz.**

Fakat özalcilerin de gösterdikleri yolun hatalı ve yanlış olduğu kanısındayız. Liberal görüşün savunucuları da, Türkiye gibi geri kalmış, yani birçok bakımlardan tarihî olgunluk safhalarını geçirmemiş olan bir memleketin bahis konusu olduğunu unutmuş gözükmetedirler. Tür-

kiyede her şeyden önce yeter derecede müteşebbis ve müteşebbisi doğuracak ve besleyecek ortam yoktur. Göze batan, isimleri sık sık tekrarlanan, birçok kıs-kançlıklara vesile olan mahdut birkaç müteşebbin, Türkiye'de özel sahada önderlik etmeleri bu sahayı açmaları baki temenni edilebilir. Fakat onların hem bızle büyük bir işe güçleri yetmez ve hem de tutumlarına göre bu tarzda bir karara vararak harekete geçmeleri kendilerinden beklenemez.

Türkiye'de h e m müteşebbin ve hem de özel sermayenin hızla kalkınmamızı sağlamak bakımından asla yeterli olmadığı bir gerçektir. Bu bakımdan ağırlık merkezi özel teşebbüse ve sermayeye dayanan bir kalkınmayı istemek ve bu sistemi savunmak realist olmamak demektir. **Bizce özel teşebbüs ve sermaye rejimi, hızla kalkınmamızı sağlamak için vasıta değil, tersine hızla kalkınmamızdan sonra varacağımız bir gayedir.** İşte asıl anlaşılması ve kabul edilmesi gereken önemli nokta budur. Kalkınmayı özel teşebbüse bırakmak, bugün cılız olan ve ancak birkaç sivri ucu bulunan bu sektöre bir takım yardımlar yaparak ve imtiyazlar bağışlayarak onu millet fedakârlığıyla geliştirmek mânasına gelebilir. Nitekim böyle bir eğilim, hükümette de sezilmektedir. Şunu derha belirteyim ki herkese açık olmak ve eşit şartlar uygulanmak şartıyla özel sektöre kredi ve diğer yönlerden yardım yapmaya, teşebbüsleri devlet eliyle desteklemeye şiddetle ihtiyaçları vardır. Biz buna değil, özel sektörün kalkınmaya iştiraki bahis konusunu edilince, birkaç sivri ucun yatırımlara katılması mânasına anlaşılmasına dokunmak istiyoruz. Bugün bu uçların, her bakımdan kazandıkları handikap inkâr edilemez. Özel veya resmî kredi kaynakları gibi dış sermaye de onlara doğru akmaktadır. Ne kadar büyükçe özel teşebbüs varsa bunların ancak mahdut birkaç firmanın iştirakiyle kurulabilmiş olması, özel teşebbüs rejiminin geleceği bakımından endişe bile doğuracak hâdisedir.

Asıl özlenen rejim, bu handikapdan yoksun olan diğer müteşebbislerin görecekleri yardımlarla iştirak edecekleri ve bunların dışında da hal-

kın tasarruflarını güvene güvene yatırabilecekleri şirketler vasıtasıyla kurulacak özel teşebbüs rejimidir.

DOĞRU YOL

TARİHİ olgunluk devrelerini yaşamamış, kendiliğinden özerci bir rejime akmamış olan ve şimdi kalkınmaya girişen bütün memleketlerde, özel teşebbüs ve sermayeye dayanan bir rejim kurulmak isteniyorsa, yani kalkınmanın rotası, bu yön ise, bunun ancak ve ancak devlet ve devletçilik sayesinde başarılacağına şüphe yoktur. İşleri serbest bırakalım; özel teşebbüse devletin sadece destek olmasını sağlayalım, gerisi kendiliğinden olur, şeklinde özetlenebilecek bir doktrin hiç bir suretle memleketlerin kalkınmasını sağlayamaz ve bu yolla ekonomik ve sosyal haksızlık ve sefalet önlenemez.

Şu halde tarihi olgunluk devrelerini yaşamış memleketlere mahsus rejimler olması gereken liberalizm ve sosyalizmen, yani sağ ve sol yollardan birini seçmek zorunda değiliz. Evvelâ devletçiliği kabul etmek suretiyle liberal yoldan başlangıçta ayrılmış olacağız. Fakat devlet bizim için bir gaye değil, ancak fertlerin iktisadî hürriyetlerini sağlayıcı, yani özel teşebbüs ve sermayeye dayanan ekonomik bir düzeni kurucu bir vasıta olacaktır. Devletin sadece bir vasıta olması ise bizi sosyalistlerden yine başlangıçta ayıracaktır. Özel teşebbüs ve sermaye rejimi toplumun iktisadî gücünün mahdut bir azınlığın eline geçmesi, sermaye krallarının doğup hayatımıza hükmetmesi demek değildir. Sermayenin halkın eline geçecek şekilde dağıtılması, sermayenin, teşebbüsün ve emeğin hakları belirli ölçülerle bağlanarak tanınmalıdır.

Böyle bir rejim içinde devlet, kalkınmanın başlangıcında ve ilk devrelerinde en büyük müteşebbis ve hatta en büyük sermayedar olacaktır. Bugün en kudretli, müteşebbis, devlet olabilir. Araştırma, temas, yatırım imkânları herkesten fazla onda mevcuttur. Devletin kalkınmada ga-

yesi özel teşebbüs ve sermayeden yana olunca, başlangıçta özel sektörle ahenk-
li ve verimli bir işbirliği de kurulabilir ve
kurduğu veya kurulmasına yardım ettiği
teşebbüsleri iş adamlarının, çalışanların
ve tasarruf sahiplerinin ortak malı, haline
koyacak, tedbirleri de alabilir. Aynı za-
manda devlet, devrin hâkim fikri olan
sosyal adâlet ilkesine uygun bir gelir da-
ğılımını da sağlama vazifesini bu su.ette
daha kolay ve daha etkili şekilde yap-
ma imkânını elde etmiş olacaktır.

Bugünkü devlet, özel teşebbüs ve
sermayeye dayanan ekonomik ve sosyal
düzeni yaratmak için vasıta olması, dev-
let makinasında köklü reformlar yapılmā-
sına ve idealist insanların iktidara hâkim
olmalarına bağlıdır. Eğer kalkınmamızın
ve millet halinde yaşamamızın yolu bun-
dan ibaret olduğu anlaşılırsa, demokra-
tik düzen içinde bu gayeyi sağlamak çā-
resi elbette bulunacaktır. Politikacıların

mekvi ve nimet dağıtma vasıtası olarak
tanıdıkları devlet, nasıl yeni bir anlayış
içinde kavranacak, halkın malı olacak ve
idaresi idealistlerin eline geçecek konusu,
belki çözmeye zorlandığımız en hayati
millî dâvamızdır.

**Bu dâva her şeyden önce kurtarıcı
fikir etrafında milletçe birleşmek
sayesinde halledilebilir. Sağa sola
yalpa yaparak ve birbirimizle dur-
madan çatışıp durarak kalkınma
işim zde başarı kazanacağımızı dü-
şünmeye bile imkân yoktur. Ne
sağ ve ne de sol; Atatürk'ün açtığı
ve bütün geri milletlere örnek o-
lan orta yol: Devletçilik vasıtasıyla
kalkınmak ve özel teşebbüs ve
sermayeye dayanan, sosyal adâlete
uygun demokratik bir düzen içinde
hür ve refahlı vatandaşlar olarak
yaşamak.**

BARIŞ - 201

Bilginin ilerlemesi

ve

İktisadî kalkınma

Yazan : Ingvar SVENNILSON

İŞ VE TASARRUF yerine bilgi ikame edilemez. Bilgi ve arfan kendi başına bir gaye olabilir. Fakat hiçbir istihsalde bulunmaz. Ancak işe ve makineye tatbik edilmek suretiyle iktisadî kalkınmaya faydalı olabilir. İktisadî gelişme vetiresinde bilginin tevhidî yolu karışık bir meseledir. Mesele, psikolojik, sosyolojik ve teknik yönlerden incelenebilir. İktisatçılar, bilginin iktisadî gelişmedeki payını tatminkâr bir şekilde ölçmeğe muvaffak olamamışlardır. İktisadî bilginin halihazırdaki durumunda ancak şunu söyleyebiliriz ki bilgide ilerleme olmazsa iktisadî kalkınmanın hudutları daralır. Bu gerçek gitgide daha fazla kabul edilmiştir. Ve biz şimdi iktisadî tedbirler hususunda bu gerçeği esas tutarak kararlar ittihaz etmeğe başlamış bulunuyoruz.

Bilginin ilerlemesi başlı başına karışık bir vetiredir. İlk olarak bu vetireyi ve iktisadî kalkınma ile olan münasebetini gözden geçireceğim. İkinci olarak kendi memleketim İsveçte bilginin ilerlemesinin iktisadî gelişmenin büyük bir cephesini teşkil ettiği kanaatinin plânlama ve tedbirlere ne şekilde aksettğini açıklayacağım.

Bilginin ilerlemesine yol açan vetirenin aşağıdaki cephesini ele alabiliriz:

YENİ BİLGİ NASIL DOĞAR ?

Yeni bilgi sistematik araştırma ve teknik gelişmeden doğar.

Bizzat istihsal vetiresi dahi bilgi hu-

sule getirir. Tecrübe ile yeni şeyler öğreniriz. Her işçi kendine göre bilginin ilerlemesine hizmet edebilir. Mühendisler ve iş adamları da, aynen, faaliyetleri sırasında bilgiye yenilikler katabilirler. Sanayi yahut diğer işlerde ihtisas bilgisinin bu şekilde ilerlemesine «teknik bilgi» diyebiliriz.

Vetirenin diğer mühim bir vechesi de cemiyetin muhtelif grupları arasında «bilginin nakli» dir. «Esas fennî araştırma» sayesinde meydana gelen yeni bilgi sanayide tatbiki araştırma ve teknik gelişmeye nakledilir. Araştırma faaliyetleri böylece muhtelif «komünikasyon» vasıtaları ile birbirlerine bağlandıkları bir sistem meydana getirirler. Yeni bilginin araştırma laboratuvarlarından endüstriye nakli bilhassa önemlidir. Araştırma müesseselerinde sanayinin bilmediği ve yeni sanayi mamullerine ve vetirelerine esas teşkil edecek yığınla bilginin bulunduğu sık sık iddia edilir. Fennî bilginin muazzam zenginliği ve süratle toplanması çok inkişaf etmiş dokümantasyon sistemine ihtiyaç gösterir.

BİLGİ NAKLI

Bilginin naklinin önemli «milletlerarası bir cephesi» vardır. Fennî bilginin milletlerarası nakli kısmen kolay ve serbesttir. Bilgi nakline mâruf çeşitli tarzda tahdidat vardır. Fennî bilginin naklinin «milletlerarası «teknik yardım» in çeşitli şekilde yapıldığı vechile, tertip edilmesi lâzımdır.

Bilgi nakline matuf en önemli tahditlerden biri komünikasyon sisteminde alıcı mevkiinde bulunanların bilgi «noksanlığı». Bilgi noksanı alıcı memlekette bilgiyi emme kabiliyetini azaltır. Bizzat eğitim, bilhassa bir nesilden ötekine olmak üzere, bilgi naklinin en önemli şeklini teşkil eder. Maamafih, eğitimin gayesi sadece «mevcut» bilgiyi nakletmek değildir. Ashında dâris kitapları okuyuya ilerleyen fennin gerisinde kalmı ve talebe daha mesleğine intisap etmeden evvelde edindiği bilginin geçerliliği kaybolmuş olabilir. Onun için talebeyle mevcut bilgiden nakli kadar mühim olan şey, onda, gelişmekte olan yeni bilgiye karşı canlı bir alâka ve bilgiyi emme kabiliyeti aşılmalıdır. Bütün talebeler herkes gibi bilgi alanında yaratıcı olmak üzere eğitim görmeli ve bilgi gelişmesinde yalnız bilgilerin yer alınmalıdır — yaratıcılığa ve yeni bilginin talifüne doğru müsbet bir tutum, tarihi tecrübelerle göre, süratli iktisadi kalkınmanın en önemli şartlarından birini teşkil eder. İşçi sendikalarının ve işverenlerin yeni bilgiye ve tatbikatına doğru müsbet bir tutum arzetmeleri de daha az önemli değildir.

ARAŞTIRMA

Böylece araştırma, teknik kalkınma ve eğitim içersinde birbirlerine bağlı bulundukları bir sistem olarak telâkki edilmektedir. İktisadi kalkınma bakımından azami önemi ihtiva edebilmesi için sistemin âhenkli bir şekilde gelişmesi lâzımdır. Aynı zamanda her memleketin kendine mahsus kalkınma tarzıyla ilgili bulunması lâzımdır.

Araştırma, eğitim ve iktisadi kalkınmayı hedef tutan «millî bir politikaya» ihtiyaç olduğu aşılmalıdır. Ve bu politikaya uzun vadeli hedefler ve plânlar reat etmek etmelidir.

Bilginin toplanması ve eğitim uzun zamana muhtaç yetirelerdir. Biz şimdi 1970'lerde iş piyasasına girip 2000 senesindeki sonra faaliyetlere bulunacak talebeleri yetiştirmekteyiz. Bunlardan bazıları öğretmen olacaklar ve birkaç on sene sonraki nesilleri yetiştireceklerdir. Araştırma da uzun zamana muhtaç olan bir sahadır. Hâttâ adamlarını yetiştirmek ve yeni araştırma müesseselerini geliştirmek seneler ister ve

iktisadi ve sosyal faaliyetlere araştırmalar neticesi yeniliklerin tatbik edilebilmesi için birkaç on sene geçebilir.

Araştırmaların müstakbel neticelerinin çok şüpheli oluşu ve çeşitli tipte eğitimin lüzumu üzerinde durulmasını intaç ettiren sebepler vardır. Bu sebepten bu sahalardaki plânlamaların geniş çaptaki temayüllere irhisar etmesi lâzımdır. Neticelerin şüpheli oluşu plânlarda elastikiyet gerektirir. Fakat haldeki hareketler için rehber olarak geniş uzun vadeli perspektifler tespit etmekten kaçınamayız. Bu problemleri ne şekilde ele alınacağını göstermek için habercen sonra İsviçte kurmağa çalıştığımız sistemi ve geçirdiğimiz tecrübeleri kısaca aratacağın.

İSVEÇ'TEKİ DENEME

İktisadi kalkınması için İsviç 1947 senesindenberi «5 senelik perspektif» serisi tespit etmiştir. «Perspektif» kelimesini bir «plân ve tahmin karışımını» ifade etmek için kullanıyorum. İsviç istihsalî umumi yetle özel teşebbüsün elindedir. İşçi ve kapital piyasasındaki gelişme ekseriyetle özel kararlara dayanmaktadır. Maamafih tarım, sanayi ve ticarete investisman ve iş verme, devlet geliri, nakit ve iş piyasası sahasında halkın iktisadi politikasının tesiri altında kalmaktadır. Bu politika tüketime, investisman, istihdam ve istihsal hakkında alınan özel kararlar hususunda iktisadi işkeleti teşkil eder. Maamafih halka müteallik bu işkelet içersinde bunların gerçek gelişmesi ancak şüphayle tahmin edilebilir.

İsviçte devletin faaliyetleri cemiyetin «alt yapısı» dediğimiz kısımda toplanmaktadır. Bu faaliyetler iskân, nakliye, enerji ve burada bilhassa ilgilendiğimiz eğitim ve araştırma sahalarını ihtiva eder. Devletin sağladığı bu alt yapının özel iktisadi faaliyetler için kesin şartları doğurduğu gitgide daha iyi anlaşılmaktadır. Özel tüketimin ve bölgeler ve meşguliyetler arasındaki iş seyyaliyetinin üzerinde tesir icra etmektedir. Endüstrinin kuruluşu ve mevki hususunda şartları vücade getirmektedir. Böylece içersinde özel faaliyetlerin gelişebileceği genel bir işkelet meydana getirmektedir.

İKTİSADİ PERSPEKTİF

Hâlihazırdaki iktisadî prespektif 1965 yılına kadar uzanmaktadır ve 1970 yılına kadar olan yeni bir perspektif hazırlanmaktadır. Maamafih gitgide daha iyi anlaşılacaktır ki, alt yapı sahasında gelişme plânlaması için 5 sene çok kısa bir devredir. Söylediğim gibi, bu durum bilhassa eğitim ve araştırma için varittir. Bu sebepten 5 senelik perspektiflere ilâveten şimdi «20 senelik bir perspektif» hazırlamaktayız. Bu perspektif daha genel ve muğlak olacaktır, fakat, birçok şey arasında, iktisadî kalkınmaya mahsus plânlarla beraber eğitim ve araştırmanın tanzimini mümkün kılacaktır.

20 senelik perspektif «insan-gücü bütçesini» ihtiva edecektir. Yirmi sene sonraki işçi miktarı oldukça güvenilir şekilde hesaplanabilmektedir. Talep bakımından aşağı yukarı 12 geniş sınıf sektör tespit edilmiş olacaktır. Fakat değişik tahsilde çeşitli insan gücüne olan ihtiyaçla çok zaman evvel yapılan tahminlerin çok daha detaylı olarak hazırlanması gerekmektedir. Eğitim için plân yapma özel bir meşgale olmalıdır. Eğitim için plân yapılırken, mesela, değişik seviyedeki işçi ve mühendislerin nisbetleri hakkında tahminler yapılmalıdır. İsveç'te İşçi Piyasası Komisyonu içersinde özel bir enstitü kurulmuştur. Bu Komisyon genel ekonomik perspektif nuvacehesinde mesleklere göre talep alanında detaylı tahminlerde bulunur. Bu tahminlerin kesinlikten çok uzak oldukları şeklinde umumî bir kanaat mevcuttur. Piyasa ekonomisindeki bütün tahminler gibi, eğitim plânlarının zaman zaman yenilenmesi lazımdır. İsveç'te biz «yuvrak» tahmin ve plânlardan bahsedebiliriz.

ARAŞTIRMA VE KALKINMA

Mevcut bir ekonomik kalkınmayla ilgili olarak, muhtelif seviyelerdeki işçiler ve eğitim tipleri ikinci plânda mütalaa edilemez. Sağlyacağımız eğitim de ekonomik kalkınmayı tayin edecektir. Meselâ biz kimya mühendisleri yetiştirirsek, bir kimya sanayiinin gelişeceği muhtemeldir. Çok sayıda mimar da aynı şekilde bir talep yaratacaktır vs. Demek ki, iktisadî politika, kalkınma politikasının entegral bir parçası addedilmelidir.

İsveç'te şu husus da son zamanlarda umumî olarak kabul edilmektedir ki, araştırma ve kalkınma ilim ve sanayi sahasındaki spontane kuvvetler tarafından tespit edilmeye terkedilemez. Genel kalkınma politikasıyla koordine edilmiş bir millî ilim politikasına da ihtiyaç vardır. Önce tereddüt geçirdikten sonra İsveç hükümeti bir ilim istişare heyeti ihdas etmiştir. Başbakan bu heyetin başkanıdır; Maliye, Eğitim ve Sanayi bakanları da üyeler arasındadır. Diğer 20 üye de ilim ve sınıf teknolojiyi temsil eder. Heyetin daimi sekreteri, ilmi meselelerde Hükümete tavsiyelerde bulunur.

Bir millî ilim politikası organize etmek hususunda geçirilen tereddüde başlıca sebep İsveç'te «ilim hürriyetine olan hürmettir.» Üniversitelerdeki ilim adamlarının araştırma dallarını serbest olarak seçmekte serbest oldukları şüpheden varestedir. Böyle bir serbestinin yeni araştırmalar için en ümit verici insiyatifi yaratacağı umumî olarak kabul olunmaktadır. Sınıf araştırma alanında da aynı şekilde bir hürriyet tatbik edilmektedir. Sınıf teşebbüslerden çoğunun kendi araştırma ve geliştirme laboratuvarları vardır. Faaliyetlerinin oriante edilmesi serbest teşebbüs sisteminin bir parçası addedilmektedir.

Araştırma ve geliştirme ekonomisinin geniş yatırımlar yapılan önemli bir sektörü haline gelmektedir. Bu sektörün gelecekte süratle genişleyeceği tahmin edilebilir. Birleşik Amerika, İngiltere ve Sovyet Rusya gibi en ileri sınıf memleketler, şimdi millî gelirlerinin aşağı yukarı yüzde üçünü araştırma ve geliştirmeye sarfetmektedirler. İsveç yüzde ikiye ulaşmıştır, fakat istişare Heyetinin yeni yaptığı geçici tahmine göre bu nisbet on yılda yüzde üçe çıkabilir. Aynı devre içinde millî gelirin de yüzde elli artacağı tahmin edildiğine göre, araştırmaya yapılacak yatırım on yıl içinde bugüne nazaran üç misli fazla olacak demektir.

Hâlihazırda araştırma ve geliştirme masraflarının yarıdan fazlasını ve üniversite araştırma masraflarının tamamını karşılayan İsveç Hükümetinin ileride de esaslı mali yükü taşıyacağı aşikardır. Araştırmanın, hükümetin üzerine mesuliyeti aldığı umumî ekonomik gelişmeye olan kat'i tesisi

gittikçe daha iyi anlaşılacaktır. Hükümetin genel bir bilim politikası sorumluluğundan kaçınılmayacağı aşikârdır.

KİM POLİTİKASIZ?

Şu halde ilim ve sınaî araştırma hürriyeti ile millî bir ilim politikasını nasıl bağdaştırabiliriz? İsveçte bu problemi şu yollarla hâle çalışmışızdır. Hükümet masraflarının esas kısmı, hepsi devlete ait olan üniversitelere gitmektedir. Bütçe bakımından hükümet finansmanına dayanmaktadır. Profesörler zamanlarını öğretim ve araştırma arasında taksim etmektedirler. Kendilerine üniversite bütçesinden yardım ve materyel için asgari imkânlar sağlanmaktadır. Bu nisbeten dar çerçeve içerisinde araştırmalarının oriantasyonu için tamamen serbesttirler. Mutad üniversite bütçesinin dışında daha geniş imkâna ihtiyaç olduğu takdirde, hükümet tarafından finanse edilen ve sayıları aşağı yukarı bir düzine olan Araştırma Heyetlerine başvurmaları gerekir. Bu heyetler esas itibariyle ilim adamlarından teşekkül etmektedir ve hükümet vermiş olduğu fonların dağıtım yetkisini kendilerine tanımıştır. Heyetler, faal ilim adamlarının müracaatları arasında seçim yaparlar. Bu heyetler de araştırma programları ihdas ederek faal ilim adamlarını özel araştırma projelerini kabul etmeye davet ederler. Yani, ilim adamları istedikleri muayyen projeler üzerinde çalışma hakkına sahiptirler, fakat mecburiyet altında değildirler.

Heyetler tarafından proje seçilmesi, bir ilim politikasının ifadesi sayılabilir. Şu hususu da belirtmek lâzımdır ki, fonların dağıtımında sadece projenin «faydalılığı» bahis konusu değildir, müracaat eden ilim adamlarının itimad edilir olup olmadıkları da dikkate alınan bir husustur.

İsveçte hükümet fonlarından gittikçe artan bir kısmının Araştırma Heyetleri kanalıyla araştırmaya ayrılmasına doğru bir eğilim vardır. Üniversite bütçesinin genişlemesi esas olarak, sayıları gittikçe artmakta olan talebe, doktor, mühendis v.s. ye hamledilebilir ve fonun bu şekilde dağıtımını rasyonel bir ilim politikasının varlığına izafe edilemez. Araştırma Heyetinin fonları, tıp, teknoloji, «humanities» gibi değişik alanlardaki araştırmalar arasındaki muva-

zeneyi tekrar ihdas etmek gayesiyle kullanılabilir. Araştırma fonlarının bu kadar geniş sahalarda arasında taksit edilmesi Hükümet tarafından formüle edilen ilim politikasının bir ifadesi sayılabilir. ..

SINAI ARAŞTIRMA

Hükümetin sınaî araştırma ve geliştirmeyle münasebeti de buna benzer şekilde inkişaf etmektedir. Hükümet sanayinin muhtelif kolları arasındaki kolektif araştırmaya da malî yardım yapar. Harpten sonra bu şekil bazı araştırma enstitüleri kurulmuştur. Tabii sınaî araştırma gittikçe daha masraflı olmaktadır. Yeni ilim istişare heyetinin müzakere etmekte olduğu bellibaşlı konular arasında, daha geniş çapta bir sınaî araştırma faaliyetinin hükümet tarafından desteklenmesi ve teşvik edilmesi için nasıl bir organizasyona ihtiyaç olduğu hususu vardır. Bu özel firmalarla yapılacak araştırma mukaveleleriyle sağlanabilir. Hükümet sanayi için kullanılacak büyük araştırma laboratuvarlarının kurulmasına da yardım eder. Bu şekilde, bir sınaî araştırma politikası doğmaktadır. Bu şekle göre hükümet faaliyetleri bir istikamete doğru teşvik ederken özel sanayinin insiyatifine de hâle getirilir.

İlim politikası sadece iktisadî kalkınma politikasıyla değil, eğitim politikasıyla da koordine edilmelidir. Halihazırda, İsveç üniversite mezunlarından büyük bir kısmı üniversitede öğretim üyesi ve araştırmacı olarak alınmaktadır. Bu şekilde beslenme, orta öğretim, sağlık servisleri ve sanayiye lazım olan mezun ikmalini tehlikeye düşürmeden bazı muayyen hudutları aşamaz. Bu, üniversitelerdeki araştırmalara önümüzdeki seneler için bir hudut tayin etmektedir. Fakat ileride, üniversite tahsili üniversiteye de, ekonominin öteki sektörlerine de yetecek şekilde ayarlanabilir. Bilhassa tıp, tabii ilimler ve teknoloji sahasında süratle artan talebe sayısına bakarak böyle bir muvazenenin İsveçte 1970 lerin başında kurulabileceğini ümit edebiliriz. İlim, eğitim ve genel iktisadî kalkınma sahasındaki plânlanan Hükümet tarafından geniş bir iktisadî millî kalkınma politikasına koordine edilmesi ihtiyacına bu husus bir misâl teşkil eder.

NOTLAR

Çalışmıyacağız efendim, çalışmıyacağız !..

Bir yerdesiniz; birine soruyorsunuz:

— Kahveler dolu, sokaklar işsiz insanlarla dolup taşıyor. Burada kimse çalışmıyor. Bu, neden ?..”

Aldığımız cevap sizi şaşırtıyor:

— Burada toprak çok bereketli. İki defa mahsul alınıyor. Bir adamın beş dönümlük bahçesi varsa, senede bir - iki ay şöyle böyle çalışarak, hayatını kazanıyor, çocuğunu çocuğunu besliyor. Daha neye çalışsın ?..”

Bir başka yerde yine başka birine soruyorsunuz:

— Burada neden kahvelerde, sokaklarda insan kalabalığından geçilmiyor? Bu bomboş duran, pinekleyen insanları hiç işi yok mu ?..”

Verilen cevap sizi de düşündürmektedir :

— Ne yaparsınlar bu adamlar boş durmasınlar da... Çalışacak iş mi var?... Toprak verimsiz; fabrika, iş yeri de yok. İşte bundan dolayı hepsi bomboş oturup duruyorlar...”

Evet, bu, bir hakikattir. Hem toprak bereketli olduğu için, hem de kasır olduğu için çalışmıyoruz. Sebep aramaya hiç yorulmayız: Çalışmıyacağız efendim, çalışmıyacağız !..

Sularımızda balık kalmıyor !

Türkiye'nin büyük dávaları, ancak bu dávalara konulan hâdiseler ortadan kalkınca, kesin bir çözüm yolu bulmuş oluyor. İşte orman, işte balıkçılık dâvamız. Türkiye, yaşamlamıyacak bir çöl haline gelinceye kadar bu dâvanın kökünden halledilemeyeceği artık anlaşılmalıdır.

Bunun gibi, balıkçılık dâvamızın da, sularımızda balık neslinin kuruması sayesinde halli beklenmektedir. Çünkü kendimizi bildiğimiz gündenberi, balıkçılığın her zaman lâfı edilmiş, birçok kongreler tertiplenmiş, raporlar yazılmış, kanunlar hazırlanmış; ama acı hakikat şu-

dur ki, bugün denizlerimizde hemen hemen balık kalmamıştır.

Balıkçılık Cemiyeti Reisi sayın Yusuf Yazar, Cumhuriyet gazetesinde niha-yet feryadı basmaktan kendini alamadı. Tirol ve dinamitle uluorta, insafsızca yapılan avları kimse önlemediği için, Marmara'da artık kolay kolay balığa rastlanmamaktaymış. 1956 da 36 bin ton olan balık istihsalâtımız, geçen yıl 16 bin tona düşmüş. Bu gidişle, özellikle Marmara'da balık avlanamayacakmış... Ege kıyılarımızda öylesine balık avlanmaktadır ki, beş - on sene içinde bu kıyı sularımızda balık nesli kökünden silinip gidecektir.

Hem kendimiz için, hem de dünya servetlerini mahvettiğimiz için, yazık oluyor !..

Türkiye İşçi Partisi

Mahallî seçimler dolayısıyla, partilerin radyoda yaptıkları propaganda konuşmalarında, Türkiye İşçi Partisi hakkında Bakanlar Kurulu Kararıyla takibata girileceği ve partinin kapatılması konusunda karar vermesi için, Anayasa Mahkemesine vereceği haberi, bazı gazetelerde yayımlandı.

Öte yandan Senatoda, Cumhurbaşkanının kontenjanından senatör olması bulunan eski partilerden avukat Esat Çağa ile İstanbul Üniversitesi profesörlerinden bir zatın bu partiye girmeleri, hükümet çevrelerinde bir sürpriz tesiri yaratmıştır. Bazı milletvekilleri ve senatörlerin de TIP'e geçecekleri ve bunların arasında tabii senatörlerden bir kısmının da bulunacağını Esat Çağa basına açıklamıştır.

Bir taraftan kapatılması lâfı edilirken, öbür taraftan bazı önemli şahsiyetleri safları arasına alan bu parti, son zamanlarda işçi çevrelerinde ve bazı aydınlar arasında yeni gelişme ve yayılma istidadı göstermektedir. Vâkıa bu gelişme, büyük ölçüde sınıf mücadelesi teorisine dayanan demagojilerle beslenmekte ve bu bakımdan memlekete birçok açılardan zararlı olmaktadır. Fakat kanaatinizce, demokratik bir düzen içinde lâzımdır.

yaşayacaksa, fikir sahasında kalmak şartıyla, buna katlanmamız ve alışmamız

Osmanlı Devrinin İktisadî Yapısı

ORD. PROF. ÖMER LÜTFÜ BARKAN'IN
EKONOMİK VE SOSYAL ETÜTLER
KONFERANS HEYETİ SEMİNERİNDE
VERDİĞİ KONFERANSIN İLK KISMI-
NI EVVELKİ SAYIMIZDA YAYINLAMIS-
TIK. «XVI. ASRIN İKİNCİ YARISINDA
TÜRKİYE'NİN GEÇİRDİĞİ İKTİSADİ
BUHRANLARIN SOSYAL YAPISI ÜZE-
RİNDEKİ TESİRLERİ» İSMİ ALTINDA
TAKDİM EDİLEN BU DEĞERLİ TEB-
LİĞİ NEŞRE DEVAM EDİYORUZ...

Yazan : Ömer Lütfi BARKAN

BU devirde ortaya çıkan bir muraba-
ha sermayesi ve finanse kapitalizmin
mültezim veya köy ağası (âyânı) şeklinde
inkılâp etmeğe başlayan mümessilleri ile
sıkı bir işbirliği yapmakta olan devlet,
halk nazarında bütün nüfuz ve itibarını
kaybetti. Bu yüzden, mevent nizama karşı
yer yer ayaklanmalar, dağa çıkıp padişah
fermanlarına meydan okuyanlar çoğaldı.

→ 3) Büyük çiftliklerin teşekkülü ve ne-
ticeleri :

ENFLASYON devirlerinin vurgunları,
faizcilik veya mültezim kâr ve soy-
gunculuğu ile, kazanılan servetlerin emin
ve verimli bir yatırım sahası olarak zi-
raate teveccüh etmesi ve ağır vergiler al-
tında ezilerek, ekonomik varlığı çok zayıf-
lamış olan ve ucuz kredi kaynaklarından
da mahrum bulunan fakir köylü halkın
elinden tarlalarını alarak, büyük çiftlikler
kurmağa muvaffak olması, Türkiye'nin
an'anevî ziraî nizamının bozulmasına ve
bu yüzden topraklarını kaybedip tasfiye
edilmeğe başlayan eski müstakil çiftçiler
nizami yerine, zengin çiftlik sahibi müte-
gallibe bir bey veya ağa sınıfı ile, bu sin-
nifin emrinde ırgatlaşan topraksız köylü-
ler kaim olmağa başladı.

Faizcilik: Bu değişmelerin belli-başlı
vasıtaları arasında faizciliğe mühim bir
mevki ayırmak lâzımgelir. İslâm hukukçu-
larının faiz hakkında kanaatleri, türlü

tefsirlere müsait ihtilâflar arz etmekle be-
raber, Türkiye'de devlet, %10-15 i geçme-
yen faiz haddini meşru telâkki ederek,
mahkemelerin bu nevi borçlanma mukave-
lelerini resmen tescil ve ona göre muamele
yapmalarını kabul etmiş bulunuyordu.

Bu hususta dikkate şayan diğer bir
eihet de, birçok vakıflarda hayır işine tah-
sis edilen gelir kaynağının bazen münha-
sıran faizle işletilecek paralardan teşek-
kül etmesidir. Bu suretle, ekserisi kendi
namlarının hayırla yâd edilmesi ve ruhla-
rının selâmeti için, devamlı olarak yapıl-
masını arzu ettikleri dinî âyinlerin mas-
raflarının, bıraktıkları paraların faiziyle
ödenmesinde hiçbir mahzur görmemiş ol-
dukları meydana çıkmaktadır.

Diğer taraftan, halk arasından yetiş-
miş kimseler tarafından kurulmuş olan
"âmme" vakıflarında, bilhassa 16 ncı asrın
ikinci yarısından itibaren, eski tip han,
hamam, ev, bağ ve bahçe... gibi gayrimen-
kullerin tahsisi yerine, daha ziyade nakit
para bırakılmış olması da dikkati çekmek-
tedir.

Bu hâdiseyi, şüphesiz, memleket ölçü-
sünde izlemek ve bilhassa İstanbul gibi
zengin bir merkezde almış olduğu şekil-
leri gözden geçirmek lâzımgelir. Fakat biz
burada, bugünlerde başka bir vesile ile
tetkik fırsatını bulduğumuz Bursa ve ci-
varındaki 20 kadar kazaya ait rakamları
zikretmekle yetineceğiz. Yaptığımız hesap-

lara göre, 968 (1561) yılında Bursa şehrinde mevcut 159 halk tipi vakfın elinde muhtelif gayrimenkullerden başka, faizle işletilmek üzere 3.349,046 akçe vardır. 968 yılı muhasebe defterinde bu paranın hemen hepsi (3.350.799 akçesi) faizle işletilmiş ve bu sayede 333.119 akçelik bir faiz geliri temin edilmiştir. Aynı devir içinde bahsi geçen vakıfların ellerindeki gayrimenkul kiralardan aldıkları kira geliri ise 547.734 akçeden fazla değildir.

Bu sancığın Bursa şehri dışında kalan diğer kasaba ve köylerinde de (1580 tarihlerine doğru) faizle işletilmek üzere terkedilmiş bulunan paralarla tesis edilmiş 609 vakıf mevcuttur ve bu vakıfların elindeki 2.716.480 akçelik sermayenin 2.178.530 akçelik bir kısmı 1530 - 1580 tarihleri arasında kurulmuş olan 567 tesise ait bulunmaktadır.

Faizle işletilecek nakit para tahsisi suretiyle kurulmuş olan vakıf tesislerinin 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra bu derecede sür'atle çoğalmasının sebebi ne olabilir ?...

Kanaatimizce, bu hâl bize, Bursa şehri ile civarı köylerinde bir kısım zenginlerin elinde mühim miktarda nakit paranın toplanmış olduğunu gösterdiği gibi, bu paraların %10-15 gibi zamanına göre çok ucuza bir faizle işletildiği takdirde, piyasanın nakit paraya olan ihtiyacının son derece artması neticesi, her zaman sağlam garantili müşteriler bulmasının mümkün olacağını da ispat etmektedir.

Zamanın anlayışına göre, böyle düşük bir faiz haddiyle halka kredi temini işinin her türlü gayrimeşruluk şâibesinden uzak ve umumiyetle vakıf tesislerinin hayır gayeleriyle telifi tamamiyle mümkün bir davranış olduğunu gösteren bu misaller, bize aynı zamanda faizle borç para alma itiyad ve ihtiyaçlarının bu devirde yaygın bir şekil almış olduğunu da ispat etmektedir. Şüphesiz, bu sıralarda Atlantik İktisat Bölgesinden gelen cereyanların tesiriyle Türkiye'de de paranın tedavül sür'atı ve hacmi bir hayli artmış ve nakit para ihtiyacı da o nisbette her sahada kendisini daha fazla hissettirir bir hâl almıştır. Paranın para kazanabildiği şartlar içinde, iş adamlarının faizle para aramaları kadar tabii birşey olamaz.

Fakat bu devirde Türkiye'de faizciliği devlet nazarında, her vasıtayla takbih edilmesi lâzımgelen bir içtimalî âfet olarak mahkûm ettiren sebep, ticaret ve sanayi sahasında, şehirlerde mâkul ve mutedil şartlarla temin edilen istihsal kredilerinin faizleri olmayıp, murabaha sermayesi'nin türlü ağır ve gayri iktisadî şekilleriyle köylerde yaptığı tahribattır.

Gerçekten, Türkiye'de bu sıralarda tehlikeli bir hâl alan faizcilik şekilleri, köylünün zaruret halini istismar ederek, mahsulünü daha tarladayken ucuza fiyatlarla satın almak (selem) şeklinde yapılan kredi avansları; alınan borç para faiziyle birlikte tamamiyle ödendikten sonra, gelir alınmak üzere yapılan bağ, bahçe, ev... satışları (bey bi'l-vefâ); tarlanın, bağ ve bahçenin rehin kaldığı müddetçe eski sahibi tarafından borcu veren hesabına ortaklıkla işlenmesi mükellefiyetini yükleten "murabaha" mukaveleleri... gibi karışık usullerle, istihlâk kredisi halinde yapılmakta olan ikraz şekilleridir ki, ekseriya zaruret hallerinde kabule mecbur kalınan yüksek faiz hadleri dolayısıyla ödemeleri hemen hemen imkânsızdır.

Türkiye köylüsünün, kendisini mahvedecek olan bu kadar ağır şartlarla faizle para almağa mecbur kaldığı devrin, ziraat mahsullerinin fiyatlarının durmadan yükseldiği ve bazı devlet büyükleri ile enflasyon kârlarından ve kaçak zahire satışlarından faydalanan tüccarın elinde efsanevi servetlerin toplandığı bir devre rastlamakta olması, ilk bakışta akla uygun düşmemektedir. Fakat doğrudan doğruya pazar için istihlâl yapmayan fakir köylüler için, umumiyetle enflasyon devirlerinin de nevi sürprizler getirdiği ve bu arada ellerindeki toprakları kaptırmak tehlikesinin de bu devirlerde daha fazla mevcut bulunduğu, başka yerlerde ve devirlerde de çok görülmüş bir hâdisedir.

Diğer taraftan, tetkik ettiğimiz devri vasıflandıran uzun ve tüketici harplerin devam ettiği müddetçe devletin, köylüden "salgın" şeklinde topladığı tekâlifin çokluğu da, faizle borç para bulmak ihtiyacını arttırmış bulunmaktaydı. Sık sık tahsil edilen bu kabil vergiler veya bu vergilerin tahsili bahanesiyle yapılan zulüm ve soygunculuklar, köylüyü iktisaden o kadar

tâkatsiz bir hâle sokmaktaydı ki, onun, ilk kıtlık senesinde faizeinin kucağına düşmesi âdeta mukadder oldu. Bu vaziyette kendisine çok ağır şartlarla kredi temin edecek kimse ise, elde ettiği enflasyon kârlarını emin bir gelir kaynağı olarak top-rağa yatırmak isteyen bir yeni zengin ol-maktaydı.

Murabaha sermayesinin, köylerdeki bu şekil faaliyetinin yaptığı tahribatı müşa-hede eden devletin, bu devirde sık sık fer-manlar çıkararak faiz işlerini tanzime ça-ıştığı, faizciler için ağır cezalar tertip et-tiği görülmektedir. Bu fermanlardan bazı-ları, Rumeli ve Anadolu'daki bütün kadı-lara yapılmış umumî islahat tâimimleri ve-ya meşhur adlarıyla "adalet fermanları" şeklini almakta olup, bu tâimimlerde faiz hadlerini % 30, hattâ % 60 a kadar çık-artmış ve köy arazisi üzerinde çiftlikler ve ağullar tesis etmiş olan ribahor'lar tel'in edilmekte ve resmen cevaz verilmiş olan resmî faiz hadleri dışında borçlanmaları ve üstü kapalı bir şekilde olmakla beraber aslında bu mânâya gelen mukaveleleri, kadıların kabul ve tescil etmemeleri ve bu şekilde daha evvel yapılmış tesciller mev-ut ise, yeniden tetkik edilip tashih edil-meleri emredilmektedir.

Tetkik ettiğimiz devirlerde, faizeiliğin köylerdeki tahribatına ait vesikalar hem çok, hem de çeşitlidir. Meselâ, İstanbul'a "kasab yazmak", yahut Kıbrıs'a sürülecek adam aramak gibi vesilelerle memleket ça-pında bir faiz-yiyici (ribahor) avı ilân edildiği zamanlarda cereyan etmiş olan devlet muhaberatı da bu hususta büyük bir alâka arz etmektedir:

Gerçekten, karaborsacılık yüzünden, ordulara veya İstanbul halkına, narh fi-yatlarına göre et tedarik etmek bir mesele haline girip, devleti yakından meşgul et-meğe başladığı sıralarda, büyük bir ihti-mâlle bu fiyat yükselişleri devrinde yap-tıkları zahire ve hayvan ticareti ile para kazanmış ve elindeki sermayenin bir kıs-mını da yüksek kârlı bir faizeilikle işlet-mekle şöhret yapmış bazı kimseleri, et mültezimliği vazifesini deruhte etmek üze-re İstanbul'a davet ederek, hem kendie-rinin tecrübelerinden, hem de ellerinde gayrimişru yollarla birikmiş sermayeden faydalanmağa çalışılmıştır.

Bu maksatla vazifelendirilmeleri müm-kün ribahor'ların malî durumu ve çevre-lerindeki faaliyetleri hakkında malûmat isteyen fermanlara gönderilen cevaplarda, zamanlarının şöhretli bazı faizei tiplerinin hüviyet ve servetleri hakkında kıymetli malûmat mevcuttur.

Kıbrıs'ın iskâmı için mecburî teheir'e tâbi tutulacak şahıslar arasında, memle-ketlerinde yer hususunda kendilerini dar-da hissedenler, arazi ve yaylâk dâvası çık-a-ranlar, işsizler, hukuk ve ahlâk dışı dav-ranışları ile anuhitlerinin huzuruna kaçı-ranlar arasında ribahor'ların da ısrarla sayılmış olması, bu gibilere karşı devletin takındığı durumu belirtmek bakımından mânâlı görülmektedir.

Bahis mevzuu vesikaların tetkikinden çıkan ikinci bir netice de, ribahorlukla şöhret yapmış zorlu kişilerden çoğunun, 16 ne asrın sonlarına doğru bütün mem-lekete yayılarak köylere kadar sokulmuş olan ve askerî sınıfa mensup olmanın ken-dilerine vermiş olduğu imtiyazlara daya-narak vergi ödemedikleri gibi, devletin ni-zamlarını da dinlemiyen yenileri, kapıklulu sipahisi, çavuş, timarlı sipahi... ve bun-ların mütekaatleri gibi resmî sıfatı haiz kimselerdi.

IV. İktisadî darlığın ve işsizliğin ne-ticeleri :

BU suretle huzur ve asayiş yokluğu, memur ve mültezim soyguncululuğu ve enflasyon buhranları içinde esasen bunalmış olan köylerde faizeilik yoluyla kurul-mağa başlayan çiftlikler, köyün ideal iç-timaî çatısını tahrip ederek, mühim bir kısım köylülerin topraksız kalmasına ve kendileri için yeni hayat sahaları arama-larına sebep oldu. İzahı güç bir tesadüf eseri olarak tam bu sırada, bütün Akdeniz memleketlerine şâmil bir hâdise olarak, Türkiye nüfusunun da (1530-1580 yılları arası için bizim yaptığımız hesaplara göre) % 40 - 50 nisbetinde bir artış kaydetmesi (birçok büyük şehirlerde ise bu artış % 100 ü geçiyordu), buhranı şiddetlendirdi.

Bu suretle açıkta kalan köylü nüfus fazlaları için şöyle veya böyle bir geçim imkânı sağlayabilecek olan sahalardan şun-lardı :

1 — Devamlı harp halinin yarattığı imkânlardan faydalanarak orduya intisap etmek veya ümerâdan birinin kapıkulları (ücretli maiyet askerleri, sekbanları) arasına girmek.

2 — Şehirlere sığınarak, oradaki iş nizamını ve hayat standardını bozmak pahasına, düşük vasıflı ucuz bir iş kuvveti olarak bir geçim yolu bulmak.

3 — Tarikat müntesibi veya medrese talebesi olarak mevcut geçim imkânlarından faydalanma çarelerini aramak.

4 — Mecbur kaldığı hallerde dilencilik veya eşkiyalık... gibi yolları denemek.

Burada tetkik ettiğimiz sebepler dolayısıyla, Türkiye’de 16 ncı asrın sonlarına doğru buhranlı bir şekil almış olan işsizliğin ve iktisadî darlığın az zaman sonra devletin varlığını tehdit eden şümûl ve ehemmiyette büyük bir dâva teşkil ettiği meydana çıktı ve yukarıda, nasipsiz insanlara bir geçim imkânı sağlayabileceğinden bahsettiğimiz sahalardan her biri, kendisine teveccüh eden kitlelerin kalabalığı karşısında boğulup kalarak, türlü ihtilâle hareketlere sahne oldu:

1) Levendler :

BU sahalardan birincisi, mevcut şartlar içinde en fazla işsizde bir iş bulma imkânına sahipti. Senelerdenberi devam eden İran ve Avusturya harpleri, askerî kıt’aların mevcutlarında açılan boşlukları yeni kaynaklardan sık sık doldurmak ihtiyacını ortaya çıkarmıştı. Gönünde mertlik olan garip yiğitler, bu fırsatlardan faydalanarak ordu saflarındaki boşlukları ucuz ve kolay bir şekilde doldurdular. Bu fırsatı bulamayanlardan birçoğu ise, ümerânın ücretli maiyet askeri (sekbanları) olarak kapıldılar.

Fakat, bu kapılanma işini kendisine bir geçim yolu kabul edenlerin adedi birkaç sene sonra o kadar çoğalmış bulunuyordu ki, resmî bir sıfatı haiz herhangi bir kimse, kâfi derecede para bulduğu veya yapmağı düşündüğü soygunlarla bu parayı temin etmeyi göze aldığı takdirde, etrafına yüzlerce, hattâ binlerce sekbanı toplayabilmesi mümkün oluyordu. Bu sebeple, memleketin asayışı son derece bozuldu ve sonunda Türkiye tarihinde “Celâlî isyan-

ları” nâmı altında tanınan büyük isyanlar (1595 - 1610), kendilerine bir kapı (bir patron) bulmak ihtiyacında olan bu kiralık asker kumpanyalarının izdihamlı kalabalığı dolayısıyla, devletin varlığı için tehlikeli bir genişlik ve ehemmiyet kazandı.

2) Şehirlere akın :

ŞEHİRLERE sığınan işsizler grubunun yarattığı içtimaî ve iktisadî tehlikeler de, sekbanlar güruhunun sebep olduğu karışıklıklarınkinden az olmadı. Şehirlerde esasen kronik şekilde mevcut olan işsizlik, sefil ve işsiz bir kalabalığın köylerden şehirlere doğru akımının yarattığı izdiham dolayısıyla, büyük kıtlık ve pahalılık buhranları haline girdi.

Resmî kayıtlardan öğrendiğimize göre, bu devirde hanlardaki bekâr odalarını veya Eyüp ve Kasımpaşa semtleriyle şehrin diğer bostanlarındaki bahçeleri doldurmuş olan kulübelerin (gecekonduların) temsil ettiği sefalet çemberi, şehrin asayiş ve emniyetini tehlikeye sokmuş, hayatı son derece pahalılaştırmıştı. Diğer taraftan, İstanbul’u köylüleştirmekte olan bu akımların sürüp getirdiği ucuz ve sefil bir el emeği, esnaf cemiyetlerinin sekin ve inzi-batlı işçisi ile rekabet ederek, şehrin ekonomisine mahsus nizamların bozulmasına, esnaf ahlâkının ve san’at seviyesinin düşmesine sebep olmakta idi.

Bu tehlikeler karşısında, çift bozanelardan İstanbul’u kurtarmak lüzumunu gören devlet, sıkı taramalar yaptırarak, yerleşmelerinden beri henüz beş sene geçmemiş olan kimselerle, “ne idüğü belirsiz” işsiz-güçsüz levendlerin, memleketlerine iadesini emretti. Göç yollarını daimî şekilde kontrol ettirerek, çiftini çubuğunu terkedip (çift bozup), şehirlere sığınmak üzere yola çıkmış olanları geri döndürdü.

Fakat “çift bozanelar”ı büyük şehirlere doğru sürükleyen zaruretler ve iktisadî cereyanlar o kadar kuvvetli idi ki, devlet tedbirlerinin bütün şiddetine rağmen, yarı aç - yarı tok, işsiz köylüler, hama-veyahut satıcı hüviyeti ile İstanbul sokaklarını doldurmakta ve bu şehirde sık sık tekrarlanacak olan isyanların gönüllü tahrip kuvvetini teşkil etmekte devam ettiler.

3) Softa isyanları :

BATI Avrupa memleketlerinde meydana çıkan ihtilâlcî fiyat hareketlerinin yavaş yavaş Türkiye'ye sirayeti neticesi, bu memlekette hâsıl olan iktisadî buhranlarla işsizliğin ve büyük enflasyon devirlerinin karakteristik içtimaî ve ahlâkî yıkılışlarının dikkate şâyan diğer bir örneğini de, medrese talebeliği (softalık) hayatının bu devirde mâruz kaldığı büyük buhranlar vermektedir.

Köylerdeki içtimaî düzenin bozulması ve geçim darlığı yüzünden, köyünden ayrılmak mecburiyetinde kalan genç köy delikanlılarından bir kısmının, kendileri için medrese talebesi olarak bir geçim yolu bulmaları ve bu yoldan yetişip bir memuriyet elde ederek istikbâllerini teminat altına almaları, eskiden umumiyetle mümkün olmaktaydı. Bu hususta, kendilerinde bu işlere karşı bir alâkânın uyanması ve bir medrese talebesi olabilmek için lüzumlu ilmî hazırlıkları daha evvel yapmış olmaları kâfiydi.

Bu yolları seçecekler için tesis edilmiş olan zengin imaret vakıfları, medrese talebesine tahsil hayatı boyunca yemek ve yatacak yer temini gibi maddî ihtiyaçların tasarrufundan uzak, huzur içinde, verimli bir çalışma ve yetişme imkânı sağlamış bulunuyordu. Tahsil seviyesi yüksek, inzibat yerinde, ahlâk düzgündü.

Zamanla bütün cemiyet bünyesini saran buhranlar, medreseliler muhitine de sirâyet etti ve bilhassa 16 ncı asrın sonlarına doğru yüksek tahsil hayatını soy-suzlaştırdı. İhtiyaçtan fazla ve mevcut müesseselerin barındırma ve adam yetiştirme kapasitesini aşan miktarda softa kalabalıkları medreselerin bulunduğu şehirleri istilâ etti. Bu tarihlerde, memleketi saran işsizler güruhunun, softa kılığında bürünmüş bir kolu olduğunda şüphe bulunmayan bu topluluklar, içine düştükleri sefil ve izdihamlı hayat şartları karşısında bir ömür boyu devam edip giden medrese hayatı içinde, tahsilden başka her işle meşgul olarak, buldukları şehirlerin aşar ve emniyetini tehlikeye düşürecek aşırı hareketlere giriştiler. Adam soydular, sarhoş oldular, isyanlara katıldılar ve zamanımızın "âsî gençliği" gibi, ahlâkî ka-

yıtsızlıkları ve garabetleri ile devlet kuvvetleri kadar, halk kitleleri nezdinde de itibarını kaybederek, mevcut nizamla karşı gelişen ihtilâlcî kuvvetler cephesinde, halk ve devlet düşmanı olarak vaziyet aldılar.

Şehir hayatında, devlet kuvvetleri tarafından sıkı bir zap-ı rapt altında tutulmak istenilen softalar, bir müddet sonra isyankâr hareketlerini ve tahriplerini dağıtma başlarına, köylere kaydırdılar. Kendilerini te'dib için harekete geçen inzibat kuvvetlerine karşı teşkilâtli bir halde ve silâhlı bölükler (çeteler) olarak karşı koydular, eşkiyalık metodları ile çalıştılar.

Softaların dağıtma başları ve köylerle olan alâkaları, tahsil hayatları esnasında her sene bir süre cerre çıkararak, köylerden para ve zahire toplamak hususunda teessüs etmiş köklü an'anelerin bir neticesi idi. Umumiyetle, Ramazan aylarında memleketin kesif bir dinî yaşadığı devre zarfında tedrisat tatil edilerek talebenin, köylünün ihtiyacı olan din adamları halinde köylere dağıtılmaları temin edilirdi. Bu tatil ayları içinde, genç medrese talebeleri, köylülere sağladıkları dinî hizmetler mukabilinde, sadaka ve imamlık hakkı topharak tahsil hayatları için lüzumlu tamamlayıcı malî kaynakları bulmuş ve aynı zamanda müstakbel din adamı mesleklerinin ilk stajını yapmış oluyorlardı.

İşte, tetkik ettiğimiz karışıklık devirlerinde, âsî bir kuvvet olarak şehirlerden tardedilmiş bulunan softa toplulukları, muayyen şeflerin idaresinde toplanmış bir eşkiya çetesi halinde dağıtılarak, devlet memurları ve mütezimlerin vergi toplamak için tatbik ettikleri usulleri takip ettiler: Kalabalık silâhlı bölükler halinde köy köy dolaşarak, köylülerin dinî bir vecibe olarak vermeleri lâzım gelen zekât, kurban, fitre, adak ve her türlü sadakalara mukabil bu defa din adamları için toplanması lâzım yeni bir vergi şeklinde erzak ve para salgınlarını köylere tevzi etmeğe başladılar ve bu hususta köylüden gelecek her türlü mukavemeti de silâh kuvvetiyle ezme tehdidinde bulundular.

Köylü ile aralarında bu vergiler yüzünden çıkan ihtilâflar artıp, devlet kuvvetlerinin müdahalesiyle softaları şiddetli tenkil hareketleri başlayınca da, softalarla devlet kuvvetleri ve köy halkı arasında

kanlı mücadele, sistemli bir çete harbi şeklinde 20 - 30 sene durmadan devam etmiş, Rumeli ve Anadolu'nun daha fazla Müslümanlarla meskûn bölgelerinde olmak üzere, softalarla veya softa kılığına girmiş eşkiyalarla yapılan mücadeleler, memleketin huzur ve refahını uzun müddet bozmuştur.

Tetkik mevzuumuz, devre içinde "talebe-i ulûm" gibi, memleketin en münevver ve seçkin tabakası halinde bir huzur ve nizam unsuru olması lâzımgelen genç öğrencilerin; yeni içtimaî ve iktisadî buhranlar arasında medrese hayatının da bu derece soysuzlaşmasıyla, soyguncu ve tahripkâr bir kuvvet haline inkılâb etmesi, bize bu devirde yüksek tansiyonlu yeni iktisadî kuvvetlerin darma-dağın ettiği eski nizamın an'anevî kadroları dışına boşanan ihtilâleki kuvvetlerin dehşeti hakkında bir fikir vermeğe müsait bir misâl teşkil etmektedir.

4) Eşkiyalık :

ESKİ nizamın an'anevî kadroları dışına boşalan bu tahripkâr kuvvetlerin faaliyet sahalarından birisinin de eşkiyalık olduğunu söylemeğe lüzum yoktur. Medrese talebesinin, devlet memurunun veya mültezimin eşkiya metodları ile faaliyete geçmek cereyanına tutulduğu buhranlar devrinde, 16 ncı asrın ikinci yarısında kronik bir şekilde ötedenberi devam etmekte olan klâsik şekliyle eşkiyalığın fazlasıyla yaygın bir şekil alacağında şüphe yoktur.

İşte burada tetkik ettiğimiz âmillerin tesiri altında, içtimaî vücutta vukua gelen değişikliklerin sebep oldukları bu huzursuzluk ve kaynaşma hâli yavaş yavaş mayalanıp taşarak, muayyen şeflerin idaresinde yatağını bularak 1596 - 1610 tarihleri arasında, devletin varlığını tehlikeye koyan Celâlî isyanları halinde meydana çıktı. İstanbul'da şahhıyı ilân ettiği ve kendisine mahsus devlet teşkilâtı kurduğu rivayetleri dolayan Kara Yazıcı ve kardeşi Deli Hasan idaresi altındaki celâlî kuvvetleri, merkezden gönderilen orduları defalarca mağlûp edip, Urfa, Kayseri, Tokat gibi kal'aları zapt ettikleri zamanlar oldu. Hattâ sonunda, bu isyanları

Bu kadarı da fazla!..

İzmir'de yolcu gemilerinin yanaştığı Kordon'da, Turizm Bakanlığının bir bürosu var. İsteyene, parasız, turizme ait kitaplar, propaganda broşürleri ve haritalar veriyor. Acaba bu kadarı da fazla değil mi? 300 sayfaya yakın, resimli, güzel kâğıda basılmış, "Turistin Rehberi" isminde, büyükçe bir kitapla, mükemmel bir karayolları haritası da bedava veriler arasında...

Böyle olunca, bunları, ihtiyacı olan, olmayan alıyor. Doğrusu, propaganda broşürleri dışında, bu gibi eserler ucuz bir para ile satmaktır. Bu suretle, bu hizmetin devamı sağlanmış olur.

Sayın Bakan Ardıçoğlu'nun dikkatine sunarız.

bastırmak için merkezden üzerlerine gönderilen Hâfız Ahmet Paşa'nın, Deli Hasan tarafından Kütahya'da kuşatılarak şehrin yakıldığı da görüldü.

Fakat devlet, neticede bu suretle payitaht yollarını ciddi bir şekilde tehdit eden Deli Hasan'la anlaşmaktan başka çare bulamıyarak, kendisini Bosna Beylerbeyliğine tâyin ve adamlarından muayyen bir miktarını da sancak beyliklerine veya merkez ordusunun sipahi bölüklerine kaydettirmeği kabul etti. Fakat bu anlaşmalarla Celâlîliğin kökü söndürülmedi. Bu iş için sonunda Kuyucu Murad Paşa'nın, Celâlîliği ve Celâlîlik dolayısıyla de bütün Anadolu'yu bir daha kendisine gelmiyecek şekilde tahrip eden katliamlarına kadar beklemek lâzımgeldi.

Netice: Bu tebliğimizle biz, Osmanlı İmparatorluğunun an'anevî nizamının ve içtimaî bünyesinin, 16 ncı asrın sonundan itibaren geçirmeğe başladığı buhranların sebepleri arasında bilhassa iktisadî olanlarını tebârüz ettirmeğe çalıştık. Ön plânda ele aldığımız iktisadî sebepler arasında, yeni teşekkül eden Atlantik İktisat Sahası'na dahil Avrupa memleketlerinde 16 ncı asır boyunca inkişaf eden kapitalist istihşâl ve ticaret usullerinin ve yeni bir iktisadî zihniyet ve organizasyonun yarattığı

Denizcilik Bankası 10 ayda 38 milyon lira zarar etmiş!

GAZETELERİN verdiği habere göre, Denizcilik Bankası, 10 ayda 38 milyon lira zarar etmiş...

Yalnız İstanbul Liman İşletmesinin zararı 17 milyonun üstündeymiş. İç hatlar kâmilen zararına işlemekte, Şehit Hatları da onlarla bu sahada yarış etmekteymiş... Tek kâr eden işletmesi, Emekli Sandığının ortak olduğu Dış Hatlar Şilep İşletmesi (Denizcilik Nakliyat Şirketi) imiş... O da aynı işle uğraşan özel armatörlere kıyaslanırsa, elde edilebilecek kâra nazaran, önemli miktarda zarar halinde olduğuna şüphe yoktur.

Biz, bu haberleri okuduktan sonra, Denizcilik Bankasının 10 ayda sadece 38 milyon liracık bir zararla hesaplarını kapatabilmiş olmasını başarılı netice halinde karşıladık. Çünkü, her işinde yalnız zarar etmek gayesiyle çalışan bu işletmenin, biz, bu alanda daha ileri bir sonuca vardığımızı sanıyorduk. 38 milyon lira hakikaten azdır. Bir tek geminin yaptığı bir seferde zararı 100 binin üstünde olduğu ve işletmenin kârlı hemen hemen hiçbir seferi bulunmadığı ilgililerce bilinmektedir. Zarar rekorunu seneden seneye kırmak geleneği bozulmuşsa, verilen bu rakamda bir yanlışlık

olması ihtimali vardır.

Denizcilik Bankası, devlet işletmeciliğinin bir türlü kurtulamadığı hastalıkların içinde lüzumsuz ve yüksek kadrolar, son derece masraflı ve iptidai bürokrasi ve işletme usulleri, yüksek sevk ve idare özelliğinden faydalanma yoksunluğu vesaire gibi zarar kaynaklarını gün geçtikçe daha geniş şekilde beslemektedir. Hiçbir işletmesi, işin ticarî icaplarına uygun bir zihniyet ve gelenek altında işlerini çevirememektedir. Özel ellerde milyonlar kazanması mümkün olan sahalar, hep ziyana çalışmaktadır. Ücret ve sefer tarifeleri, akılları durduracak kadar mantıksızlıklar için örnekler teşkil edebilir.

Devlet işletmeciliğinin mâkul ve hesaplı ölçüler altında, en iyi savunabileceği bir saha olan denizcilik işlerimizin bu halde oluşu ve idare edilişi, devletçilik fikrine karşı da çok büyük darbe olmaktadır. Plânlı bir devreye girdik ve Denizcilik Bankasının uğraştığı sahaları tamamen özel sektöre bırakmayı da memleket menfaatlerine uygun bulmamaktayız. Fakat nedir bu ihmâli ve zararda inat edici hâlimiz? Kendimize ve dâvamıza kastimiz mi var?...

üstünlüğün ve fiyat hareketlerinin (enflasyonun) Türkiye'deki akislerini ele almamız dikkate değer bir izah tarzı denemesi teşkil edebilir.

Gerçekten, teknik sahada henüz buhar makinesi, elektrik veya atom enerjisi gibi ihtilâli bir keşfin yapılmasına lüzum kalmadan, sırf üstün bir ticarî organizasyon, bir sermaye kuvveti ve şans oyunları ile milletler arasında hâsil olan bir iktisadî seviye ve potansiyel farkı, bu milletlerden bazıları için tehlikeli cereyanlara ve bu cereyanların doğuracağı vahim buhranlara meydan verebileceği, bu misâlde çok iyi görülmektedir.

Bu suretle, daha 16 ne asırda, dünya milletlerinin iktisadî varlık ve muvazenerlerinin kendi devlet hudutları dışında, kıtalararası teşekkül eden hâkim (dominant) iktisadî bölgeler'in ve cereyanların tesiri altında kaldığı ispat edildiği takdirde; bugünkü teknik şartlar altında, dünya milletlerinin ayrı ayrı kalkınmalarının, bu memleketlerin ancak dünya ölçüsünde olmasa bile, bazı "dev iktisadî üniteler" içine plânlı ve itinalı bir şekilde vâzedilmelerini sağlayacak bir teşkilât ile mümkün olacağı âşikâr bir şekil almaktadır.

Bir Eleştirinin Yanlışlıkları

Yazan: Hilmi ÖZGEN

YILBAŞINDA yayınladığımız «TÜRK SOSYALİZMİ» üzerindeki küçük denemelerimizi eleştiren birçok yazılara rastladık son aylarda. Bunlardan bir kısmı «tukaka» türünden suçlamalarla dolu gevelemeler olduğu için üzerinde durmaya lüzum görmedik. Ama «Barış Dünyası» Dergisinin 17 nci sayısında çıkan eleştiri oldukça iyi niyetle kaleme alınmış, ağırbaşlı ve olumlu bir yazı olduğu için sayın yazarının aldandığı, veya bizim iyi anlattığımız konular üzerine biraz daha ışık tutmayı faydalı bulduk. Amacımız yurdumuzun kurtuluş davası, yüreklerimiz temiz olduktan sonra bir tencere pilâvda çıkan birkaç küçük taş için bütün sofrayı berbat etmeye ne lüzum. taşları bir kenara ayırıp pilâvımızı kaşıklamaya geçebiliriz:

1 — Sayın eleştirici, bizim tarihsel olayları zorladığımız, ereklerimize uygun biçimde değerlendirdiğimiz savında. Düşüncelerimize tanık gösterdiğimiz birçok tarih yazarlarından aldığımız bölümlerde tarafız kalmaya çalıştık. Ama neden bu tarihçiler kaynak olarak alındı da ötekileri değil, diye sorabilirsiniz...

Önemli olan bunlar değil, yarım asır önce eli kalem tutan bazı ileri düşünceli tarihçilerimiz toplum davranışları üzerinde ekonomik ve sosyal bir açıdan eğildikleri halde bugün üniversitelerimizde maalesef bu incelemelerin yapılmadığıdır. Anadolu

topraklarını yüz yıllar boyu kana boyayan halk hareketleri sadece mezhep kavgalarına, softalık inançlarına çapulculuk gayelerine bağlanıp geçirilmektedir. Çok istedik ki, sayın eleştirici bizim tarihsel kaynaklara dayanarak ileri sürdüğümüz düşüncelerimizi yine tarihsel kaynaklara dayanarak çürütsün ve bizlere yeni birşeyler öğretsin. Kendileri küçük istihza fiskeleriyle dokunup geçtiği konularda daha fazla bilgi edinmek isterlerse bir zamanlar Milli Eğitim Bakanlığı yayınları arasında dilimize çevrilmiş olan Max Beer'in «Sosyal Mücadeler Tarihi»ni sağlık vermek isteriz. Biz bu küçük çalışmalarımızla o kitapta yer almayan Anadolu'daki halk hareketlerine ve müslümanlıktaki sosyalizm anlayışına eşik tutmak istemiştik. Anlattıklarımızda noksanlık varsa bunun sorumluluğu bizlerden çok bu konular üzerinde ekonomik bir açıdan eğilmeyen, ışık tutmayan bilim adamlarımıza düşer kamsındayım.

2 — Eleştirinin ikinci bölümünü teşkil eden «Türk Sosyalizminin İlkeleri» konusunda sayın eleştirici beş maddede özetlediğimiz Devletleştirme alanları arasına «Ulaştırma, demiryolları, denizyolları, havayolları, barajlar, enerjisi» gibi konuları almadığımızı değiniyor. Sanırım ki, bu konular zaten devlet emredevir ve bir kere uaha devletleştirilmesine lüzum yoktur. Bu kadar küçük dalgınlıklarımızı bağışlamasın beklerdim...

Ve sonra milli gelirin bölünüşünde yanlışlığa düştüğümüzü ileri sürerek milli gelirin yüzde yüzü bu beş grup arasında bölündüğüne göre geri kalan 27 milyon ne ile yaşıyor diye garip bir soruyor.

Bizler bu çeşit eğlenceli eleştirilerin Meşrutiyet yıllarının çurçur edebiyatçıları ve lâf ebeleri ile tarihe karıştığını sanırdık. Bir kitabın bir sahifesindeki birkaç satırı ele alıp o bölümün tamamını okumadan lâf cambazlığı ile perende atmamak!... Sayın eleştiriciden kitabın 43 üncü ve 44 üncü sahifelerini tekrar okuyarak konu üzerine bir kere daha eğilmesini rica ederken, ortaokul sıralarında zevkle okuduğumuz eleştiri örneklerini hatırlattığından dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Bizim anlatmak istediğimiz 5.000 kişi arasında bölüşülen milli gelirin tamamı değil, yüzde 10 u, yani BEŞ milyar lirasıdır. 46 nci sahifeye bir dizgi yanlışlığı olarak yüzde 10 un girmemiş olması, günde 14 lira yevmiye ile 12 saat çalışan müretteplerimizin yorgunluğuna bağışlanabilir ama, ekonomik konularda eleştiri yapan değerli

bilim adamlarımızın iki sahife önce okuduklarını unutacak kadar yorgun olmalarına acımadan geçemiyoruz...

3 — Anlaşılmayan hesaplar arasında ki Sigorta Şirketlerinin kârları konusuna gelince, sayın eleştirici pekâlâ bilirler ki İşletme Ekonomisinde iki türlü kâr vardır. Biri gayri safi kâr, öteki safi kâr.

Sigortacılık Muhasebe tekniğinde alınan primler ve komisyonlardan, ödenen hasarlarla verilen komisyonlar indirilerek, evvelâ gayri safi kâr bulunur. Sonra bundan umumî idare ve işletme masrafları düşülerek safi kâr hesaplanır. Bizim burada «Kâr» diyerek geçtiğimiz «gayrisafi kâr» olup bu şirketlerin çoğunluğu Maliyeye verdikleri gelir vergisi beyannamelerinde o kadar yüksek masraflar ve prodüktör komisyonları gösterirler ki, maalesef birçokları ancak başabaş çalışır veya bilançolarını zararlı kapatırlar. Bu kadar derinlere inmek konumuzun dışında görülerek, sigortacılık muamelelerinden elde edilen gayri safi kârlar üzerinde durulmuş ve halk yığınlarının aldatılmasına çok elverişli olan bu konunun devletleştirilmesi düşünülmüştür. Buradan ötesi evrgi kaçakçılığını ilgilendiren bir konudur ki bu hususta da elimizde birçok istatistik rakamları bulunduğunu sayın eleştiriciye hatırlatmak isterim.

4 — 1000 dönümden fazla toprağı olan 3358 toprak ağasının toprakları millileştikten sonra bunların devlet eliyle mi, yoksa işletme kooperatifleri kurularak küçük çiftçiler tarafından mı işletileceğı konusu elbetteki çekimeli bir problemdir. Bu konuda toplumcu aydınlar arasındaki düşünce ayrılıklarını olumlu bir olay olarak karşılamalıyız.

Toplumcu kişilerin gelişmelerinde memleket gerçekleri, ekonomik rantabilite hesapları ve sosyal zorunluklar önplâna alındığından «Özel Teşebbüscülerin» aralarındaki çıkar birliğine dayanan kolay anlaşmalara rastlanamaz. Çıkarlara dayanan düşünceler nasıl kolay birleşirlerse, inançlara ve doktrinlere dayanan düşünceler o kadar çekimeli ve gelişmeli olurlar. Bunu da hatırlatmadan geçemedik.

5 — Dış Ticaret konusunda da sayın eleştirici açıkça söyleyemiyor ama, bu dolabın nasıl döndüğü hakkındaki gerçek izlemelerimize hak veren bir edası var. Ancak bunun sebebini lüzumsuz tahditlere, müdahalelere bağlayarak, «Devlet, bu işlere hiç karışmasa kendiliğinden düzelecek» demek istiyor. 1952-53 yıllarındaki Libereasyon rejiminin memlekete ne kadar pa-

halıya mal olduğunu sayın eleştiriciye hatırlatırken, bu işler devlet eline geçerse «zingadakı durur» düşüncesinin de yersiz olduğunu belirtmek isterim.

Ceyrek asırdanberi ihracat işleri yapan Tarış, Fisko Birlik Müesseselerinin dış piyasalarda gerek kalite üstünlüğü ve gerekse güven sağlamak bakımından önemli bir yer tuttuğunu, komşumuz Mısır Devletinin Nasır rejimine kadar pamuk ihraç ederek sağladığını Uluslararası İstatistikler açıklamaktadır.

Şu hususu önemle hatırlatmak isterim ki, Liberalizmin beşiği olan İngiltere Hükümeti bile zaman zaman memleket ekonomisini naleyhine zeyan dış ticaret meranizmasına güvenemediği için. 1940 - 46 yılları arasında United Kingtom Corporation adında resmî bir örgüt kurarak bütün ithalât ve ihracatı bu teşkilât eliyle yaptırmış ve «Manchester bezirganlarının» savaş içinde bile yurt selâmetine çalışacaklarından şüphe ederek, bu işleri devlet kontrolüne almıştır. Geri kalmış toplumlarda Yahudi Kurmayların akıl hocalığına dayanan bu şeytanî sistemi nkötüllüklerini ve sömürme metodlarını kavrayabilmek için uzun yıllar Ticaret Bakanlığında müfettişlik yapmaya lüzum olmayıp, zaman zaman gazete sütunlarına akseden döviz kaçakçılığı rezaletlerine ve adliye röportajlarına bir göz atmak yeter sanırım.

Bu işlerden anladığımız kanısı «Hüs-nükuruntu» muza dayanmayıp, sayın eleştirici arzu ederlerse, dış ticaret hileleri ve kaçakçılık metodları hakkında bir zamanlar hazırladığımız 50 maddelik raporun bir suretini kendilerine takdim edebiliriz.

6 — Bankacılık ve Sigortacılık konularında da sayın eleştiricinin düşüncelerimize hak verdiğini, ancak devlet bu işlere, hiç karışmazsa kendiliğinden düzeleceğine inandığını belirtmelke yetineceğiz. Bizim dış ticaret konusundaki bilgimiz nasıl «Hüs-nükuruntu» ise, kendilerinin bu konudaki düşüncelerine de müsaade ederlerse «hüs-nükuruntu» deyip geçeceğiz.

7 — Özel Sektöre yatırılan sabit sermayenin kitabımızda 277 milyon lira olarak gösterilmiş olmasına gelince:

Bu rakam devletin resmî istatistik yayını olan 1959 yılından alınmış olup, sayın eleştiricinin takriben 6 milyar olarak tahmin etmesi doğru olabilir. Çünkü, İstatistik Umum Müdürlüğü bu bilgileri yatırım tarihlerindeki fiatlara ve fabrika sahiplerinin beyanlarına göre derlemiş olup 30 yıldan bu yana Türk Parasının değerindeki 20 misli düşüş göz önüne alınırsa bu-

Mahallî Seçimler

Kasım ayı içinde, bütün Türkiye'de yapılan mahallî seçimlerde, mecmuamız başkırıya verildiği sırada, gazeteler 42 ilde A.P. nin, 23 ilde de C.H.P. nin seçimleri kazandığını yazmışlarsa da, İçişleri Bakanlığından alınan resmi bilgiye göre, 64 ilde elde edilen seçim neticelerine göre A.P. oyların yüzde 46,2 sini, C.H.P. de yüzde 37,5 ini elde etmiştir.

Y.T.P. yüzde 6,5, M.P. yüzde 3,06, C.K.M.P. yüzde 2,6, Bağımsızlar yüzde 4,3, T.i.P. yüzde 0,39 nisbetinde oy almışlardır.

64 ilde 9.168.150 seçmen seçime katılmış ve partiler aşağıdaki oyları almışlardır :

A.P: 4.168.150, C.H.P: 3.340.969, Y.T.P: 594.604, M.P: 276.498, C.K.M.P: 236.388, T.i.P: 35.307, Bağımsız: 363.415.

Siyasî partiler bakımından elde edilen bu neticelerin çeşitli yönlerden tahlilleri şüphesiz yapılacaktır. Fakat bunlardan, 1965 senesinde yapılması gereken genel seçimler hakkında simdiden bir kesin kanaate varmak hatalı olacaktır. Mahallî seçimlerle genel seçimler arasında seçmen psikolojisi bakımından önemli farkların belirebileceğine ve aradan geçecek zaman zarfında, partilere halkın eğilimi bakımından durumda da hayli değişikliğin olabileceğine şüphe yoktur. Bununla beraber, mahallî seçimlerin bazı alâmetlere belirti teşkil edeceğini düşünmek de hatalı sayılmamalıdır.

günkü fiatlarla bu tesislerin değeri olarak 6 milyara yakı nbir rakam bulunmuş olur. Ancak sayın eleştiricinin tahmin ettiği 6 milyar liralık yatırımı kabul etsek bile, yüzde 50 den fazlası amorti edilmiş 30 yıllık tesislerle elde edilen iki milyar liralık kârî işletme ekonomisinin normal rantabilite nisbetlerinin üstünde bulmaktayız. Bu itibarla altın yumurtlayan bu tavuğun daha iyi beslenmesi ve özel sektör yatırımlarının daha da artırılması lâzım geldiği kanısındayız.

8 — İlkelerini savunduğumuz «Türk Sosyalizmi»nin bir nevi devletleştirme mânasına geldiği hususundaki düşüncelerimize katılıyoruz. Ancak karşımıza çıkmasını arzu ettiğiniz işçi ve Burjuva sınıflarının bize karşı birleşeceklerinden aldandığınızı sanıyoruz.

Burjuva dediğiniz sınıf belki bize karşı olacaktır ama, işçilerimizin kendi faydalarına olan bu sistemi seve seve kabul edeceklerine ve devlet işletmelerinde buldukları güvenliği özel sektörde asla bulamayacaklarına inanıyoruz. Bizim devletçiliğimiz emekçi kişileri bu işletmelerin idaresinde söz sahibi eden, her yıl kâr hisse-

leriyle fabrikanın sermayesine ortak ederek yavaş yavaş bu işletmeleri emekçilere mal eden bir devletçiliktir.

Bununla beraber sizinle birleştığımız en önemli nokta «kapı kulluğu» anlayışıdır. Kurulmasını gönülden arzuladığımız toplumu düzen dalkavuk, benlikçi, beceriksiz ve çıkarıcı kapıkullarının ellerine düşecekse bu dâvaya içten inanmış, yaratma heyecanını duymuş fedakâr ve namuslu kişiler yine bir kenara itilecekse bu sistem hakkındaki düşüncelerinizde sizinle beraberim. Ancak toplumu sistemin yaratacağı heyecanın bu asalak ve yüreksiz aydınları tasfiye ederek akıncı ve yapıcı kişileri ön plâna iteceğine ve sorumlu mevkilere ülkücü bir kadronun geçeceğine inanmak istiyorum.

Bu olumlu inanca dayanarak bazı konuların devletleştirilmesini isteyen toplumu aydınların, yazınızda belirttiğiniz gibi yüksek idari mevkiler elde etmek isteyen memurlardan ibaret olmadığını bizler gibi 53 yaşında baremin son basamağına ayak basmış ve dünya nimetlerinden hiç bir şey belkemeyen iyi niyet sahibi kimseler bulunabileceğini de kabul etmenizi rica ediyorum.

Ticaret Odaları Seçimi Dolayısıyla

Toplum idaresi, devlet kapısından faydalanmak
peşinde koşan insanların elinde ise, liberalizm
de, sosyalizm de aynı neticeye varacaktır...

FERDİN hürriyetine ve demokratik esaslara dayanan rejim, şüphesiz, özel teşebbüs ve sermaye rejimidir. Böyle bir düzen içinde liberalizm de olabilir, sosyalizm de... Artık saf liberalizm ve saf sosyalizm tarihe karışmıştır. Yahut hayatta gerçekleşmeyecek bir ütopi, hayâl olduğu anlaşılmıştır. Şimdi ferdin hürriyetini esas olarak tanımak şartıyla, her memlekete ve her devre göre sosyalizm derece derece, başka başka ölçüler ve şekiller altında uygulanmaktadır. Problemin esası, toplum idaresini ellerinde tutacak insanların hangi sosyal sınıfın adamı olduklarıdır. Eğer bunlar, devlet kapısından faydalanmak peşinde olan ve hürriyetten evvel devleti isteyen insanlar ise, o zaman tutulacak rejimin hiçbir önemi yoktur.

Tamamen özel teşebbüse dayanan, yâni sosyal hedef dışında, stratejik hedef liberalizm olan, ya da özel mülkiyetin son derece daraldığı ve üretim araçlarının devletleştirildiği sosyalist strateji uygulanan toplumlar, bir azınlığın sömürgeci olmaksızın kurtulamazlar. Herşey menfaate, maddî ehsaba dayanır. Politika, ahlâk, kanun, gelenek ne varsa topu birden bu azınlığa dayanacağı menfaate göre ayarlanır ve böyle cemiyetlerde kurulan rejimler, zor kullanmadan yaşayamaz. Bu bakımdan, isimleri ne olursa olsun, hürriyetle, demokrasiyle hiçbir günâ ilgileri, ilişkileri olamaz.

Özel teşebbüs ve sermayeye dayanan bir rejimin temeli, serbest rekabettir. Bu da, fırsatlardan herkesin eşit şekilde fay-

dalanabilmesini sağlayan bir hukukî nizam kurmak sayesinde sağlanabilir. Devlet, rekabet mücadelesinde tarafsız kalır. Ancak rekabetin fiilî inhisarlar kurmaya yol açmasını, güçsüzlerin güçlüler tarafından ezilmesini, sermaye ve kazanılmış fırsatlara dayananların halkı sömürmelerini önlemeye çalışır. Böyle bir rejimin yaşaması için, toplumun idaresi, menfaatini serbest rekabet rejiminin yaşamasına bağlayan insanların eline geçmelidir. Devlete dayanmadan iş yaratan, ekmeğini taştan çıkarmayı gözüne almış olan her meslekten insan, yâni çiftçisi, tüccarı, sanayicisi ve serbest meslek erbabı, kalem sahibi, alim teriyle ve maharetiyle hayatını kazanan işçi, cemiyetin idaresine hâkim olmalıdır.

Garp cemiyetlerindeki tarihî gelişme seyri şunu göstermiştir ki, böyle bir düzene burjuva denen ve çoğunluğu tüccar ve iş adamını teşkil eden sosyal sınıf önder olmuştur. Bizim gibi yeni kalkınmaya girişmiş eski geri memleketlerde bu tarihî gelişme sağlanırsa, hürriyete dayanan, sosyal ve demokratik düzen kurulabilir. Eğer burjuva kuvvetlenmemiş, şuurlaşmamış ve devlet nimetlerinden faydalanmak için sülük gibi ona yapışmış durumda ise, bu istihâl olamaz. O zaman, ya kapıkulu - memur sınıfının veya burjuvadan sonra gelen proleteryanın diktasına teslim olmaksızın başka yok yoktur. Yahut da kapitalist olsun, sosyalist olsun, ileri dış âlemin emir ve kumandası altına girmek gerekir.

Şimdiye kadar çeşitli vesilelerle tedarıkladığımız bu fikirleri, bir daha açıklamaya bizi götüren sebep, Kasım ayı içinde

memlekette yapılan Ticaret Odaları seçimleridir. Ticaret Odaları (yani Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları), özel sektörün toplumsal en kuvvetli organıdır. Memleket idaresinde başlıca sorumluluk yüklenmesini istediğimiz, bu sınıftır. Odalar, bizde burjuvanın fikrini ve gücünü temsil eder. Onun ne kıratıda ve seviyede olduğunu gösterir.

Kasım ayı içinde, bütün Türkiye'de Ticaret Odası seçimleri yapıldı. Yani, Ticaret ve Sanayi Odası, Sanayi Odası, Ticaret Odası ve Ticaret ve Zahir Borsası için tüccar oy kullanarak bu kurumların meclislerine üye seçti. Odalar, idare bakımından hele Anayasa Mahkemesince Oda Meclislerinin Bakanlıkça feshedilemeyeceği de kararlaştırıldıktan sonra, tamamen bağımsız meslekî teşekküller haline geldiler. Devlet, Odaların hiçbir işine karışmıyor. Fakat ona, kanunlarla son derece büyük yardımlar yapıyor. Başka hiçbir meslek grubu, Ticaret Odalarına devletin yaptığı bu derece yardıma mazhar olmamıştır. Ticaretle uğraşan herkes, Odalara kaydolmaya ve aidat ödemeye mecbur edilmiştir. Sonra, birçok işler oradan geçmekte ve bundan dolayı da Odaların kasalarına harç ve masraf olarak oluklar dolusu para akmaktadır.

Devletin, Odalara yaptığı yardım, bunlardan da ibaret kalmıyor: İthal kotaları, tahsisler ve birtakım kamu işleri fiilen Odaların eline geçmiş gibidir. Yani, bu müesseseler, devletin kendi memurlarıyla görmesi gereken birtakım kamu hizmetlerini de üzerlerine almışlardır.

Şimdi, seçimler dolayısıyla bir daha beliren gerçeği, genel çizgileriyle aydınlatmaya çalışalım: Türkiye'nin en ileri, güçlü ve kesif iş adamı ve tüccarının kayıtlı olduğu İstanbul Ticaret Odasında, meslek grupları seçimi 19 Kasım'da yapıldı. Oda seçimleri kanunda belirli usule göredir: Odaya kayıtlı her tüccar, Odaya kendisi için münasip görülen bir meslek grubundan seçime katılır. Meselâ bir etüd işleri yapan insan, mukavva imalatçılarıyla beraber aynı gruba girmiş olabilir. Zaten bir gruba mensup üyeler, hiçbir zaman Oda kanalıyla,

la, birbiriyle bağlantı haline girmiş ve sokulmuş değildir. Meslek gruplarını, Odanın sevk ve idaresini eline geçirmiş olanlar, istedikleri gibi tesbit ederler. Bir seçim oyunu olarak yeni yeni meslek grupları kurulabilir veya bir grup kaldırılabilir. Her gruba 5-8 aslı ve bir o kadar da yedek üye seçilecektir.

Şimdi, 19 Kasım'da yapılan İstanbul Ticaret Odası seçimlerindeki manzaraya bakalım: Yüz küsur meslek grubu içinde bir kısmına kayıtlı üyeler hayli ilgilenmişlerdir. İşlerinde iştirak nisbeti yüzde 50 yi geçenler hayli olmuştur. Fakat öbür taraftan bazı gruplarda 10-16 kişiyi sadece 6-7 kişi seçmiştir. İştirak nisbeti yüzde 5 in altına düşenler bile olmuştur.

Seçimlere katılmada bu derece farkın sebebi üzerinde önemle durulmaya değer. Bu seçimlerin, evvelkilere nazaran haketli ve ilginç geçmesi, sevindirici bir olaydır. Tüccarımızda meslek ve memleket şuurunun gelişmesine güzel bir delil teşkil edebilir. Ancak, rağbet gören grupların, meselâ kotaların tesbiti ve tevzii gibi işleri çok olan mesleklerle inhisar etmesi ve diğer gruplarda seçimlerin sönük geçmesi dikkati çekmektedir. Tüccarın, kendi menfaatinin korumak bakımından gösterdiği ilgi takdire değer. Çünkü bu ilgi ölçüsünde işlerin daha uygun ve eşit şartlar içinde cereyanı sağlanır ve devletten imtiyaz elde etmek değil, haksızlık ve eşitsizliği önlemek isteyenler, dâvalarını kazanma şansına kavuşabilirler.

Fakat menfaat sağlama veya koruma bahis konusu olmadan da tüccar, Oda seçimlerine katılmaya kendini mecbur sayacak bir seviyeye gelmelidir. Eğer Odalar, yalnız menfaatleri dolayısıyla ilgilenen insanların elinde kalırsa, gruplarına ait eşitsizlik ne kadar önlenmiş olursa olsun, bir kamu organı olarak kendisinden beklenen ödevleri görecektir duruma gelemezler ve topluca aralarında menfaat taksimi bakımından anlaşmış bir zümrenin eline düşme tehlikesiyle her zaman karşı karşıya kalırlar.

Kafalarımızı

Batıya

Çevirebilsek

Tarık İsmet ERDEM

EVET, kafalarımızı Batı'ya bir çevirebilsek, içinden çıkılmaz hâle getirdiğimiz en basit işlerimiz kendiliğinden hâlediliverecek. Evet, kafalarımızı Batı'ya birazcak olsun çevirebilsek, bugün maddî imkânsızlıklardan ötürü çırpınmak için sarfettiğimiz enerji ve paradan en az yüzde 25 tasarruf etmiş olacağız. Bu mendenî dünyada daha el'an yalnız kendi akıllarımızı beğeniyor, itiyad edindiğimiz geleneklerden bir türlü kendimizi sıyrıyoruz, icad olunmuş, bilinen birçok şeyleri yeniden icad etme hevesinden kendimizi bir türlü kurtaramıyoruz.

Bir taraftan eğitim, eğitim diye çırpınır dururken, diğer taraftan dar bir milliyetçilik görüşüyle, memlekette mevent özel ve eenebi okullara tırpan atma gayreti içindeyiz. Bu gibi zıdlaşmalar içinde zamanlarımız heder olup gitmekte ve hiçbir işimizde müsbet neticeler elde edemekteyiz.

Şuraya buraya sızmış, nasılsa eline fırsat geçmiş birtakım sözüm ona okumuşlar, milliyetçilik kisvesi altında bu memlekete bilerek veya bilmeyerek yaptıkları zararların acaba farkında mıdırlar? Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ilmin milliyetçilikle uzaktan, yakından en ufak bir ilgisi bulunmadığından haberdar dahi olmayan bu gibi zavallılar, kendi kifayet-

sizliklerinin aşağılık duyguları içinde çırpınırken, bu memleketin ister özel olsun, ister eenebi olsun, mevent eğitim müesseselerine indirdikleri darbenin hiç mi ıstırahını çekmezler ?

Bugün çocuklarımız, bir okul bulup girmek için âdeta ölüm kalım mücadelesi yaparlarken ve devlet eğitim müesseselerinin gerek adetleri, gerekse öğretmen itibariyle yetersizliği ap-aşikâr meydana dururken, özel ve eenebi okullar için alınması beklenen kararları, bu memleketin eğitimine yapılmış ve yapılacak en büyük sabotaj olarak kabul etmemek kabil midir ?

Yine bu milliyetçi geçinen kültürden yoksun zavallılar, kendi aşağılık duygularına mağlûp olarak, binbir emeklerle kurulan ve faydaları dünyaca benimsenen köy enstitülerini de bir komünistlik yuvası haline geldiği bahanesiyle yaptıkları ve yaydıkları telkinlerle kapattırmamışlar mıdır? Daha da ileri giderek, esas ve hakikî anlamda milliyetçi olan Hasan Âli Yücel merhuma bu yüzden ve tercüme ettirip yayınlattığı dünya klâsiklerinden ötürü, komünist damgası vurmamışlar mıdır ?...

1949 yılında memleketimize gelen ve Barker raporu ile meşhur Amerikalı uzman Mr. James M. Barker, bütün Türkiye'yi gezdikten sonra, duygularını sorduğumda, "Şimdiye kadar Türkiye'de yapılan, en iyi icraat, köy enstitülerinizdir. Hayran oldum!" dediğini bugün gibi hatırlarım. Memleketimize gelip giden birçok eenebi uzman heyetlerinden de aynı şeyi işittim.

Biz, bunları islah edeceğimiz yerde, sudan bahanelerle yıktık, attık ve böylece köy eğitiminde en az bir düzine yıl kaybettik. Ne yazık ki, bunları yeniden ihyâ etmek cesaretini gösteremiyor ve imkânsızlıklarla mücadele edip duruyoruz. Her köye bir okul yapmak gibi, tahakkuku yıllara ve milyarlarca bağli hayâllerle vakit öldürüyoruz.

Her ile, nüfus çokluğuna göre, her biri ortalama 3-5 bin köylü çocuğumuzu okutacak bir, iki, icabederse üç, beş köy enstitüsü kurabilsek, birkaç yüz köy enstitüsü

ile köy okulları dâvasını kökünden hâlledebileceğimiz gibi, köy okulu öğretmeni dâvası da kendiliğinden hâlledilmiş olur ve en az bir milyona yakın köy çocuğumuz ilköğretimle beraber, fennî ziraati de, kısmen de olsa, öğrenmiş olarak yetişir ve köyüne döner.

Bu işler için de, 80 bin öğretmen değil, beher 40 öğrenciye bir öğretmen hesabı ile 25-30 bin öğretmen kâfi geleceği gibi, bugünün fedakâr öğretmenlerini de maddî bakımdan fazlasıyla tatmin etmek mümkün olabilir.

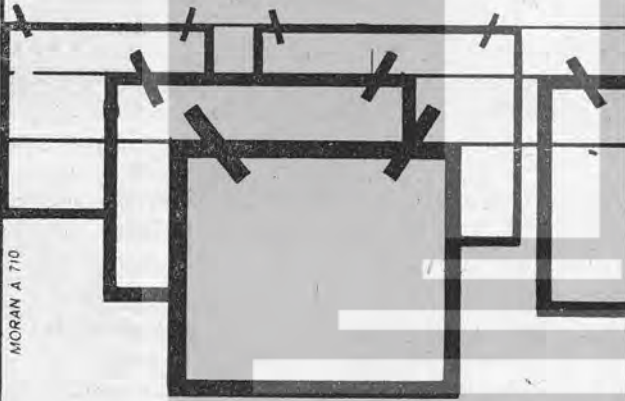
Bugün Amerika gibi hudutsuz imkânları olan bir memlekette dahi, her köyde bir okul mevcut değildir. Bizdeki eski köy enstitülerinin minyatürü gibi, köy çocukları, üç-beş köy için yapılmış ortalama

bir yerdeki okula her gün otobüslerle gidip gelirler. Yine Amerikan eğitimi çoğunlukla özel müesseselerin elindedir. Devlet, imkânlar nisbetinde eğitim yükünü sırtından atmış ve daha da atmağa gayret sarfetmektedir. Biz ise, hâlimize bakmadan, özel okulların nefes borularını daraltmağa çalışıyor ve ayakımıza kadar gelmiş nimeti tepiyoruz.

Cumhuriyetimizin 40 ıncı senesinde, 40 yıl evveline nazaran dünya o kadar sür'atle değişmiştir ki, değişmeyen yalnız bizim kafalarımız kalmış ve el'an 40 sene evvelki hacmini ve muhtevasını muhafaza etmektedir. Fakat, ne yaparsınız ki, kafalarımızı bir türlü Batı'ya çeviremiyoruz. Ah, bir çevirebilsek de, şu zavallı memleketin kara bahtı aydınlığa kavuşabilse...

HOOVER

AYDA 100 LİRA

3,5 kg. çamaşırı 4 dakikada yıkar.

Halaskârgazi Caddesi No. 133 Pangaltı İstanbul Telefon: 47 44 30
Tünel karşıtı Hoover Mağazası İstanbul. Telefon: 44 90 46

BARIŞ - 202

REKLAM.
LARINIZ
IÇIN

“BASIN İLÂN KURUMU”

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1

İstanbul

Telefon : 22 43 84 - 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER

DIŞ MUHABİRLER

İstanbul

Ankara

İzmir

Adana

Bursa

Diyarbakır

Erzurum

Eskişehir

Konya

Zonguldak

A.B.D.

Almanya (Federal)

Almanya

Avusturya

Avustralya

Belçika

Bulgaristan

Çekoslovakya

Danimarka

Fransa

Hollanda

İngiltere

İspanya

İsrail

İsveç

İsviçre

İtalya

Japonya

Lübnan

Macaristan

Norveç

Pakistan

Polonya

Portekiz

Romanya

Yugoslavya

Yunanistan

TÜSTAV

(Basım - 21005)

HANGİSİNİ DÜZELTELİM ?..

SAYIN Avni Doğan, «Dünya» gazetesinde hâtralarını yayınlıyor. Fakat galiba olayları günü gününe not etmemiş; şimdi yazarken hatırlamaya çalışıyor ve hemen her yazısında önemli, önemsiz yanlışlıklar yapıyor. Biz, yazarın dikkatini çekmeye vesile olur ümidiyle, tesadüfen okuduğumuz bir sayıda gözümüze çarpanlardan birkaçını kaydedeceğiz :

Birincisi :

«Cumhurbaşkanı İsmet Paşa, 1 Kasım 1946 da Meclisi açış nutkunda şöyle diyordu... Demokrat Partinin resmen kuruluşu bu tarihten tam 68 gün sonra, 7 Ocak 1946 dadır.»

1 Kasım 1946 tarihi, 7 Ocak 1946 dan 68 gün evvel değil, tam 266 gün sonradır. İsmet Paşa nutuk söylediği zaman, Demokrat Parti çoktan kurulmuştu.

İkincisi :

«Dörtlü tavrın reddinden iki gün sonra, İzmir mebusu Celâl Bayar tarafından, Basın Kanununun 17. ve 50 nci maddelerinde değişiklik yapılmasına dair Büyük Millet Meclisine bir tasarı verilmişti. Teklif, Meclisçe kabul edilmeyince, Celâl Bayar, ilkönce milletvekilliğinden, sonra da 3/12/1946 da Halk Partisinden çekilmişti.»

1 — Kanun tasarısı değil, kanun teklifi. Tasarı, Hükümet tarafından hazırlanır. Bu, küçük bir nokta.

2 — Celâl Bayar'ın mebusluktan istifası, teklif ettiği kanunun Meclisçe kabul edilmemesi üzerine değil, dörtlü takrire imza koymuş olan Menderes'le Köprülü'nün

partiden atılması üzerine olmuştur.

3 — Halk Partisinden çekilmesine ise, Demokrat Partiyi kurma kararının ilanı sebep olmuştur ve bu çekilmenin tarihi 3/12/1946 değil, tam bir sene evvel 3/12/1945 dir.

Üçüncüsü :

«Bayar, 3/12/1946 da Halk Partisinden çekilmişti. O günlerde Aydın milletvekili Adnan Menderes'le Kars milletvekili Fuat Köprülü'nün Vatan gazetesinde, reddedilen tavrile ilgilenen yazıları yayımlanmaktaydı. Bunun üzerine 22 Eylül 1945 de Halk Partisi, bu iki milletvekilinin parti ile ilgisinin kesilmesine karar vermişti.»

1 — Bayar'ın Halk Partisinden çekilmesi ile, Menderes ve Köprülü'nün partiden atılmaları hâdisesi arasında, yazarın o günlerde demesine rağmen, kaydettiği tarihler arasında tam 437 gün fark var. Hakikatte birinci hâdise, ikinciden 103 gün sonra olmuştur.

2 — Menderes'le Köprülü'yü partiden ihraça götüren yazılar, reddedilen tavrile ilgili olmaktan ziyade, topluca rejimi yeren nitelikteydi.

Hâtrayı yazmak kolay ama, bir yaştan sonra insanın hâdisesi hatırlaması güç... Sayın Avni Doğan nafile yoruluyor. Yalnız her satırda rastlanan incilerden dolayı değil, fakat okudukça muharririnin düşünüş seviyesini belirtmesi bakımından, bu gibi tefrikaların yayımlanması, kendisi için hiç de iyi olmuyor. Tevekkeli eskiler dememişler: «Sükût altındır!...»

Meydana çıkan hakikat !..

Mahalli seçimlerde bir hatip coşmuş, konuşuyor :

«— Meydanda olan bu hakikat ergeç bir gün meydana çıkacaktır!...»

Çekilen nutuklarda bazan eğlenceli fıkralar da anlatılır. Bir hatip, şu hoş fıkra ile dinleyenleri hayli güldürmüştü:

Bir adam, kardeşinin sünnet olan oğluna hediye almak için zevkine güvendiği

bir arkadaşına sormuş :

«— Bizim yeğen sünnet oldu. Acaba bu çocuğa münasip ne hediye alsam dersiniz ?...»

Adamcağız düşünmüş, taşınmış, bir türlü münasip bir hediye aklına gelmemiş. Biraz daha düşünmeye vakit kazanmak için, salık isteyen arkadaşına sormuş :

«— Çocuk kız mı, erkek mi?..»

Olaylar Arasında

ATATÜRK'Ü ANMA GÜNLERİMİZ

29 Ekim Cumhuriyetin ilânı ve 10 Kasım Büyük Ata'mızın ölüm yıldönümü olduğu için, iki haftamız Atatürk'ü anmakla geçti. Bu sene, Cumhuriyetin 40 ıncı ve unutulmaz yasımızın da 25 inci yıldönümüydü. Bu bakımdan daha büyük önem taşımaktaydı. Gazetelerimiz sütunlarında Atatürk'e ve Atatürk'çülüğe ait yazılara fazlaca yer verdiler; gençlerimiz biraz daha heyecan gösterdiler.

Fakat Cumhuriyetin ilânından beri 40 sene ve Büyük Ata'mızı ebediyen kaybetmemizden ise 25 sene geçmiş olmasına rağmen, Cumhuriyetin ve Atatürk'çülüğün henüz büyük ölçüde, duygu alanından fikir alanına geçemediğini, muhteva bakımından fikir hayatımızın geleneksel boşluğu bu çok önemli konumuzda da muhafaza etmekte olduğunu üzüntüyle müşahede etmiş bulunuyoruz.

"Cumhuriyet" gazetesinin, memleketimizdeki ilim ve fikir otoritelerinden aldığı yazıları neşretmesi, takdire değer bir hizmet olmuştur. "Milliyet" ve diğer belli başlı gazetelerimizde Atatürk'çülüğe ve Cumhuriyete dair çeşitli yazılar çıkmıştır. Bu yazılarda Atatürk'ün emsalsiz sezisleri ve buna dayanan inkılâpları yeteri kadar belirtilmemiştir. Bu da, Atatürk'ün, fikir âlemimizin idrak hududu içine henüz tam mânâsıyla giremediğini göstermektedir.

Halbuki Atatürk'ün en büyük tarafı, onun sezisleriydi. Eski devirlerde bu gibi sezislerin Allah'tan geldiğine inanılır ve bunun sahibine Peygamber denirdi. Şimdiki devirde biz, Atatürk'e "Dâhi" demekle yetiniyoruz. Fakat maalesef dehâsının tarif ve izahını yapamamış haldeyiz. Bir an evvel bizim Şark usulü methiyecilikten vazgeçerek, Atatürk'ün sezislerini pozitif ilim metodlarıyla araştırmaya ve gerçek anlamıyla Atatürk'ü kavramaya mecbur olduğumuzu bu genel olarak istifadeli ve değerli yazılar apaçık ortaya koymuştur.

1919 da Samsun'a ayak basan ve bundan sonra Millî Mücadele hareketine önyak olarak, bütün bir Garp dünyasına karşı cılız kuvvetlerle meydan okuyan bir deli veya maceracı değildi. O tarihlerde belki bütün dünyada başka kimsenin bu derece açık ve kesin olarak varamıyacağı bir sezis Gazi'yi sarmıştı: Garp dünyası, daha doğru bir deyimle, bu dünyanın emperyalist ve müstemlekeci düzen, kökünden yıkılıverdi. Mustafa Kemal, baştan aşağı harap, güçsüz ve bir fiskeye bile dayanamıyacak kadar zayıf Türkiye'de Garp emperyalizminin yıkılışına inanarak, ona karşı harp etmeği, bu büyük sezisi dolayısıyla göze aldı.

Atatürk'çülüğün "Garb'a karşı ve buna rağmen Garplı olmak" ideolojisinin kaynağını bu sezis teşkil etti. Fakat Atatürk, yalnız bu sezisle mi hareket etti?... 600 senelik bir tarihin çöküşünü görmüştü. O, Türk milletinin 1000 senedenberi konup yerleştiği ve çeşitli devletler ve medeniyetler kurduğu Anadolu'da, bu 600 senelik devre içinde eritilip, millet olarak yaşamaktan mahrum edilmiş hâle bulunduğunu sezmekte ve Türk milletini bu istilâdan kurtararak, yeniden devletle birlikte kurma vazifesinin tarih tarafından omuzlarına yüklenmiş bulunduğuna inanmaktaydı. Millî Mücadelenin bir taraftan Garp, öbür taraftan da Osmanlı emperyalizmine ve baskısına karşı bir hareket olmasının sebebi, bu iki büyük sezisin eseridir.

Atatürk'ü henüz bütün kavramlarıyla tanınamış isek, bunun bir sebebi, O'nun sezislerinin, idrak sınırlarımızın dışında, ilâhî kaynaklara bağlanmış bulunmasıdır. Ölümünün 25 inci yılı dolayısıyla Unesco tarafından bütün dünyada Atatürk Haftası ilân olunması, Garb'ın araştırmacı ilim muhitini yeniden Atatürk üzerine çekmeye vesile olmuştur. Umarız ki, bu araştırmalar sonunda, tarihin bu en büyük adamının gerçek hüviyeti anlaşılır ve bu sayede de herşeyini olduğu gibi, Atatürk'ümüzü de Garp ilim dünyası sayesinde öğrenmiş ve kavramış bulunuruz.

TÜRKİYE'DE TEKNİK ELEMEN PROBLEMLERİ

TÜRK Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, "Türkiye'de Teknik Eleman Problemleri" ismi altında görüşlerini bir küçük broşürde toplayarak yayınlamıştır. Yakın ve Ortadoğu Çalışma Enstitüsü de 21-26 Ekim arasında aynı konu üzerinde bir kollojyom tertiplenmişti. Geçen sayımızda özetle bahsini ettiğimiz bu toplantıda problem bazı cepheleriyle ortaya atılmış, fakat olumlu bir sonuca varılmamıştı.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin yayınladığı broşürde de dâvanın önemi belirtilmiş oluyor. Çözüm bakımından ileri sürülen tekliflerde de, üzerinde inceden inceye durulması gereken meselelere işaret konmuş olmaktan başka bir iddia tanınmadığı belirtilmektedir.

Teknik eleman, Türkiye kalkınmasının her ne pahasına olursa olsun en kısa zamanda halletmeye mecbur bulunduğu en hayati meselesidir. Odalar Birliği'nin sözü edilen bir düsturunu okuduktan sonra, bugün, bu en hayati meselemizin son derece hazin, ıstırap verici ve ümit kırıcı bir ihmâl içinde, çözülmek şöyle dursun, tersine daha fena bir duruma sokulmuş olduğunu endişeyle öğrenmiş bulunuyoruz.

Bugün teknik personel gücümüz gayet kıttır ve ihtiyacımızı karşılamaktan çok uzaktır. Bu, böyle olduğu halde, bu gücümüzden hem gereği gibi faydalanamamakta ve hem de onu başka sahalarda harca-yıp durmaktayız. "Teknik personelin en az yüzde 80 i daire ve kurumların gittikçe şişkinleşen kadrolarında memur olarak çalışmaktadır. O derece ki, bu şişen kadroları dolduracak teknik personel bulunmadığı için, alınacak elemenda ihtisas, tecrübe, ehliyet, değer ve çalışkanlık şartlarını aramak bahis konusu olmamakta ve diploma yalnız başına her şartı karşılamaktadır."

Broşürde, alınması gereken tedbirler madde madde sıralanmıştır. Biz, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, bunları, yalnız üzerinde durulması gereken konular olarak değerli bulduk. Çünkü problemin, Mühendis ve Mimarlar Birliği tarafından da bir üstünkörü ele alındığı anlaşılmaktadır. İşin inceden inceye tetkike, denemeler ve araştırmalar yapılmaya ihtiyacı vardır. Ekim ayında İstanbul'da, Çalışma Enstitüsünün tertiplediği kollojyom gibi toplantılar da, problemi çözme bakımından yetersizdir.

Bu bakımdan biz, dâvanın, Plânlama Teşkilâtı tarafından ele alınmasını ve üniversitelerin de yardımıyla bir enstitü çalışmasına konu olmasını temenni ederiz.

Millî Mücadele

I

ANADOLU İHTİLÂLİ

«Bu kitabın amacı; yalnız tarihe ışık tutmak, hizmet etmek değildir. Bilhassa, Atatürkçülük anlayışının statik düzenden çıkarılması yolunda, son zamanlarda gösterilen çabalara yardımcı olmak istedik. Ayrıca, çok küçük bazı detayları bile değerlendirmeye çalışarak, bugünkü politik çıkmazın düne bağlı nedenleri üzerinde durma- ve düşündürmek amacını güttük.»

Sabahattin SELEK

Dağıtım Yeri : BATEŞ

BARİŞ - 206

Baskı Devam Ediyor...

1954 seçimlerinden sonra, Demokrat Parti adına kurulan dikta idaresi, gün geçtikçe şiddetleniyordu. Hürriyet fiilen ortadan kalkmıştı. Fakat büyük kütle Demokrat Parti'nin idaresinden memnundu ve henüz yapılan seçimde bu Partiye ezici çoğunlukla iktidarda kalması için güven oyu vermişti. Bu güvene dayanılarak küçük bir azınlık halinde olan ve inanç ve fikir yoluyla da birbirine bağlanmamış bulunan aydın kütle üzerinde her türlü baskı yapılabilmekte ve bunlar da bir iki istisna dışında hemen sinip susmaktaydı.

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN'IN TEVKİFİ

AYLARDANBERİ Sadık Aldoğanlar, Fuat Arnalar cezaevlerinde yatıyorlardı. Boyun eğmedikleri için, hürriyetlerinden yoksun bırakılan bu yaşını başını almış politikacıların hali, birçok genç yazarların gözünü korkutmuşa benziyordu. Fakat 80 yaşında bir Hüseyin Cahit Yalçın, korkusuzca yazıyor; bundan dolayı da, 1 Aralıkta tevkif edilerek Üsküdar Cezaevine götürülmüş bulunuyordu. Dört gün sonra ise, bu büyük mücadeleci fikir ve kalem adamı, 80 inci doğum yıldönümünü cezaevinde kutlayacaktı.

İktidarın, 80 yaşına girmiş ve memlekette haysiyetli fikir mücadelesi yaparak birçok münevverin ruhunda taht kurmuş böyle bir adamı tevkif ettirmesine şaşmamak kabil değildi. Çünkü, Hüseyin Cahit için uygulanan ceza, iktidarı sarsmaktan başka kimseye zarar vermiyecek, hele Yalçın'a hiçbir tesiri olmayacaktı.

Hüseyin Cahit Yalçın'ın tevkif edildiği günün ertesi, Beyoğlunda, eski arkadaşım Demokrat Parti Meclis Grubu Başkanı ve Bursa mebusu Hulûsi Köymen'e rastladım. Köymen, partinin en yüksek organının başkanıydı ve şüphesiz iktidarın başları tarafından sınanmış ve mutlak gü-

vene lâıyk görülmüş bir adamdı. Köymen, bu gidişin doğru olmadığını sezmekte, fakat nedense cesaret edip ağız açmamakta veya gidişi onlara karşı tasvip eder gözükmekteydi.

Bir sene evvel saflarından ayrılmış olmama rağmen, hakikaten Demokrat Partinin memlekette demokrasi nizamını yerleştirmek ve hızla kalkınmamızı sağlamaya muvaffak olmasını candan istiyordum. Neden bu kadar yanlış bir yol tutuyorlardı? Liberasyon sistemine girişimiz, buğday fiyatlarını yükseltişimiz, dış ticaret rejimimiz ve diğer konularda, Grupta ve Mecliste yaptığım sert tenkitleri Köymen sütkünla dinler; sonra hususî görüşmelerimizde beni haklı bulduğunu söylerdi.

Eski arkadaşlığımdan ve bu durumundan faydalanarak, Köymen'e âdeta çıktım:

“— Ne yapıyorsunuz? Hem memleketi ve hem de kendinizi tahrip ediyorsunuz. Her bakımdan hatalı yollarda yürümekte ısrar edip duruyorsunuz. Göz kamaştırıcı, mucizevî kalkınma yolunda çabuk yorulacak, hüsrana uğrayacaksınız. Şimdi de bunları tenkit edenleri şiddet yoluyla susturmaya çalışıyorsunuz. Hüseyin Cahit'i

(1) Bu yazı serisi 17. sayımızda başlamıştır.

neye tevkif ettiniz? Bu baskılara, bu inada ne lüzum var?"

Köymen, bu sözlerim karşısında kızmadı; hattâ durumuyla fikirlerimi paylaştığını hissettirdi ve bana:

"— Hamdi bey; her zaman seni hatırlarım. Şu Mecliste, Grupta yaptığın tenkitler hep gözümün önüne gelir," dedi.

CİHAT BABAN VE HÜSEYİN CAHİT YALÇIN

O günlerde yine yolda rastladığım Cihat Baban'a da hayli çattım. İzmir mebusu ve gazeteci olan Cihat Baban'la, eski talebem ve arkadaşım olduğu için, daha serbest konuşabiliyordum:

"— Yahu, ne yapıyorsunuz? Seninki (Başbakan mânâsına) ne yapıyor? Çıldırдың mı? Nedir bu Hüseyin Cahit'in, Aldoğan'ın, Arna'nın, Bedîî Faik'in ve diğerlerinin tevkifi (1)?... Nedir bu adliye-yeye yapılan baskı? Bunları marifet mi sayıyorsunuz? Bu memlekette kim iktidara geçerse, bu gibi işleri yapabilir. Bu, güç bir iş değildir. Asıl güç olan, hürriyet nizamı içinde iş görebilmektir. Abdülhamit zamanında bile sizin yaptıklarınız olmadı. Henüz muhakemesi olmadan, yazarları tevkif edip cezaevine atmak ve bunların mutlaka mahkûm edilmesi için savecılar ve hâkimler üzerinde baskı yapmak!... Bunlar nedir? Bunu yapan Menderes'in, kendisini harap ettiğini nasıl olup kendisine hatırlatmıyorsunuz?"

"— Menderes kendini çürütmüştür. Müdahalemiz bir fayda vermeyecektir. Olan olmuştur, artık..."

(1) Bedîî Faik de, Devlet Bakam Dr. Mükerrrem Sarol'a neşren hakaret ettiği iddiasıyla 23 Kasım'da Fatih Sulh Ceza Mahkemesi kararıyla tevkif edilmişti. Bedîî Faik, Dünya gazetesinde, Sarol'un, Etiler Kooperatifinde yaptırdığı ev için nüfuzunu kötüye kullandığını yazmıştı. Buna cevap veren Sarol, Bedîî Faik'e, «Haysiyet cellâdı» demişti. Bunun üzerine muharrir, Sarol'a seri yazılarla hücumunu şiddetlendirdi ve nüfuz sayesinde büyük servet iktisap ettiğini iddia etti. Bu yazılar, devletin ve hükûmetin aleyhine telâkki olunduğundan, Bedîî Faik tevkif olundu. Fakat araya Falih Rifki ve Mükerrrem Sarol'un avukatı Burhan Apaydın girerek, Mükerrrem Sarol'u dâvasından vazgeçirdiklerinden, Bedîî Faik 5 Aralıkta tahliye edildi.

"— Nasıl fayda vermez? Siz müdahale etmez susarsanız, o, yaptıklarının doğru olduğu hakkındaki inancını kuvvetlendirir. İtiraz eder ve onu bu yoldan alkoymaya çalışırsanız, hem kendisine ve hem de memlekete hizmet etmiş olursunuz. Hiç olmazsa basın için bir af kanunu çıkararak, Hüseyin Cahid'i ve onunla birlikte yatan diğer gazetecileri kurtarınız."

"— Basın suçlarının affı için bir kanun çıkarılmasına ben de çalıştım. Bizim arkadaşlarla bu konuda Menderes'i ikna ettik. Fakat Celâl bey razı olmadı; kat'i-yen olmaz!" dedi.

"— Eğer Menderes samimî olarak affa taraftar olsaydı, mutlaka böyle bir kanun çıkardı. Anlaşılan, sizin yüzünüze durmamış, Celâl Bayar istemiyor diye yükü onun üzerine atmış. Yahu, Cihat Baban; sen onları dinleme, birkaç arkadaşınla beraber, olmazsa yalnız kendi imzanla Meclise bir af kanun teklifi getir; mücadelesini yap! Hem memlekete hizmet edersin ve hem de kolayca kahraman olursun."

Cihat Baban, ümitsizce başını salladı ve bana:

"— Hamdi, olmaz böyle şey; bir fayda vermez!" dedi.

Eski talebem ve arkadaşımın, böyle bir çıkış yapamayacak durumda olduğu anlaşılıyordu.

Hüseyin Cahid'in Üsküdar Paşakapısı Cezaevinde tutuklu oluşu, dış âlemde de geniş yankılar yaratmıştı. Cahit, giydiği hüküm dolayısıyla 26 ay şu kadar gün hapis yatacağı. Yedi İngiliz mebusu, Hüseyin Cahid'e yapılan muamele dolayısıyla Birleşmiş Milletlere müracaat edecekleri için, kendisinden döküman istediler. Hüseyin Cahit, memleketin prestiji bakımından bu isteği reddetti ve kurtulmak için başkaca hiçbir yol da aramadı.

ZAFER GAZETESİ VE HÜSEYİN CAHİT

CEZAEVİNDE yatarken, onu mânen yıprandırmak için iktidar basını, Hüseyin Cahid'e şiddetle hücumlara girişmişlerdi. Zafer gazetesinde Adeviye Fenik, bir fıkra yayınlıyarak, Hüseyin Cahid'in 1924 senesinde Tanin gazetesinde İsmet Paşa'ya ve Halk Partisine ağır hücumlar yaptığını,

şimdi ise her ikisinin savunucusu olduğunu belirterek, o zaman yazılmış makalelerden örnekler veriyordu.

Halbuki iktidarın emriyle yapılan bu hücum, Hüseyin Cahid'i büsbütün yükseltmekteydi: 1924 de İsmet Paşa ve Halk Partisi iktidardaydı. Şimdi de Menderes ve Demokrat Parti iktidardadır. Demek Hüseyin Cahit, bir fikir adamı olarak, her devrede iktidarla mücadele etme cesareti göstermişti.

Dayanamadım; Adeviye Fenik'e hitaben, Ankara'da çıkan, Halk Partisinin gazetesi "Halkçı"da şu açık mektubu neşrettim :

"Sayın Adeviye Fenik;

9 Aralık tarihli bugünkü Zafer'de, "Onun Sözlerinden" başlıklı fıkranızı okudum. Hüseyin Cahid'in 1924 senesinde Tanin gazetesinde yazdıklarından bazı parçalar naklederek bazı hükümlere varmak istiyorsunuz. İşte Hüseyin Cahid'in dört makalesinden aldığınız pasajlardan birincisi :

"İsmet Paşa'nın tarzı tefekkür ve muhakemesi o basit, sathî ve hata afû mütalâada pek bâriz surette nazara çarpar."

İsmet Paşa'ya ağır hücum!... Belirtmek istediğiniz, bugün bu iki zatın birbirini öptüklerini söyleyerek bir tenakuzu mu ifadedir? Zannetmem. Çünkü bazı mütalâalarını basit, sathî ve yanlış bulduğu bir insanla diğer bir insan pekâlâ dost olabilir ve uyusabilir. Bunlar, bu iki insanın medenî olduğunu gösterir. İsin Cahit tarafına taallük eden kısma gelince; bu daha mühim: Naklettiğiniz makale parçası, bugün rekâket yapıyor dedikleri Cahid'in, 1924 de, o zamanki iktidarın istiklâl Mahkemeleri vasıtasıyla muhaliflerini asma selâhiyetleri de kanunla mevcutken, şimdikinden daha şiddetli bir lisanla hücum edebildiğini göstermektedir. Eğer maksadınız, bu hakikati canlandırmak ise, tamam, bravo size!...

Aldığınız diğer fıkralar da şunlar:

"Maalesef söylemek mecburiyetindeyim ki, Halk Fırkası, millete vazife ve salâhiyetlerini müdrük zevattan mürekkep bir heyet halinde manzur olmuyor."

"Meğer bu Halk Fırkası ne müthiş bir fisk ve fücur menbarı imiş!... Her devre göre dönen fırıldaklardan, sımasını dız-

dızellara, siyasi kavgacılara, siyasi karmanyolacılara, hattâ vatan hainlerine kadar, bütün memleketin eşkiyası buraya sokulmak imkânı bulmuşlar."

"Bugün İsmet Paşa, bir ibret gözüyle etrafa bakabilmek kabiliyetini haiz olsa, gördüğü manzaralardan çıkan mânâyı idrak edebilse, ne büyük bir acı duyardı."

Başka birşey söylemiyorum. Şu 1924, Atatürk'ün ve İsmet Paşa'nın dumanı burnunda memleketi kurtardıkları, zafer ve inkılâp kahramanları olarak herşeye hâkim oldukları, Garp'te ise demokrasinin çöktüğü halinde bulundu, u bir zamanda, Hüseyin Cahit, asıl ve medenî bir mücadele adamı olarak, pervasızca bunu yazmış ve kendisine birşey olmamış!...

Emîn olun, ben bunları unutmuştum. Birçoklarımız da unutmuşuzdur. Hatırlattığınız çok iyi oldu; memleketimize hizmet ediyorsunuz; bravo size!...

Meğer ne devir geçirmişiz!... Bugün demokrasi var. Şu 27 senelik tek parti istibdadından kurtulduk; Garp dünyasında da artık demokrasi hâkim olmuş. Şimdi size soruyorum: Bugün, şu 1924 senesinde yazılmış olan makalelerdeki Halk Fırkası yerine Demokrat Parti, İsmet Paşa yerine de Menderes ismini koyarak böyle bir yazı yazılabilir mi? Ve Hüseyin Cahid'in 80 yaşında, 26 küsur ay hapis yatmasına sebep olan yazılar acaba şu yazılardan daha mı ağırdı?...

Hakikaten fıkranızın sonunu iyi bitirmişsiniz: "Şu Garip Dünya!..."

Ahmet Hamdi Başar"

ARTIK AHMET EMİN YALMAN DA DAYANAMIYOR!

MEMLEKETTE yaratılan baskı havası ve hele Hüseyin Cahit Yalçın'ın yazdığı tenkit yazılarından dolayı mahkûm edilerek tevkif olunması, dış âlemden, Türkiye'nin demokrasiden ayrıldığı ve diktatörlük yolunu tuttuğu hakkında sık sık yazılar çıkmasına ve dostlarımızın endişe duymalarına ve göstermelerine sebep olmaktadır, 9 Aralık tarihli gazeteler, ajans telgrafi olarak, Newyork Times gazetesinde çıkmış bir başmakale özetini yayınlamaktaydılar. Amerika Hariciyesinin ilhamıyla yazıldığı belli olan bu makalede:

"Arjantin'de Peron rejiminde, bu gibi

kanunlar ve keyfi tevkifler beklenebilir. Fakat Türkiye gibi demokrat Batının hürmet ve itimatını kazanmak için bu kadar çalışmış olan bir memlekette bunları görmek, acı ve cesaret kırıcıdır. . . Artık Türkiye'ye, bir demokrasidir denemez. Ümit edelim ki, Menderes rejimi, bugünkü tedbirlerin, sadece Türkiye'nin dostlarını endişeye düşürmekle kalmayıp, bunların, kısa görüşlü ve hükümet bakımından da faydasız olduğunu anlasın." denilmektedir.

Menderes'in fikirlerini yayan iktidarın neşir organı Zafer gazetesinde Mümtaz Faik Fenik, aynı gün yazdığı başmakalede Newyork Times'e cevap vermekte ve dostlarımızın bizi olduğu gibi tanınamış bulunduğunu, buna da muhaliflerin sebep olduğunu yazarak, Türkiye'de âdi hakaret suçu dışında hiç kimsenin siyasi kanaati dolayısıyla tevkif edilmediğini, bu bakımdan hürriyetlerin son haddine kadar mevcut olduğunu iddia etmekteydi.

Zafer gazetesine, buna cevap olarak bir yazı yolladıysa da, neşredilmedi. Garibi, böyle bir yazıyı neşrecek (Kalkıcı da dahil) hiçbir gazete bulamadım.

Son zamanlara kadar, Avrupa ve Amerika'ya sık sık yaptığı seyahatlerde, ecnebi basın adamlarını, "Türkiye'de demokrasi ve hürriyet olduğuna" inandırmak için bütün çabasını harcayan ve dış âlemden şahsen sayıldığı ve sevildiği için, bu konuda olumlu etkiler de bırakan Ahmet Emin Yalman, artık mızrağın çuvala sığmayacağını ve minarenin de kılıfa sokulamıyacağını anlamıştı. Bilhassa kendisinin de katıldığı Zürih'teki son Milletlerarası Basın Toplantısında, meslektaşlarının yaptıkları hücumlara karşı söyleyecek söz bulamamıştı. Memlekete dönüşünde, gazetesinde yazdığı yazılarda, milletlerarası gazetecilerin yanında çok güç durumlara düştüğünü, Türkiye'ye artık hürriyet ve demokrasiden ayrılmış bir memleket gözüyle bakıldığını, dıştaki itibarımızın ya sarsılmak üzere veya sarsılmış olduğunu açıkça belirtmekteydi. Uzun ve başarılı gazetecilik hayatında gösterdiği zikzakları bile samimi ve yurtsever duygular altında yaptığına inandığımız Ahmet Emin Yalman, nihayet iktidarı uyarmak vazifesinin sorumluluğunu daymış ve bunu yapmaya koyulmuştu.

Yalman'ın bu yazıları iktidarı dehşetli şekilde sınırlendırıyordu. Zafer, Ahmet Emin Yalman'a hitaben ağır iki makale yayınladı ve onun, birtakım kıvılcımları üfleyerek yangın haline getirdiğini ve sonra da yangın var diye ortalığı telâşa verdiğini yazarak, Zürih toplantısında yabancı gazetecileri kışkırttığını ve bunlara dayanarak, şimdi iktidar üzerinde müessir olmaya çalışmak istediğini yazdı. Zafer, Türkiye'nin Türkiye'den idare edildiğini, buna hariçten hiç kimsenin karışmasına müsaade edilemeyeceğini de belirterek aynı zamanda Amerikalılara ve Newyork Times'e cevap veriyordu.

Ahmet Emin Yalman, 18 Aralık tarihli Vatan gazetesinde savunmasını yaptı ve temiz maksadına iktidarı inandırmak istedi.

Bu tarihten sonra, Yalman'ın, daha evvelki yanlış ve fakat safiyane inamış ve davranışlarını, az çok değiştirmesi, memleket ve dâva hesabına hayırlı olmuştur.

KORKU HAVASI HER TARAFTA SİNİYOR

HER tarafa korku havası sinmişti. 1946 seçimlerinde ve ondan sonra meydana gelen kahramanlardan şimdi ortada kimse kalmamıştı. Millet Partisinin dağılması, Halk Partisinin mallarının alınması, adalete ve basına biraz baskı, bir iki gözdağı verecek tevkifler, her ağzı susturmaya yetmişti. 1946 dan evvelki hava olduğu gibi tekrar gelmişti. Meğer ne çabuk siner ve susarmışız?... Bu millette ruh mu kalmadı?... İstibdat devrinde bile rahatını, servetini ve hattâ canını fedaya razı olarak, vatan ve millet için mücadele eden çekinmeyenler, sürgüne gidenler, Avrupa'ya kaçanlar vardı. Şimdi bir saatlik rahat uykumuzu bile feda etmekten çekiniyoruz.

Bir müstakil hürriyetçiler cephesi kurmak için bazı arkadaşlarla durmadan yaptığımız temaslara, bu hava içinde, tam bir başarısızlıkla neticelenmişti. Kasım ortalarına doğru, bu fikre taraftar altı arkadaş oturmuş, aramızda konuyu incelemiş ve aşağı yukarı bir prensip mutabakatına da varmıştık. Memleketin yeni bir siyasi teşekküle ihtiyacı vardı. İktidarda olan Demokrat Parti'nin karşısında ve halkın

güveneceği yepyeni bir parti çıkarmak lâzımdı.

Halk Partisine çoğunluk pek güvenemiyordu. Halk Partisinin iktidarı gelmesi, 1950 yi geri getirmek mânâsını alıyordu. Millet Partisinin de gelişmesine ve ana muhalefet partisi halini almasına engel olan birçok tarafları vardı. Bunların dışında, yeni ve müstakil bir Hürriyet Partisi kurmak kabil olursa, her partide durundan memnun olmayanlar, politikaya menfaat ve mevki için bağlanmış olanlar ve partiler dışında kalmış bağımsız vatandaşlar bir arada, birleşmiş olacaktı. Şimdi iktidar, Halk Partisine durmadan hücum ediyor ve mâzisine göre de, bunun için her konuda birçok vesileler bulabiliyordu. Yeni kurulacak müstakil hürriyetçiler cephesinin nesine hücum edebilir mi? Belki de iktidar, bu yeni partiye dostluk bile gösterebilir mi.

Fakat gün geçtikçe baskının fazlalaşması ve her tarafa korku havasının şaşılacak derecede hızla yayılması karşısında, henüz bir nüve bile olamıyacak kadar kü-

çük olan bu grup erimiş, herkes dağılmıştı. Artık toplanamıyorduk. Hattâ bu arkadaşlar benimle temastan çekinmekteydiler. Bu durum aylarca sürdü ve bizim, diğer başka arkadaşlarla yeni bir parti kurmak üzere toplanmaya başlamamız için, daha birkaç ay beklememiz gerekti.

Her yere bir korku, bir ümitsizlik havası sinmişti. Ana muhalefet partisi olan Halk Partisinde bile, mücadeleden ziyade, iktidarın nabzına göre şerbet verip onunla hoş geçinmek politikası gütmeye cereyanları hayli kuvvetlenmişti. 2 Ocakta (1955) Ankara'da toplanan Halk Partisi Meclisi, böyle bir politika güdülmesine karar bile vermişti. Partinin sözcüsü durumunda olan ve Halkçı gazetesinin Başyazarlığını yapan Nihat Erim, şimdiye kadar Halk Partisinin tuttuğu yolun yanlış olduğunu itiraf bile etmekteydi. Uzlaşma politikasıyla iktidarın şiddetli hareketlerinin önleneyeceği umuluyordu.

İşte, bizim bir parti kurmak maksadıyla görüşmelere başladığımız günlerden evvelki manzara buydu. (Devamı var)

BİR FİKRE İNANMAK

Dört cıydın birleşerek bir imanım adamı olamıyorlar. Vâkıa dört değil, dörbin değil, dörtyüzbün kişi birleşiyor: Partiler, Odalar, Sendikalar, Dernekler kuruyorlar. Fakat bu büyük kalabalığın içinde dört insanın mâna plânında, iman yolunu birleşerek bir tek insan haline gelmesi olmuyor. Çünkü topluluklarımızın hamuru ya maddî veya hissidir, menfaatlerimiz veya sempatilerimiz bizi birleştiriyor. Bu sayede yığınlar olur, fakat birleşemez. Asıl insanları birleştiren kuvvet bir fikre inanmaları ve bunun açtığı yolda ilahî bir vecd ile yürüyecek hale gelmeleridir.

BÜTÜN DAVÂ ADAMLARI, BİRLEŞİNİZ !.

Cemiyetin idaresine hâkim idealist ve üstün bir kadro hazırlamak ve bunların her alanda işleri ellerine almalarını sağlamak davranışlarımızın temel ilkesi olmalıdır.

Politikada, ekonomide ve bütün alanlarda sadece çıkarları için çalışan insanların sözü geçerse ve cemiyetin düzeni bu yolda kurulmuş olursa öyle cemiyetlerde her ileri ve insançı fikir, bu adamların elinde sömürme vasıtası olmaktan kurtulamaz.

Hürriyet idealimizi bu menfaat düşkünlere sömürdüler. Şimdi idealimiz olan sosyal adalet fikrinin ellerinde bir çıkar vasıtası halini atmamasına elbirliği ile çalışalım.

Bu davamızı ancak inanmış, idealist ve bilgili insanlara teslim edebiliriz.

AEG nin

daha üstün olması tabiidir!...

Çünkü AEG bütün dünyaya şamil 5 Senelik bir garanti ile satılmaktadır.

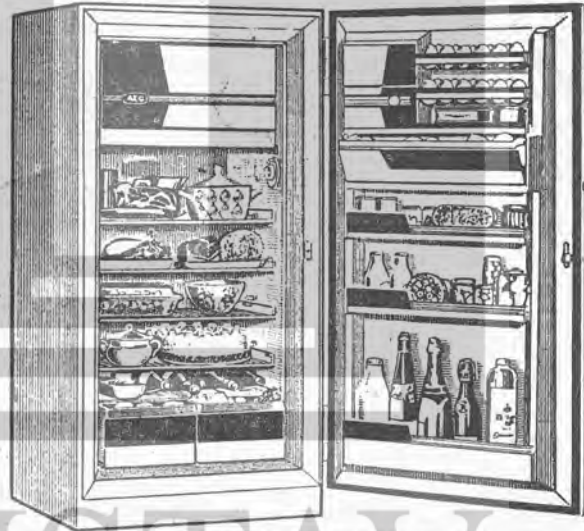
Çünkü AEG buzdolabı sanayinin bütün yeniliklerini haizdir: Miknalıslı kapı, çekme paslanmaz raflar, modern hatlar, kapı arkasında ayarlı şişe rafları, yumurtalık, terreyüklük, 2 sebzelik ve 1 meyvelik gibi... Hepsi de mevcuttur.

Çünkü AEG otomatik defrostludur. Bir düğme basmakla "freezer"de biriken buzlar otomatik olarak erir ve alttaki su kabına toplanır.

Çünkü AEG'nin içi EMAYEDİR kul'iyen koku yapmaz, çizikler olmaz, bozulmaz.

ALLGEMEINE ELEKTRICITÄTS-GESELLSCHAFT
(Almanya) LİSANSİLE TÜRKİYEDE PROFİLO
FABRİKASINDA İMAL ve MONTE EDİLMİŞTİR.

AEG servis şebekesi daima emrinizdedir.

10,2 Ayak - 20 TAKSİTLE 230 TL. Ayda

7 Ayak - 20 TAKSİTLE 185 TL. Ayda

(Ambalaj, nakliye ve sigorta masrafları hariç)

Türkiye Distribütörü: JAK GRÜNBERG HALEFLERİ HUGO ve LEON GRÜNBERG İstanbul Rıza paşa yokuşu Milâs han

KÜLTÜR YAYIN 6

TASARRUF KÜÇÜK

YAŞTA BAŞLAR

TÜRK TİCARET BANKASI